

Históriák

A KECSKEMÉTI MÉDIACENTRUM HELYTÖRTÉNETI MAGAZINJA

Kecskemét

Városháza

5534 négyzetméter történelmi tér

LESTÁR ÁLMA: A VÁROSHÁZA

MÁRIA TERÉZIA KORABELI KRAJCÁR
Mit rejt a föld a városmag alatt?

150 éves a KECSKEMÉTI LAPOK

BEKÖSZÖNTŐ

Elkészült idei első lapszámunk, mely reményeink szerint minden eddiginél színesebb, izgalmasabb olvasnivalót kínál Önöknek városunk múltjáról. Kiemelt helyen kell megemlítenünk ifj. Gyergyádesz László művészettörténész, főmuzeológus nagyszerű cikkét a kecskeméti Városháza építéséről, a tervezés folyamatáról, az épülettervek korabeli fogadtatásáról. Most, amikor elindult a Városháza várva várt felújítása, érdemes visszatekinteni ezekre a tanulságos esztendőkre.

Hajagos Csaba, a Hírös Históriák felelős szerkesztője több, kiváló anyag szerzője is egyben. Megidézi például az immár 180 éves hagyományként élő kecskeméti jogászbálok történetét, de cikket írt a Kecskeméti Asztalos Kisipari Termelőszövetkezet történetéről is. A Kaszap utcai régészeti feltárás kulisszatitkaiba Kolonics Bence cikke avatja be az olvasót, Kecskemét nagyszerű polgármesterére, Lestár Péterre Péterné Fehér Mária írása emlékezik méltóképpen. Sisi királyné kecskeméti felolvasónője, Ferenczy Ida jelentős szerepet töltött be a kiegyezés előkészületeiben – az ő jeles személyisége Pallagi Mária mives írásában elevenedik meg. Pánya István felelevenítette a még kiadatlan Mindszenty Antal alföldi útleírásának Kecskemétre vonatkozó szövegét, mely ízes nyelvezetben festi le városunk 1821-es állapotát. Tragikus, nehezen emészthető centenáriumi sorát éljük: az első világháború vége, a Károlyi-féle őszirózsás forradalom, a Tanácsköztársaság tombolása, a történelmi Magyarország szétdarabolásának kezdete, s nem mellékesen a vörösteror éppen száz esztendeje sújtották hazánkat. Eme sorozat részeként Károlyfalvi József a proletárdiktatúra dicstelen korszakát idézi fel.

Százéves a kecskeméti katonai repülés – erről Kenyeres Dénes kollégánk írt kiváló cikket. Bezsenyi Ádám folytatta a Széchenyiváros építésének történetét feldolgozó sorozatát, ifj. Bozsó János barátunk pedig a Bozsó Gyűjteményről publikál újabb remek írást.

Jó olvasást kívánunk a Hírös Históriák tavaszi lapszámához!

Bán János
főszerkesztő

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

PALLAS ATHÉNÉ
DOMUS MENTIS
ALAPÍTVÁNY

KECSKEMÉTI
MEGYEI JOGÚ
VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

TARTALOM

KTV Kiemelő

A Rákóczi-szoborral kombinált víztorony..... 5.

Pillanatkép

„az alföldi magyarságnak egyik diadalemléke”

A kecskeméti Városháza 6–17.

KTV Tükör

Estély, táncmulatság, bál...

Több mint 180 éves hagyomány formálta a kecskeméti Jogász Bál történetét..... 18–21.

Korok találkozása a régészetben

Régészeti feltárás a Kaszap utcán 22–23.

Kecskeméti „nagyjaink”

„Lélekben egy fejjel mindenkinél magasabb”

200 éve született Lestár Péter, Kecskemét polgármestere (1880–1896) 24–31.

Ferenczy Ida emlékezete Bécsben 32–37.

Értéktörzök

Kecskemét leírása Mindszenty útinaplójából..... 38–43.

Ami az első háborút követte...

A forradalmak Kecskemét történetében..... 44–49.

Évfordulók

Száz éve kezdődött a kecskeméti katonai repülés 50–57.

Széchenyiváros – 4 ütemű lakótelep 58–61.

Kecskeméti iparosok

Volt egyszer egy „KTSZ”...

A Kecskeméti Asztalos Kisipari Termelőszövetkezet története (1948–2003) 62–63.

Portrék

Rippl-Rónai-tárlat – A befogadó Bozsó Gyűjtemény..... 64–65.

Kecskeméti Krónika

Bessenyei Ferenc – Színészóriás, aki féltette a színházat 66–67.

Múlt és jelen az évfordulók tükrében 68.

Jeles magyarok kecskeméti kötődései 69.

Márai Sándor – Társ egy különös szellemi utazásban..... 70.

Illés István – Csehov köpenyéből bújt ki 71.

Szerzők:

Bezsényi Ádám

gyűjteménykezelő

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Ifj. Bozsó János

(Bozsó Gyűjtemény)

Hajagos Csaba

történész-muzeológus

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

ifj. Gyergyádesz László

művészettörténész, főmuzeológus

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Kenyeres Dénes

hadtörténész

(Honvéd Hagyományőrző Egyesület)

Kolonics Bence

régész

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Pallagi Mária

történész

Pánya István

térinformatikus

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Péterné Fehér Mária

nyugalmazott főlevéltáros

(Kecskemét Írott Örökségéért

Alapítvány)

Szabó Bence

főlevéltáros

(MNL BKML)

Varga Géza

újságíró

(Híros Naptár)

HÍRÖS HISTÓRIÁK

A Kecskeméti Médiacentrum

helytörténeti magazinja

8. SZÁM (2019. TAVASZ)

ISSN 2498-4957

KIADÓ:

Kecskeméti Televízió Nonprofit Kft.

6000 Kecskemét, Szabadság tér 2.

telefon: +36 76 570 440

e-mail: info@hiros.hu

FELELŐS KIADÓ,

FŐSZERKESZTŐ:

BÁN JÁNOS

(ban.janos@hiros.hu)

FELELŐS SZERKESZTŐ:

HAJAGOS CSABA

(hajagos.csaba@kkjm.hu)

SZERKESZTŐ:

IFJ. GYERGYÁDESZ LÁSZLÓ

(gyergyadesz@gmail.com)

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:

EURO BIOINVEST KFT.

KORREKTOR:

VARGA GÉZA

MARKETINGMUNKATÁRS:

PIRÁNSZKINÉ SERES SÁRA

seres.sara@hiros.hu

NYOMDAI MUNKÁK:

LÓCZI ÉS TÁRSA NYOMDAIPARI KFT.

KTV KIEMELŐ

A Rákóczi-szoborral kombinált víztorony

A lélekszámban gyorsan gyarapodó, iparosodásnak indult Kecskeméten a vízellátás rendezése elemi szükségletként merült fel a 19–20. század fordulóján. 1911-re megszülettek a városi vízmű kiviteli tervei. A tervezett közműrendszer szerves részét képezte egy 1000 köbméteres magastározó is, melynek az volt a célja, hogy a napszakonként fennálló fogyasztásbeli ingadozások hullámzó szükségletét kiegyenlítse, mintegy tartalékot képezve a „csúcsidőszak”, vízkiemelés szintjét meghaladó, igényei számára. A városatyák a vízellátás biztonsága mellett a város szépítésére is

fel kívánták használni a beruházást, így Lechner Ödön építészrt kérték fel a torony megtervezésére. Az első – 1911 májusában benyújtott – tervet azonban hamarosan át kellett dolgozni a júliusi földrengést követően (tégla pilléres helyett egy jóval szilárdabb vasbetonnal kombinált, szegecselts vasváz szerkezet). „A földrengés rendkívül visszavetette az egyes tervek befejezését. A többek között a vízvezeték kiépítése is e miatt akadt meg, mert megfontolandó volt, hogy a nagyarányú 52 méter magas víztorony, mely egyszersmind a Rákóczi lovasszobrának hozzáillesztésével mint

Rákóczi-émlék fog szerepelni, mi módon építtessék, s így a már elkészített tervet át kellett alakítani, a mely tervezetet a követelményeknek megfelelő átalakítással Lechner Ödön most fejezett be, s a melynek kétségtelenül oly első rangú művészi hatása lesz, hogy az nemcsak a városnak, hanem az egész országnak egyik építészeti nevezetességét fogja képezni.” (Kada Elek, Vasárnapi Újság, 1912/27) A víztorony azonban éppen Kada Elek halála, s az első világháború kitörése miatt nem valósult meg.

Ifj. Gyergyádesz László – Szabó Bence

A témáról részletesen olvashat lapunk első számában: ifj. Gyergyádesz László: A sosemvolt víztorony története In: Hírös História, 2015/1. pp. 44–47.

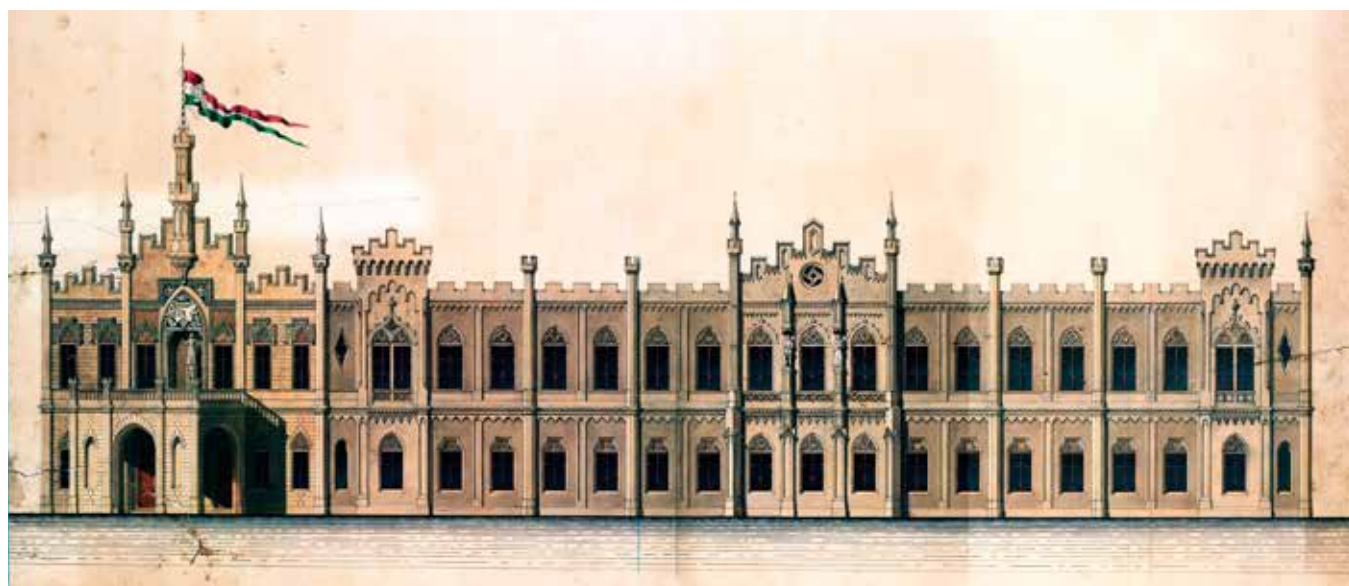
„az alföldi magyarságnak egyik diadalemléke”

A KECSKEMÉTI VÁROSHÁZA

A millenniumi építési láz legjelentősebb eredménye Kecskeméten a Városháza volt. Feltehetően még a 16. század utolsó harmadában jöhetett létre a magisztrátus első székháza, arról viszont nincs forrásunk, hogy azt újonnan építették-e, vagy egy magánházat alakítottak át erre a célra. 1699-től kezdve ennek a helyén építették föl, vagy éppen átalakítás révén születhetett meg a régiként emlegetett városháza (1699–1701 Hölbling János pesti kőművesmester), melyet a későbbiekben többször is bővítettek (1746–1748-ban Mayerhoffer András kőművesmester, Leopold János ácsmester és Conti Antal kőfaragó Pestről; 1806-ban Fischer Ágoston kecskeméti kőművesmester). *„Kecskemét városháza régi ronda épület lévén, a község egy újnak építtetését határozta el, s mihelyt pénzbeli viszonyai megengedik, tüstént megkezdi azt. Látván ez épületnek Brein József (helyesen Ferenc) pesti építész által készített tervét, bizton állíthatom, hogy ennél jobb ízlésű, díszesebb városház-épület nem fog*

létezni a magyar hazában, s Kecskemétnek legfőbb művészeti büszkesége leend az.” (Vahot Imre, 1853) Brein Ferenc 1847-ben született gótizáló, „castellated” (várszerű) modorban fogant terve azonban nem valósult meg. Bár *„a százszor toldozott-foltozott öreg városháza”* (Kada Elek) már a 19. század közepén sem tudta kielégíteni a megnövekedett hivatali igényeket, forgalmat, az új felépítéséig – a pénzügyi és gazdasági nehézségek miatt – még további négy évtizedet kellett várni.

Kecskemét az 1870. évi XLII. törvény-cikk (88. §) alapján törvényhatósági jogú város lett. Az önkormányzatiság magasabb szintje ösztönzőleg hatott, különösen Lestár Péter polgármesterre, aki a hivatalba lépésétől kezdve a városháza-építés fő szorgalmazója, szervezője volt. *„A sajtó és a városi közgyűlés nyilatkozataiból ítélve, a tulnyomó többség által elfogadott nézetnek tekinthető, hogy első szükségletünknek a városház felépítése képezi. Ezt követeli nemcsak a közigazgatási helyiségek mai*

Brein Ferenc terve 1847-ből (Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

A kecskeméti Városháza a századforduló idején (kézzel színezett képeslap, Kecskeméti Katona József Múzeum)

állapota, mely a közönségnek kényelmetlen, a tisztviselőknek egészségtelen, az ügyforgalomra elégtelen, és az általános felügyeletet lehetetlenné teszi, de követeli a város szabályozásának és színterének fontos érdeke is, mert a városháza, mint központ, döntőleg hat a piac elhelyezésére, s a főforgalmi útvonalak kijelölésére.” (§: Teendőinkről. In: Kecskeméti Lapok, 1889. szeptember 29.) 1889-ben – több évi előkészítés és halasztás után – Lestárnak köszönhetően született meg az ún. középület-építési program, mely valójában négy közgyűlési határozatot foglalt magába, köztük az új városháza építését. A pályázat kiírása némi késedelmet szenvedett, amikor az 1890. május 24-i közgyűlésen bemutatták az új városháza tervezetét, s meglehetősen heves vita robbant azzal

kapcsolatban, hogy legyenek-e boltok az épület földszintjén (évi 6000 forintot jövedelmezve) vagy sem.

1890. június 24-én a közgyűlés végre úgy döntött, hogy utasítja a városi tanácsot, hogy az írjon ki pályázatot az új városháza tervének és költségvetésének elkészítésére, ami július 3-án meg is történt: „Kecskemét th. város törvényhatósági bizottságának közgyűlése 274/1889. sz. alatti határozatával egy kétemeletes új városháza felépítését határozta el. Ezen közgyűlési határozatból kifolyólag a 15378/1889. számú tanácsi végzés alapján, az építendő városháza legfeljebb 350,000 forint költséggel előirányozandó tervezetének verseny útján leendő beszerzés céljából, a szükséges tervezet és részletes költségvetés elkészítésére nyilvános pályá-

zat hirdettetik, melyben azonban nem magyar honosok részt nem vehetnek. A beérkező pályaművek a városi tanács által foglalt célra felkérendő szakbizottság által fognak elbíráltatni és az első helyen legjobbnak talált pályamű szerzője 2500 forinttal, a második pedig 1000 forint jutalomdíjjal fog jutalmaztatni...”. Összesen öt jelölt pályamű érkezett be 1890. december 31-ig, a megadott határidőre, melyeket januárban egy hétre közszemlére tettek a régi városháza tanácstermében. A sajtó természetesen kapott az alkalmon, s több alkalommal is kifejtette a tervekről a véleményét. A legérdekesebb (negatív) kritika talán éppen a későbbi győztesről jelent meg (ő.: Az új házról. In: Kecskeméti Lapok, 1891. január 11.): „...ennek a tervnek alighanem más gyökerebb hibája is van. Még pedig az,

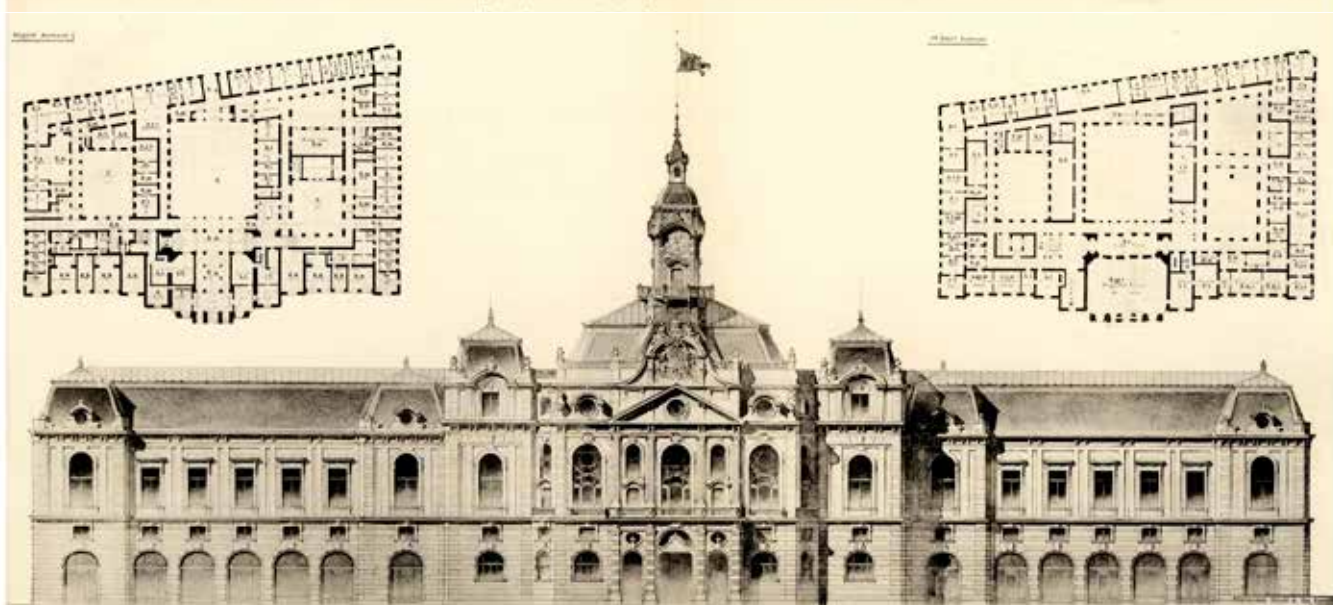
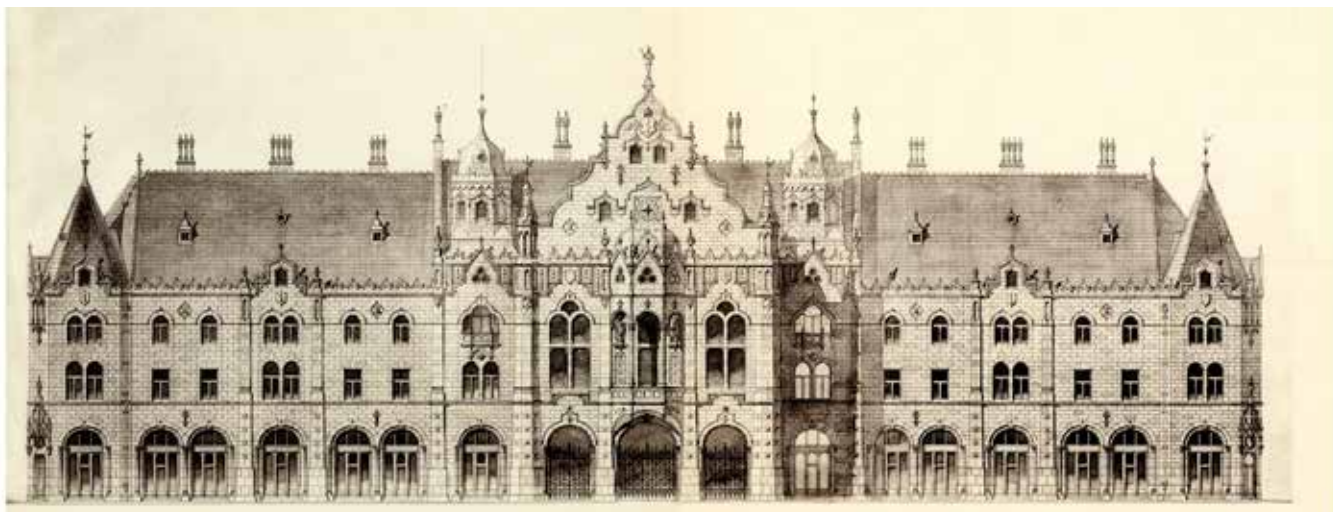
Lépcsőház (2011, a szerző fotója)

hogy ő német stílusban készült, a mi olyan, mint egy madárkaliczka, s ennél fogva egy komoly épülethez, melynek közgyűlési termében – 'ha nem részünkről is – oly sok komoly beszédek tartódnak talán még sem illik. Aztán meg úgy vagyunk mi vele, hogy nem kell nekünk semmi a német, még ha ő is! Ezt látva azon gondolkodtunk, hogy ha ennek a babaruhás városháznak a gyönyörűen komoly stílusú nagytemplom mellett rajzolnák, milyen szemet vetne erre a komoly nagy torony?"

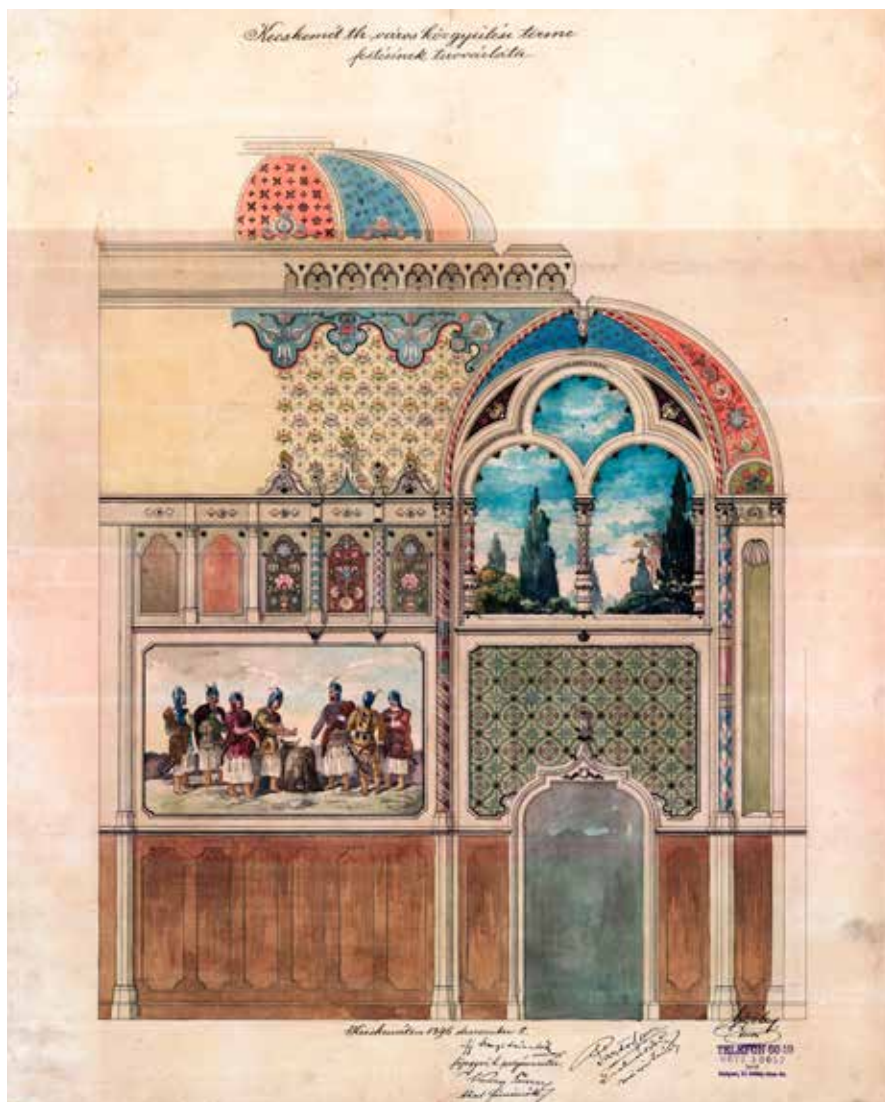
A hétagú bíráló bizottság Lestár Péter polgármester elnöke alatt 1891. április 2–6. között végezte el a munkáját. Tagjai a város küldöttjeiként ifj. Bagi László főjegyző, Muraközy Sándor főmérnök és Horváth Béla királyi ügyész voltak, míg szakértőként Lukse Fábry Béla építész, osztálytanácsos a kereskedelemügyi minisztériumot, Schulek Frigyes építész, tanár a Magyar Mérnök- és Építész-Egyletet, Steindl Imre építész, műegytemi

tanár pedig a Királyi József Műegyetemet képviselte. A bizottság jegyzőkönyvéből, melyet közzétettek a Kecskeméti Lapok 1891. május 24-i számában is, kiderül, hogy a szakértő tagok által betérjesztett műszaki vélemény elvetette a hiányosságai miatt a „Bánk bán” és a „K” jelű tervek. A többi pályázóval kapcsolatban megállapították, hogy „a pályázók mindegyike túllépte a programban kitűzött 350,000 frtnyi költséget; minthogy azonban ezen 350,000 frtnyi költséggel a kívánt helyiségeket magában foglaló épületeket felépíteni nem lehet, s így a pályázóktól lehetetlenség kívántott, ezen három tervet [...] kizárni nem lehetett.” A bizottság a szakértő tagjai véleményét elfogadva, miszerint a „Sem magasság, sem mélység nem rettent” jelű terv „minden tekintetben, vagyis célszerű beosztás, helyes szerkesztés, emlékszerű művészi kiképzés tekintetében, sőt aránylag jutányos építési költségére nézve is, a többi

tervek közül kitűnik és azokat határozottan felülmúlja”, a 2500 forintos első díjat az említett pályamű szerzőinek, a Kecskeméti már korábbi műveik révén is kapcsolatban lévő Pártos Gyulának és Lechner Ödönnek ítélte oda. A II. díjat pedig egyenlően megosztva a „Saxa loquuntur” (Steinhardt Antal és Lang Adolf), illetve a két egybefont kör (Kolbenheyer Viktor) jelű tervek kapták. A bíráló bizottság az I. díjas tervek módosítását, átdolgozását javasolta számos költségcsökkentést célzó ötlet (pl. a boltok és a gyógyszerárak Lechnerék „Felvilágosító műleírásában” is megfogalmazott elhagyása, a levéltáraknak tűzmentes boltozatú magas szuterénbe helyezése, a homlokzat vakoltatása helyett időálló szárazon sajtolt téglával való burkoltatása), illetve az építési telek szintén Lechnerék által szorgalmazott újra szabályozása mentén a városi tanácsnak, s rajta keresztül az 1891. június 23-án megtartott közgyűlésnek. A közgyűlés

Pártos Gyula és Lechner Ödön, Kolbenheyer Viktor, illetve Steinhardt Antal és Lang Adolf pályázatra beadott homlokzati terve, 1890
(Kecskemét új városházának díjazott pályatervei c. 1892-ben megjelent kiadványból)

Götz Adolf: „Kecskemét th. városi közgyűlési terme festésének tervvázlata”, 1896. december 8. (Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

azonban a városháza építési bizottsághoz utalta tovább a javaslatokat, s egyben a kérdést is, hogy mindehhez szükség van-e egy új pályázatot kiírására. Ennek nyomán az új tervek (további módosítások pl. az új épület Nagytemplomtól való távolságának 25 méterben való meghatározása, az új székház homlokzatának a Nagytemplom főhomlokzatával egy síkban történő kialakítása mentén), költségvetés és műleírás elkészítését Lechnerék csak a következő évben végezheték el. A május 1-jéig elkészült tervvázlatok és a műleírás kapcsán főmérnöki jelentés készült. A végeredményt tekintve a legfontosabb változást az alábbi mondatban foglalták össze: „E tervezet és jelentés szerint az új városháza épület tökéletes négyszögben, egy fő és két

mellék udvarral olyképp tervezetett, hogy a mostani szükségletnek megfelelően a főhomlokzat két emeletet, az oldal és hátsó homlokzatok pedig egy emeletesek lesznek, a később netán előálló szükséghez képest azonban annak idején ezek is két emeletesre vehetők lesznek.”

A város már 1892 őszén megkezdte a hivatalok kiköltöztetését „a régi zöldfalú és sokféle ablakú városházáról” (ifj. Bagi László), melyek ideiglenesen az Óbester-házban kaptak helyet. 1892. október 25-én megtartották az épületben az utolsó közgyűlést is, majd december 5-én megkezdtek a lebontását. Miután megkapták a tervekre és a költségvetésre nézve is a minisztériumi engedélyt, az 1893. február 17-i közgyűlésen elfogadták,

majd közzétették a „Kecskemét th. város által építendő új városi székház építési munkálatainak vállalati feltételei” című 33 oldalas nyomtatott kiadványt, s két-két helyi, illetve országos lapban március 16-ára zárt ajánlati versenytárgyalást hirdettek. Ennek nyomán az építkezés kivitelezését a Lichtner Dávid és Fia kecskeméti cég és társai, a budapesti Jiraszek Nándor és Krauss Lipót nyerték el. A tervező építészek állandó helyettese Zaboretzky Ferenc volt, míg ellenőrként Kerekes Ferenc th. mérnök működött közre az építkezésen, mely az építési napló alapján néhány nap múlva a szokásos földmunkákkal el is kezdődött. 1893. november 11-én már „zárkő és bokréta ünnepélyt” tartottak, amelyről még a Bartók Lajos szerkesztette korabeli élcslap, a Bolond Istók (1893. november 19.) is megemlékezett egy alkalmi verses helyszíni tudósítás révén. Íme ízelítőül a 6. versszak:

„Falai már szilárdan állnak,
(Mi hátra van: a vakolat)
Hirdetve az egész világnak,
A «hirös város» hogy halad!
Hogy van neki köz-palotája,
Honnan jövőjét vezetik,
Még Pestnek is díszére válna,
(Nos az árát sem feledik!)

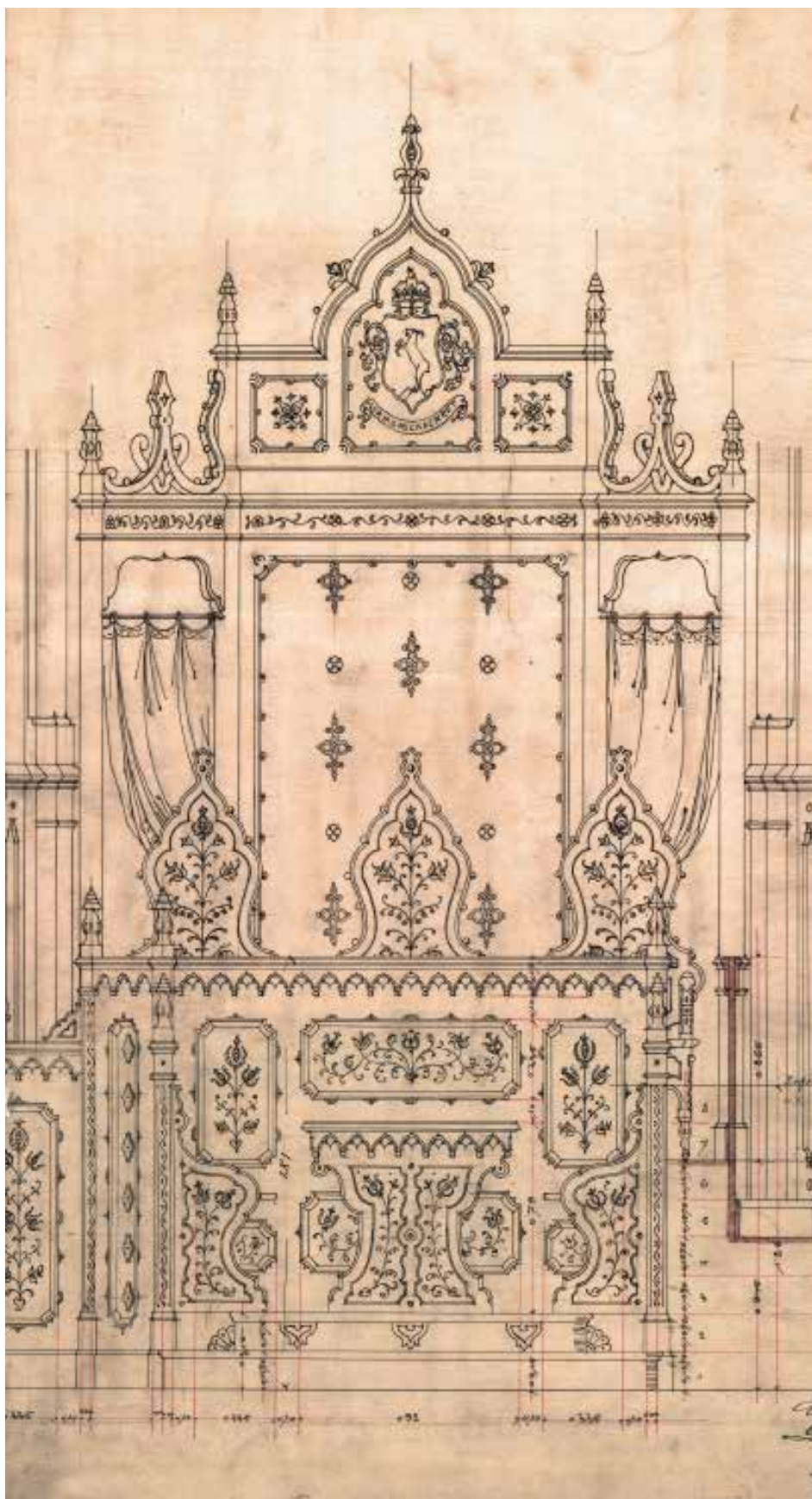
A Városháza építése mindössze 27 hónapig tartott, melynek során 5534 m²-en 174 helyiséget és 3 udvart alakítottak ki. A hivatalok már 1895 nyarán beköltözhettek, közülük elsőként, még május folyamán, Beniczky Ferenc főispán szállása és a levéltár került kialakításra. Augusztusban megnyílt a Szentlélekhez címzett gyógyszerház, majd 19-én a polgármester szobájában sor került az első tanácsülésre. Mindeközben a Kecskemét 1895. szeptember elsejei számából kiderül, hogy ugyanakkor a közgyűlés „még a »Nádor« termében nyomorog.”

A lechneri életműben a kecskeméti Városháza egy átmeneti állapotot mutat. Önéletrajzi vázlatában (A Ház, 1911/9–10.) utólag az angol kortárs építészethez való újdonsült kapcsolatát emelte ki: „Rövid angolországi utazás behatása alatt keletkezett a kecskeméti városháza”. Szerencsére még a tervezés időszakában, az épület stílusának megértéséhez maguk Lechnerék fogalmazták meg a tudnivalókat: „A választott stílus illetőleg az épület építőművészi kiképzésekor tervezők a mennyire csak lehetett kerültek a konvencionális műdomokat, de különösen őrizkedtek az olasz renaissance vagy az úgynevezett

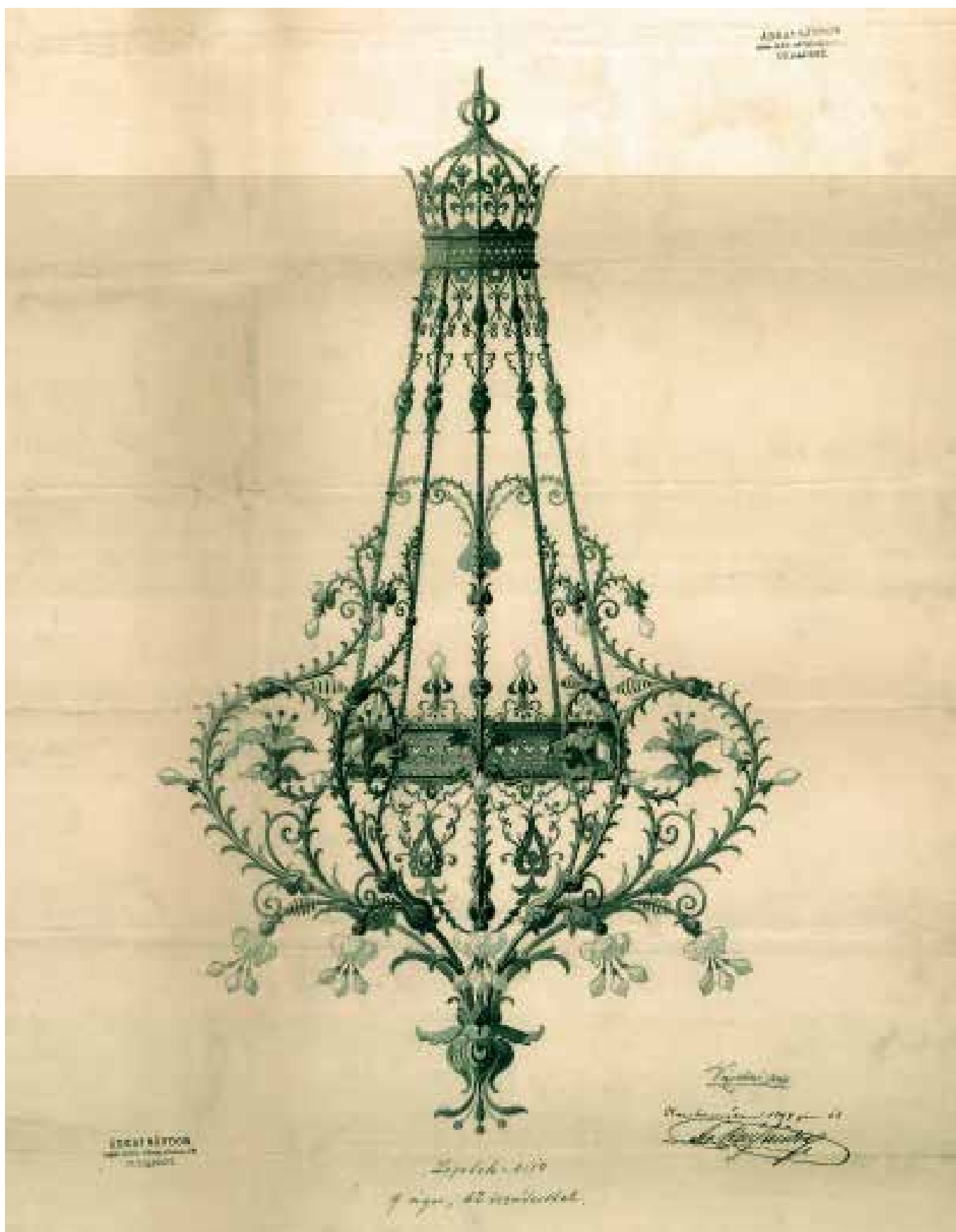
Mária Terézia-stílus sablonszerű alkalmazásától, nehogy az ugyanabban a stílusban épített, magasztosan egyszerű és kolosszális méretű nagy templommal kelljen versenyezniök; de ezt öntudatosan azért is tették, mert egy nagy magyar város első modern középületének művészi alakításakor nem akarták azokat a műídomokat alkalmazni, melyek legpraegnansabban mutatják Bécsből való függősünket, hanem inkább a régiebb és dicsőbb mult csapásán haladtak, melyből – épp városházák alakjában – hazánk felső vidékein igen érdekes műemlékek maradtak. Ebbeli tanulmányukat igyekeztek szerzők az angol profán építkezés egykorú stílusával összeegyeztetve a szóbanforgó modern célra [...] értékesíteni.” (Pártos Gyula – Lechner Ödön: Kecskemét városának új székháza. In: Magyar Mérnök- és Építészegylet Közlönye, 1992. p. 167.) (Érdekes tény, hogy a munkára szintén pályázó Steinhardt Antalék ezzel szemben azért választották a késő barokk stílust, mert a török hódoltság után Magyarországon „különösen Mária Terézia uralkodása alatt volt érezhető a föllendülés.”)

A kecskeméti Városháza esetében tehát összetett stílusról beszélhetünk, amelyben egyaránt felbukkan a francia reneszánsz, az angol kortárs építészet, a felvidéki pártázatos reneszánsz, sőt a gótika is (Lechner mindenesetre alaposan ismerte és részleteiben is tanulmányozta, felhasználta szakmai pályafutása első két évtizedében ezeket a történelmi stílusokat), tehát nehéz lenne önmagában a szecessziós jelzővel illetni. Építészetének későbbi fejleményei alapján annál inkább lehetne nemzetinek és modernnek (korszerűnek) nevezni már ekkor is Lechner törekvéseit. Ahogy azt a századelő nagy tekintélyű művészettörténésze, Lyka Károly írta (Művészet 1903/2. p. 138.) épületünkkel kapcsolatosan: „Kecskemét városa székházat építtetett, még pedig helyes érzékkel modernt és magyarosat.”

A stílusösszetevők egy másfajta értelmezését kínálja az épület egyik legegységibb megoldása, a kocsiálhajtós középrizalit németalföldi remiszenciákat is tükröző, gazdagon

Pártos Gyula – Lechner Ödön: Az elnöki emelvény terve (1897. január 23. részlet) Forrás: MNL BKML

Várdai és Árkai munkája, a díszterem csillárja (Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

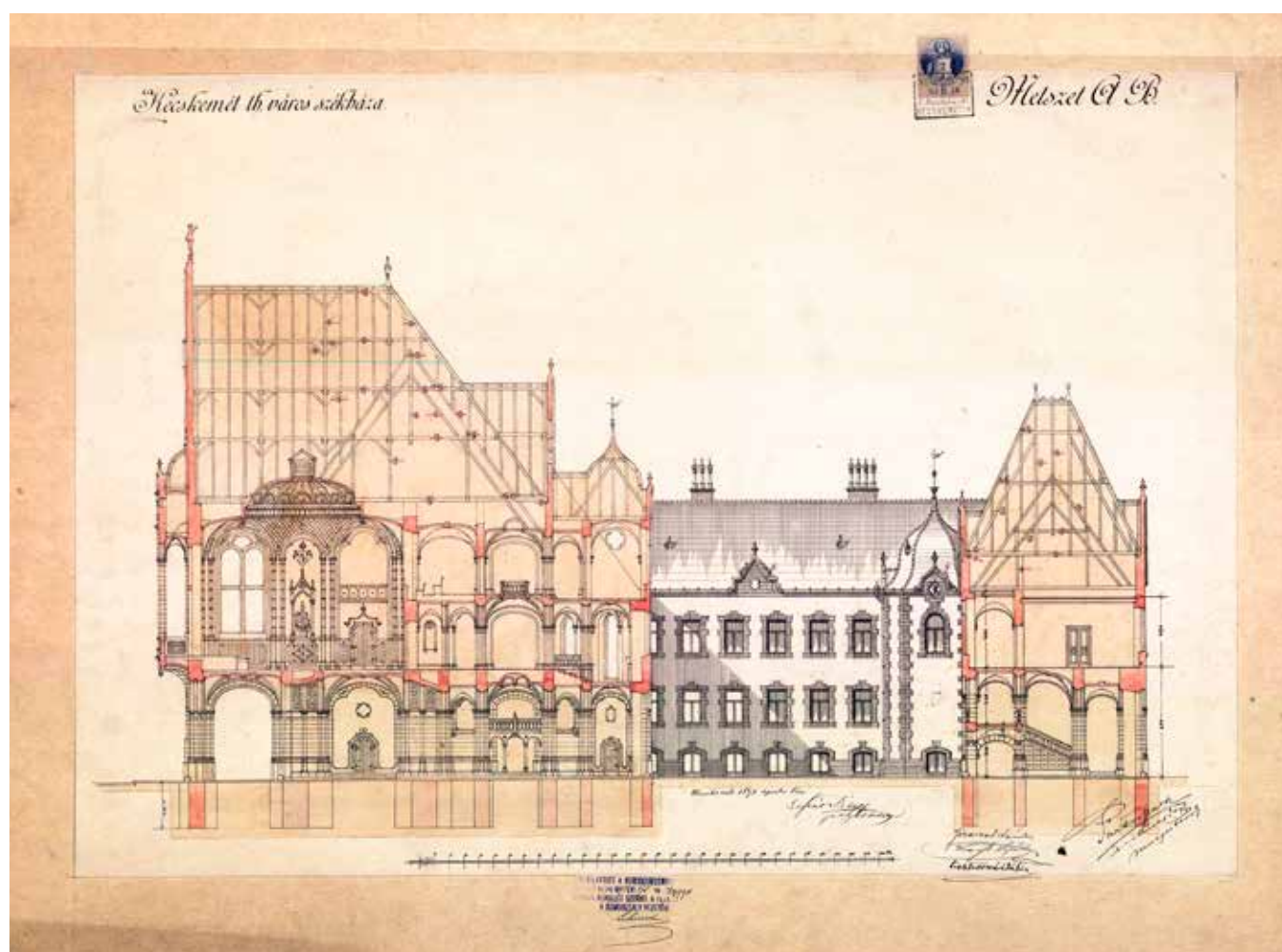
díszített oromzata. A motívum megjelenése, ugyanis véleményünk szerint elsősorban az építészeti ikonográfia keretein belül magyarázható meg, mivel az alkalmazásával ebben az esetben a városházi funkció kapott egy nemzetközileg is fogható jelzést, hangsúlyt az épületen. Lechnerék valószínűleg a korszakban, s követőiknél is leginkább népszerű, s hasonló jelentéssel (is) bíró torony-motívum „helyettesítését” oldották meg e módon, hiszen annak felépítéséről a Nagytemplom közelsége miatt – a már bemutatott elveik alapján – le kellett, hogy mondjanak. (Érdekes példa e szempontból a szabadkai városháza, ahol a Lechner-követő építészek, Komor Marcell és Jakab Dezső egyenesen „A torony alatt” jelíggel adták be 1906. december 31-én beérkezett pályázatukat. Ennek ellenére, a feltűnő módon hangsúlyozott torony-motívum mellett, igaz visszafogottabb, stílizáltabb formában, a kecskeméti oromzat is megidézésre kerül vállalt mesterüktől. Természetesen hozzá kell tennünk azt is,

hogy ugyan más okokból, de a két városháza-jegy együttes alkalmazása egyáltalán nem volt szokatlan az európai építészetben.) Az említett jelképi elem révén a kortárs szemléletben a kecskeméti székház látványa természetesen könnyen összekapcsolódhatott a német, gótikus eredetű városházákéval: „Az új városháza most, a havas tél közepén, érdekes látvánnyal lepi meg az érkező idegent, aki a vasút felől közeledvén, egyszerre maga előtt látja a hóval, zúzzal fődött magas tetejű épületet, mely inkább valamely német várost juttat eszébe, mintsem arra emlékeztetné, hogy itt tulajdonképp az Alföld közepén van.” (Kecskemét, 1895. február 10.)

Az épület külső megjelenését tekintve, a város jelentőségét, gazdasági erejét kifejező monumentalitás mellett, a kecskeméti polgárookra elsősorban annak polikrómiája, s változatos díszítőmunkái hatottak. Ez utóbbiakat nemcsak hogy megszokták, hanem hamarosan olyannyira népszerűvé váltak, hogy egy idő után a város magán-

építkezéseiben is felbukkantak. Ennek a folyamatnak a kezdőpontját örökölte meg Paur Géza a Vasárnapi Újságban (1898/6. p. 94.), amikor Lechner leleményes díszítőmunkáiról írt: „Ezeknek nem lévén eddig elnevezésük, a kecskeméti nép, a melynek híres városházán először kerültek alkalmazásba, külön magyaros népies módra keresztelte el őket. A hajló karcsú csipkeszegélyt »hernyónak«, a kunkorodó tömörebb formát »kakastaréjnak«, a falak képtereit körülvevő csoportokban alkalmazott gyöngyszerű csomókat pedig hosszas tojásalakuk miatt »kigyótojásoknak« nevezte el.”

A Zsolnay épületkerámia széles körű használata a kecskeméti Városházán, az adott pillanatban még mindig újdonságnak tekinthető Lechner életművén belül. Igaz, egyelőre itt még nem olyan hangsúlyos és kiforrott a szerepe, megjelenése, mint a néhány évvel később keletkezett fő műveken (pl. Budapest, Iparművészeti Múzeum, Postatakarékpénztár). Lechner szempontjai a kerámia, s azon belül is elsősorban a

Pártos Gyula – Lechner Ödön: A-B metszet, 1893. április 8. (Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

A kocsiáláhajtós középrizalit gazdagon díszített oromzata (2012, a szerző fotója)

Szent István és I. Ferenc József arcképe a főrizaliton

nagyrésze pedig régi viaszgyertyadisztési *motivum*.” (A kecskeméti Katona József Kör 1901–904-iki ciklusának évkönyve. Szerk.: Marton Sándor. Kecskemét, 1905. p. 86.).

A történelmi, nemzeti gondolat – a tervezők és a megrendelők részéről is – a kecskeméti Városházán megjelenő figurális ábrázolások és ornamentális motívumok legfőbb ösztönzője volt. Bár ezek a korszaknak megfelelő közmegegyezéssel történelmi szemlélet alapján születtek, mégsem sikerült azt minden esetben lefordítani a nagyközönség nyelvére. Ilyen volt a német példák nyomán az oromzat tetején elhelyezett cinköntvény szobor, az ún. Rathausmann, azaz a „városházaember”, melynek szerepe, megjelenítési módja, úgy látszik nem volt teljesen egyértelmű a kecskeméti polgárok számára: „Az új városház pánczélos vitézét, amióta kisült róla, hogy nem a honfoglaló Árpádot akarja ábrázolni, közönségesen Árpádkának nevezik.” (Kecskemét, 1894. november 11.) Az oromzat alsóbb szintjén, a kiegyezés utáni politikai megbékélés jegyében, mind a ketten (az épület oldal- és hátsó homlokzatain önmagában is többször ábrázolt) Szent Koronát viselve, Szent István és I. Ferenc József jelenik meg egymással szemben egy-egy kék háttérű majolika medallionban. Ehhez hasonló, szintén színes majolikából készített, de az építkezés megrendelési könyvének 1894. április

Rathausmann vagy másképp „Árpádka” az oromzat tetején

majolika, építészeti használatát illetően jól ismertek (pl. a moshatóság, a tartós színek, a felhasználás gazdaságossága), melyek közül különösen az Alföldön jelentős kőhiány volt döntő Kecskemét esetében, melyet a megrendelők is elfogadtak. A díszítmények közül a legfeltűnőbbek, a Lechner tervezte, kék alapon alapon megjelenő majolikabetétek „egyszerre idézik fel a reneszánsz korszak motívumokat és a perzsa virágmin-tás kompozíciókat” (Merényi György).

Az újonnan emelt épület stílusa, egyes motívumainak megértése, értelmezése ter-

mészetesen a helyi értelmiséget is élénken foglalkoztatta. Faragó Béla, a kecskeméti országos tanítói árvaház igazgatója a szecesszióról tartott előadásában például a következőket mondta: „Fölbredt azonban a társadalomban a szeretet a népies iránt, mint a haldoklók iránt szokott, gyűjtik a régi népies nemzeti motívumokat és alkalmazzák nálunk Lechner Ödön példájára az építészetben főként díszítő elemek gyanánt. Városházunk saroktornyai például régi magyar-török sisak utánzatai, a közgyűlési terem oszlopos díszének

17-én kelt bejegyzése alapján eredetileg kufsteini cementből tervezett, névfeliratokkal ellátott portré reliefeket találunk az épület más pontjain, a pártázat alatt, így a főhomlokzaton is: Zrínyi Miklós, Thököly Imre, II. Rákóczi Ferenc és Katona József egy-egy alkalommal, míg Árpád, Huba, Hunyadi János, Corvin Mátyás és I. Rákóczi György kétszer is megjelenik.

„A közgyűlési terem szemben a főlépcsővel az egész épület csoport közepét foglalja el, és annak külső megjelenésében is jellemző kifejezést nyer. [...] Ezen központi részek, valamint az előcsarnok és főlépcső művészi kiképzésére összpontosította szerző úgy külsejében, mint belsejében az egész feladat monumentalis megoldását.”

(Pártos Gyula és Lechner Ödön: Felvilágosító műleírás, p. 9.) A Városháza legnagyobb, első emeletén található közgyűlési termének átadására csak 1897. december 26-án került sor. A Lechner-követők egyik kedvelt motívumává vált kagylós mennyezetkialakítású terem díszes berendezése Lechner és Pártos tervei, illetve útmutatásai alapján készült el a Gesamtkunstwerk szellemében, többnyire budapesti vállalkozások révén. A színes üveglablakok mestere Kratzmann Ede (I. Magy. Üvegfestészeti Műintézet), a fali gyertyatartóké Árkai Sándor „cs. és kir. udv. műlakatos”, míg a famunkáké és a bútoroké a Rudolf-laktanyánál és a színháznál is a megbízást elnyerő Rainer Károly szegedi asztalos volt. A terem ornamentális díszítőfestését 1897. első hónapjaiban Götz Adolf készítette el: *„A színekben gazdag táblákon csupa magyar díszítmény pompázik. A stilizált szegfűcsoportok, a kék búzavirágok összehajló ágai között kiragyog a színes pávatoll legyezőszerű formája. A százszorszép és csipkerózsa kellemesen hatnak a tarka színekkel festett alapon. A virág-éktítmények számtalan változatban ismétlődnek, de összességükben ízléses, nagy hatású egységgé olvadnak össze.”* (Paur Géza: Kecskemét új városházáról. In: Vasárnapi Újság, 1898/1. p. 2.) Utolsóként, 1897. november végén a 9. áru, 62. égis sárgaréz díszcsillár készült el Várdai Szilárd, az Iparművészeti Iskola tanárának a tervei alapján és Árkai Sándor kivitelezésében (akárcsak az épület beüvegezett kovácsoltvas kapui esetében).

Kecskemét 1894. szeptember 24-én tartott közgyűlése Eötvös Loránd kultuszminiszter 1894. augusztus 7-én kelt körlevelé, leirata alapján döntött úgy, hogy a terem

A közgyűlési terem (2011, a szerző fotója)

gazdag díszítőfestése mellett kiemelt helyet biztosít a történeti ikonográfiának. A helyi millenniumi bizottság illetékes albizottsága Kecskemét és egyben hazánk történelmi múltjából az alpári csatát és a pusztaszeri gyűlést választotta ki, majd végül az utóbbit javasolta a közgyűlésnek, mivel a teremhez *„sokkal inkább illik a nyugodt tanácskozást feltüntető, s az ország akkori alkotmányát, szervezetét készítő pusztaszeri gyűlés képe, mint egy mozgalmas csatakép.”* Eleinte a szemben lévő falra Ferenc József portréját szereték volna megfestetni, azonban az 1895. április 5-i rendkívüli közgyűlésen képtemánként már az 1867. évi koronázás szerepelt. Szintén ez alkalommal meghatározták

a falakon megjelenítendő négy kisebb történeti jelenet tárgyát is: Szent Istvánnak a pápai követek átnyújtják a királyság jelvényeit; Nagy Lajosnak a krakkói püspök és lengyel kancellár vezetése alatti küldöttség a lengyel koronát felajánlja; Mátyás király megválasztása után bevonul Budára; Az 1848-iki országgyűlés küldöttségének V. Ferdinánd király a márciusi törvények szentesítését megígéri. Bár a két fő kompozíció megfestésére eredetileg Benczúr Gyulát és Feszt Árpádot kívánták felkérni, végül az akkor 60 éves Székely Bertalan festőművészt, az Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde tanárát bízták meg (*„pályázat mellőzésevel”*) a feladattal. Azt az alkotót, aki

kiemelkedő kvalitásai és szakmai tudása ellenére – minden bizonnyal a megfelelő kapcsolatrendszer hiánya miatt – Than Mór és Lotz Károly mögé szorult a fal-képfestészeti megbízások száma tekintetében. Szerencsére a nyolcvanas évektől már Székely is kapott fontos feladatokat (pl. Pécsi székesegyház, Boldog Mór- és Mária-kápolna; Budapest, a Mátyás-templom belső dekorációja), s Lestár Péter ízlését, hozzáállását is dicséri, hogy utolsó

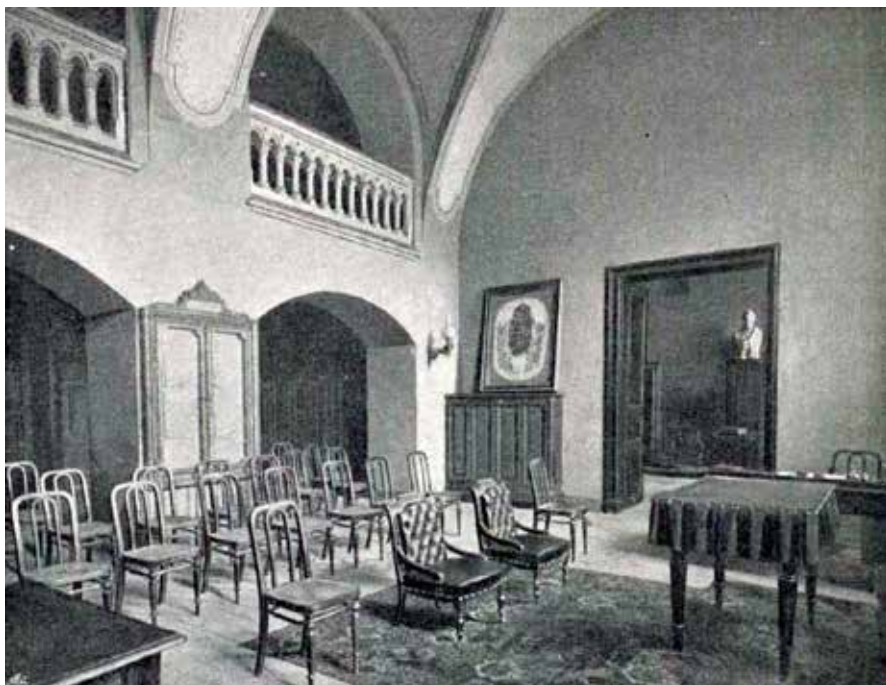
és egyben legjelentősebb kivitelezett világi falképciklusa Kecskeméten valósulhatott meg.

A művész 1895. április 22-én kelt levelében leírt javaslatai alapján – miután két nappal korábban Lechner társaságában a város vezetőivel tárgyalt – alakult ki lényegében a ma is látható, a nemzeti múlt egészét reprezentálni kívánó képegységes programja, melyet hivatalosan, Székely egyedüli alkotóként való felkérésével

együtt, s a munka ütemezését tekintve az 1896. január 29-i közgyűlésen véglegesítették. „A Pusztaszeri gyűlés nem bírván semmi alakilag markáns jelleggel (éppen olyan, mint másféle akkori gyűlés) összekötendő, vagy helyettesítendő volna a vérszerződés által, mely szembeötlőbben jellemző és ünnepélyesebb lévén, inkább leendő egyenértékű a vele szemben lévő koronázás ábrázolásával.” (Pusztaszerrel kapcsolatosan érdemes megjegyezni, hogy azt akkoriban a vérszerződés helyszínének is tekintették, s részben Kecskemét birtoka volt. A város és – a helyi jogakadémiai hallgatóknak köszönhetően – a Magyar Országos Diákszövetség 1900. június 24-én emlékművet avatott fel az ún. Árpád-halmon Pataky Imre kecskeméti festő- és szobrászművész, rajztanár tervei alapján.)

Egy 1895. december 23-án tartott „értekezleten”, melyen Székely Bertalan mellett a város részéről a főispán, a polgármester és a főjegyző vett részt; továbbá Lechner Ödön és Pártos Gyula; illetve Marczali Henrik történész, a Budapesti Tudományegyetemen az Árpád-kori magyar történet nyilvános rendes tanára; aki a jegyzőkönyv szerint a „vérszerződéssel szemben... ajánlotta volna mint történelmileg inkább bebizonyított tény Árpád pajzsra emeltetését, mely mozzanat a magyar nemzet egységének történelmi megállapításául (?) tekinthető, de látva a rendelkezésre álló teret, hol a pajzsra emelt Árpád az életnagyságú alakok fölött el nem fér, hozzájárult a vérszerződés lefestéséhez.”

A vérszerződés meglehetősen ritkán ábrázolt ikonográfiai típus volt, így Székely számára nem volt sok választási lehetőség, előképként leginkább Johann Nepomuk Geiger fél évszázaddal korábban keletkezett rajza jöhetett szóba. A falkép szinte teljes felületét a reliefszerű kompozíció keretében megjelenített hét vezér alakja tölti ki, az eseményt figyelő nép csupán utalásszerűen, a főszereplők lábmagasságában jelenik meg. A természeti környezet (zöld gye, farönk) csupán jelzésszerű megfogalmazást kapott. Székely történelmileg e művén is hiteles kívánt lenni, így például az Oroszországban élő Zichy Mihály a kérésére több levélben is beszámolt neki ázsiai viselettörténeti kutatásairól, míg a „kehely” formája a nagyszentmiklósi aranyelet nyomán született meg. Szu-nyoghy Farkas festőművésztől, a helybeli Református Tanítóképző egykori tanárának 1935-ben megjelent tanulmányából (A

A tanácsterem és az anyakönyvezető hivatal terme az átadás idején (Vasárnapi Újság, 1898. január 2.)

kecskeméti városháza falfestményeiről. In: Magyar Művészet, 1935/7–8. p. 209.) és korabeli újságokból tudjuk, hogy Kada Elek javaslatára a művész típustanulmányokat készített a képhez Kecskeméten. „A vérszerződés vezéreihöz Domján György, Garatzy Zsigmond és Mihály, V. Nagy Imre, Horváth József, Kéry Péter, Lakos Balázs, Soós József fejeit tanulmányozta. Portra-it-szerű hűségről nem beszélhetünk, az a művész, célja nem is lehetett, de kitűnik a vázlatokról, hogy igen szép, magyaros fejeket válogatott össze.”

A már említett 1896. január 29-i közgyűlésen véglegesített festési program szerint „a vérszerződést ábrázoló képet [...] mint az ezredév kezdő jelenetét, utolsónak pedig az ezredévnek mintegy a koronáját és befejezését feltűntető 1867-ik évi koronázási jelenetet jelöli ki olykép, hogy Andrássy Gyula és Simor János alakjai mint főszereplők különösen kitűntetve legyenek, továbbá hogy ezen képeken kevesebb számú de életnagyságú alakok legyenek...”. A történelmi pontosság jegyében keletkezett

Andrássy Gyula miniszterelnök és Simor János esztergomi érsek Ferenc József fejére helyezi a Szent Koronát a budai Mátyás-templomban 1867. június 8-án (részlet Székely Bertalan falképéről, 1897, a szerző fotója)

Rippl-Rónai József: Lechner Ödön arcképe, 1913 (Kaposvár, Rippl-Rónai Múzeum)

a másik fő kompozíció is, ahol egy négyrét hajtogatott papírdarab – rajta a koronázási vázlatrajzával és az arra vonatkozó német nyelvű kézírással – valószínűsíti, hogy a

festő személyesen is jelen volt 1867. június 8-án a Mátyás-templomban.

Végül az ülésterem rövid oldalaira megfestett két eseményt, a kiegyezést követő alkotmányos együttélés szellemében, nemzetünk nagy uralkodóinak, államférfijainak, s függetlenségi törekvéseink jelesei (Könyves Kálmán, Szent László, Szent István; Nagy Lajos, Hunyadi János, Hunyadi Mátyás; II. Rákóczi Ferenc, Bethlen Gábor, Zrínyi Miklós; Széchenyi István, Kossuth Lajos és Deák Ferenc) négyszer hármas csoportba rendezett egész alakos portréinak sorozata köti össze. A

változtatást, az eredetileg tervezett négy történelmi jelenet helyett festendő nemzeti panteon – festett szobrokra emlékeztető – tizenkét álló alakját a festő a már idézett levelében (1895. április 22.) többek között az alábbiakkal indokolta: „Az adott tér mértékében, egy lovas csak 160 cm-nyi lehet, alul is, felül is egy kis mozgási tér maradván és így egy álló alak körülbelül 120 cm, mi az adott teret rosszul töltene ki, sok üres teret hagyva meg...”. A síkot hangsúlyozó, stilizáló dekorativitásukban az épület stílusához igazodó falképek temperavázslatait Székely 1896 júliusától az Ezredéves Országos Kiállítás részeként a Múcsarnokban is bemutatta, majd a következő év nyarán (a befejezés dátuma egészen pontosan 1897. szeptember 7. volt) pedig al secco technikával – „casein (túró-mész) kötszert legalkalmasabbnak tartom, mert ezt legtartósabbnak tapasztaltam” – kivitelezte.

Az új székház avatására összehívott rendkívüli díszközgyűlésen, 1897. december 26-án már nem lehetett jelen az építkezést elindító Lestár Péter, ugyanis 1896. május 31-én, 78 éves korában elhunyt. Méltó utódja, Kada Elek a híressé vált ünnepi beszédében több helyen is egyenesen az új Városháza szemantikái, épület-ikonográfiái értelmezését nyújtja a jövő kutatói számára: „Mi, Kecskemétnek polgárai, akik ma itt egybegyűltünk... azért, hogy önkormányzatunk új templomát ünnepélyesen felavassuk... [...] Az a dísz, mely e falakra van halmozva, nem nekünk szól. Ez a dísz nem a mi hivatkozandóunk, ez az új alkotás csak a mi üzenetünk a jövőnek. [...] Ma tehát mikor új székházunkat közgyűlésünkkel a munka templomává felavatjuk a mi gondolatainknak nem lehet e terem szűk korlátai között pihenni, nem szabad csupán a művészi alkotásokban gyönyörködni, hanem gondolatainknak el kell szállni a messze múltba, s mert nekünk tisztelt bizottsági tag urak ez épülettel együtt a munka összehordott gyümölcseit át kell adnunk a következő nemzedéknek, a távoli nagy idők útjain haladva kell eljutnunk a jelenig... [...] Megértük az új korszakot s ezzel a korszakkal Kecskemét ismért megérte azt, hogy közigazgatásának templomába az önkormányzat oltárát romjaiból újra felépíthet. [...] Most avatjuk fel újjászületett önkormányzatunk szent csarnokát... [...] Ez az épület nem Kecskemétnek, hanem az alföldi magyarságnak egyik diadalemléke...”.

Ifj. Gyergyádesz László

„... hol városunk egész intelligenciája megjelent...”

ESTÉLY, TÁNCZM

Több mint 180 éves hagyomány formált

A kecskeméti társadalom számára ma már köztudott, hogy a 19. század jeles jurátus központja, a Kecskeméti Református Jogakadémia 1835-ben, királyi jóváhagyás után emelkedhetett főiskolai rangra. A magas oktatási minőségre, a jogászképzés kiválóságára már ekkor garancia volt az 1835-ben Kecskemétre meghívott Vállaji Sipos Imre jogtanár szakmai tekintélye, akit egy évvel később, 1836-ban rendes jogtanárrá is kineveztek a híres város jogászképzésének élére.

A jogakadémia működésének kezdetét rögtön követte egy, a szegény sorsú hallgatók segélyezésére létrejött szervezet beindítása, a Jogászsegélyező Egyesület megszervezése, amely 1835 és 1941 között minden évben – jobbára a farsangi időszakban – megrendezte a kezdetben „Jogász-Estély”, majd jogász „Tánczmulatság” és végül „Jogász Bál” néven – nem beszélve a műkerti

Majális kiváló alkalmairól – hagyományos-sá vált rendezvényét, amely napjainkra a jurátus területén dolgozó szakemberek kiemelt éves eseményévé nőtte ki magát Kecskeméten.

Az egyesület, amely alapjaiban határozta meg az említett mulatságok célját, komoly szervezeti átalakulásokon és névváltozásokon ment keresztül a több

mint 180 év alatt. Közülük is talán a legjelentősebb az 1901. március 19-én, közgyűlési határozat formájában végbement megújulás, hiszen a Jogakadémiai Olvasókör és a Jogászsegélyező Egyesület ezen a napon olvadt egybe, majd az „Egyetemes Kecskeméti Református Jogakadémia Hallgatói Önképző és Önszegélyező Egyesülete” néven folytatta egyesületi patronáló és közösség-összetartó munkáját. Kiemelendő az egyesület 1903-ban nyomtatásban is megjelent alapszabálya, amelynek lapjain olvashatóak a közösség célkitűzései. A tagok alapcélként határozták meg a jogakadémia hallgatóinak társadalommal szembeni képviselését, az egyesület rendes tagjainak segélyezését, a jogi és irodalmi műveltség fejlesztését és ápolását, illetve ami talán a téma szempontjából is a legfontosabb: „4. § [...] az egyesület a fenti célok elérésére ... társas összejöveteleket, tánczvigalmakat rendez ... Az alapszabály 4. §-a tehát a századforduló »Aranykorában« is megerősítette a szervezet által ekkor már több mint 65 éve koordinált rendezvény jogosultságát, kiterjeszt-

ve a részt vevői kört, lehetőséget teremtve ezzel a még nagyobb mértékű adományok összegyűjtésére.”

A nagyobb részt főispáni és igazságügy-miniszteri fővédnökség és jelenlét mellett évről évre megrendezett jótékonyági bálók időpontja szinte minden évben Kecskemét város védőszentjének, Szent Miklósnak ünnepe (december 6.) határozta

MULATSÁG, BÁL...

...a kecskeméti jogászbálok történetét

Képek forrása: KKM Tört. gy.

meg a „Jogász-Estély” megrendezését, így kerülhetett december 8-ára, amelyet a ma már nem létező Úri Kaszinó épületében rendeztek meg.

Az 1900-as évek első éveiben változó siker jellemezte az esemény jövedelmezőségét, sok esetben – a pompa és a fényűzés elsődlegessége miatt – a szervezők a végső elszámolás alkalmával komoly deficitet tapasztalhattak. Azonban az évek

során kiemelkedően sikeres és a bálak történetét meghatározó rendezvényeket is sikerült megvalósítani. Ilyen volt az 1908-as esztendő, amikor a decemberi „Jogász Estélyt” rögtön követte a január 27-én megrendezésre kerülő II. Jogász-Estély gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter fővédnöksége alatt. A több mint 300 korona tiszta bevételt hozó zenés mulatság 20 jogász hallgató számára

tette lehetővé jogi szakkönyvek beszerzését, emellett az egyesület közel 200 koronát fordíthatott a 20 fő további segélyezésére. Az ebben az évben megrendezett rendhagyó második báli alkalom tehát mérőföldkőnek számított a továbbiakban megrendezésre kerülő zenés mulatságok sorában, ugyanis a január 27-i időpont (majd a február legelső napjai) határozta meg a jogászbál megrendezésének jövőbeni hagyományos időpontját.

„... hol városunk egész intelligenciája megjelent és fesztelen vig hangulat töltötte be az Otthon feldíszített termét.” Eképpen vélekedett az egyesület elnöksége a rendhagyó alkalom sikere kapcsán, amely 1908-ban új helyszínen, az Iparos Otthon dísztermében került megrendezésre. Az évek során, ahogyan tehát a dátum is változott, úgy a helyszínek is váltakoztak, hiszen az Úri Kaszinó, a Városi Kaszinó, az Iparos Otthon, a Gazdasági Kaszinó épületei mellett a jogászbált a Cifrapalotában, a Beretvás Szállóban és a Royal Szállodában is megrendezték, amelyet a 20. század második felében felváltott az Aranyhomok Hotel, illetve a még napjainkban is működő vendéglátóhelyek.

Ha a bálók hangulatát, körülményeit vizsgáljuk, akkor le kell szögeznünk azt a tényt, hogy a közel 180 éves hagyományokra visszatérítő rendezvény egyértelműen a híros város egyik éves kiemelt rendezvényévé nőtte ki magát. Nemcsak kizárólag a jogi területen dolgozók találkozási, egyeztetési alkalmaként kell e jeles napra tekintenünk, hanem a nemzeti összetartozás egy mikro és makro megnyilatkozásának is. Vegyük példának az 1941. február 1-jén megrendezett bált, amikor a jogakadémia bezárta kapuit, a hallgatók nagyobb részének be kellett kapcsolódnia a második világháború frontküzdelmébe. A beláthatatlan körülmények, a visszatérés lehetőségének csekély esélye rányomta a bélyegét a háború miatt utoljára megrendezett bálra, amelynek hangulata termé-

szetesen meg sem közelítette a háború előtti utolsó békeév (1938) jogászbáljának miliójét.

A háború befejezését követően, a kommunista hatalomátvétél azonban nemcsak a társadalmi viszonyokat rendezte át, hanem a jogi területen dolgozók érdekvédelmi szervezetét is, ugyanis ennek következtében 1948-ban megszűnt a Magyar Jogász Egylet, helyette létrejött a Magyar Jogász Szövetség. Azonban az ebben az évben, 1948. február 6-án megrendezett jogászbált ez nem befolyásolta. A kommunista berendezkedés szempontjából azonban kiemelten érdekes és sok esetben kevésbé támogatott centenáriumi ünnepelt az ország, méghozzá az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 100. évfordulóját, amelyről a február 6-án megjelent kecskeméti jogászbál tiszteletére kiadott újság méltóképpen emlékezett meg, párhuzamba hozva a reformkor ifjúságát, bálí szokásait az 1948-ban megrendezett bál szellemiségével. A lap vezércikkét dr. Révész László országgyűlési képviselő jegyezte, aki az elmúlt 100 év óriási költiséggel és pompával megrendezett bálí alkalmait „...a magyarság melletti tüntetés” eseményeinek nevezte. Írásában említette azokat a titkos, Bécsbe leadott jelentéseket, amelyek a magyarság „reakciósságáról” szóltak. A passzív ellenállás jegyében „csakazértis” cigányzenére mulattak, és egyik jogász estélyről sem maradhatott el

A Kecskeméti Jogásznapi első napja

A Bács-Kiskun Megyei Tanács kultúrtermében ünnepélyes külsőségek között, február hó 7-én, délután 3 órakor dr. Bodóczy László megyei bírósági elnök nyitotta meg a Kecskeméti Jogásznapiakat.

Bevezető előadásában hangsúlyozta, hogy — a polgári törvénykönyv vitájához hasonlóan — a jogásznapi három előadásához is bizonyára értékes gondolataikkal járulnak majd hozzá a tisztes számban megjelent Bács-Kiskun megyei jogászok, s emellett, hogy a jogi gyakorlat és elmélet közelebb kerül majd ez előadásokon, valószínű, hogy gyakorlati jogászaik véleményeit hasznosítani lehet majd a jogalkotásban is.

Ezután került sor dr. Szamel Lajos egyetemi tanárnak „Az államigazgatási jogorvoslati rendszer jogrendünkben” című előadására, amelyet az előadó a tárgy látszólagos »száraz« volta ellenére a legélvezhetőbben, s igen szemléletesen adott elő.

Külső díszletet árdelem be-

szédének első része, melyben a nagyközönség számára is figyelemreméltóan az 1957-es IV. törvényt, az államigazgatásról szóló törvényt, s történeti múltját ismertette. Mint mondotta, ilyen törvényt még kevés ország készített, s ha Clark-nak, az Amerikai Egyesült Államok főügyészének arra a kijelentésére gondolunk, amely szerint: »a törvényességet megtartani annyira, mint az atomháború korában muskétával harcolni«, — láthatjuk, hogy a mi törvényünk, esetleges vitatható pontjaival is a szocialista törvényesség megszilárdítását szolgálja.

Közel négyórás vita követte az értékes előadást, amelyben a Bács megyei jogásztársadalom legkiválóbb képviselői mondták el véleményeiket — a gyakorlati jogász szemszögeből ítélve — az államigazgatási törvény egyes pontjairól.

A Kecskeméti Jogásznapi további programjáról következő számunkban tájékoztatjuk olvasóinkat.

Nem ütötték a jogászt agyon

Nem bizony, mert még vasárnap reggel 8 órakor is mulattak a jogászbál »veteránjai«. Szombat este fél 10-kor csárdással nyitották meg a bált. Aki végignézett a kavargó, színes sokaságon, látta a kis- és nagyesztélyi ruhaköltemények tömegét, nehezen tudta megkülönböztetni, hogy a szép lányok és asszonyok szeme, vagy az ezertényű csillárok lámpái csillognak-e jobban. Egy divatkreátor bizonyára sok tippet szerzett volna ez estén. A Cifrapalota minden táncra alkalmas helyiségében nyüzsgött a tömeg. A földszint és emelet egyaránt tele volt bálozókkal. A fiatalok természetesen inkább a földszinti bár sejtelmes félhomályát keresték fel és vidáman táncol-

tak a zene forró ritmusára. 1100 meghívót küldtek ki a bál rendezői a megye minden részébe. Ugy látszik mindenki eljött a meghívottak közül, természetesen magával hozta a családtagjait is.

A hangulat végig szolid volt, csak az árak nem. Érthetetlen, hogy a Vendéglátóipari Vállalat miért számított fel másodosztályú zenés árakat. Egy pár virsli 7 forint 40 fillérbe került, egy adag sült csirke 73 forintot kóstált, egy szelet torta 5 forintot és így tovább.

No de se baj, azért jól mulattak a jogászbál részvevői és — amint hallottuk — reggel fél 10-kor adták ki az utolsó féldecit, az egyik kitarító, »hős« bálozónak.

a csárdás. Az eseményeken részt vettek az ország vezető politikusai „pártkülönbségre tekintet nélkül”. „A képek aggálllyal jelentik, hogy az ősi szokások, a magyar viselet mindenütt a nemzeti érzés és a magyar öntudat ébresztését mozdították elő.”

Dr. Révész László gondolatait a következő sorokkal zárta:

„Így a reformkori bálak is egy mozaikját képezik annak a nagy országépítő munkának, amelynek szolgálatában állott a magyarság csaknem egésze. A tüzes jurátus ifjúság tudott önfeláldozóan dolgozni hazájáért, tudott ezeken a mulatságokon cigányzene mellett önfeledten mulatni, de össze is tudta kapcsolni, ha kellett a mulatást, a szórakozást a nemzetfejlesztő, országépítő munkával ...”

A bálak magasztosságát, mély tartalmát minden esetben a fentiekhez hasonlatos gondolatok határozták meg, azonban bátran állítható, hogy a farsangi vigadalom, a jogász zsargon és humor sem maradhatott ki a bálí alkalmakról. Élcelődő összeál-

lítások, kissé angol humorral megtöltött lapszéli jegyzetek jelentek meg ezen alkal-
mak kapcsán az egyes napilapokban vagy
esetleg jeles alkalomra megjelentett báli
újság hasábjain.

Példának okáért dr. Réthey Ferenc,
a jogakadémia dékánja a centenáriumi
jogászbál alkalmával a női szépséget
– mint kiemelt báli jelenséget – a követ-
kező módon hozta párhuzamba a jeles
kecskeméti jogakadémista, Jókai Mór
nőiportré-festészetével:

*„Vigasztalódjanak a mai bálrendező
jogász-ifjak, hogyha nem is tudnak olyan
gyönyörű portrékat festeni kedvelt táncos-
nőikről, mint annak idején Jókai festett,
de azért itt a festészet terén nincs semmi
hiba, mert ma meg a nők tudnak festeni.
Becstelen legyen, aki rosszra gondol.”*

A báli alkalmak élcelődései mellett
azonban a jogászbál közeledtével a kora-
beli periodikák hasábjain is érdekesebbnél
érdekesebb hirdetéseket olvashatunk,

Képek forrása: KKM Tört. gy.

JOGÁSZ-ESTÉLY

MŰSORA:

Prolog. Előadja Kovács Ella úrleány.

„Az úri lányok lélektanáról” értekezik
dr. Buday Dezső jogakad. tanár úr.

Farkas Imre költeményeiből szaval Fűvessy
Rózsika úrleány.

Zongorán játszik Schoppelt Henrik úr
Bartók Béla szerzeményeiből:

- a) Magyar népdalok,
- b) Este a székeleyknél,
- c) Medvetánc.

Rédey Tivadar versei. Felolvassa a szerző.

Verdi: „Traviata” nagy áriáját énekli Rákos
Mici úrleány, zongorán kíséri
dr. Sántha Gábor úr.

Kecskemét, 1913. évi november hó 29.

amelyek jobbra a báli viselet egyes darabjainak beszerzését
ösztönözték:

*„Horváth és Lipóczinál legszebbet és legolcsóbban
vásárolhat”*

*„Az egyik elsőbálos kislány már hetekkel előre híresztel-
te, hogy ruháját az egyik legelőkelőbb pesti szalon szállítja,
tegnap pedig személyesen meggyőződhattünk arról, hogy
lakásából már egy hete eltűnt az összes függöny és terítő”*

Az '50-es évek báli szezonjait – hasonlóan a korábbi
évekhez – továbbiakban is a jogászbál nyitotta meg, amely
alkalmak folyamatos témát adtak a városi és a megyei sajtó
munkatársai számára. A Petőfi Népe 1958. február 11-i
száma a következőképpen számolt be az ebben az évben a
Cifrapalotában megrendezett jogászbál nagy tömegeket meg-
mozgató, felhőtlen hangulatáról:

*„A Cifrapalota minden táncra alkalmas helyiségében
nyüzsgött a tömeg. A földszint és emelet egyaránt tele volt
bálozókkal. A fiatalok természetesen inkább a földszinti bár
sejtelmes félhomályát keresték fel és vidáman táncoltak a
zene forró ritmusára. 1100 meghívót küldtek ki a bál rendezői
a megye minden részébe. Úgy látszik mindenki eljött a meg-
hívottak közül, természetesen magával hozta a családtagjait
is. A hangulat végig szolid volt, csak az árak nem. ... Egy pár
virslit 7 forint 40 fillérbe került, egy adag sült csirke 73 forin-
tot kóstált, egy szelet torta 5 forintot és így tovább.*

*No de sebj, azért jól mulattak a jogászbál résztvevői és –
amint hallottuk – reggel fél 10-kor adták ki az utolsó féldecit
az egyik kitaró »hős« bálozónak.”*

Az idő múlása, a helyszínek, szereplők változása ellenére
azonban a jogászbál üzenete 180 év után sem kopott meg.
Éppen ezért végső gondolatként dr. Révész László országgyű-
lési képviselő 1948-ban elhangzott szavait idézem:

*„Adj! Isten, hogy a 100 év utáni bálakból is húzzon valami
hasznot a nemzet, a haza.”*

Hajagos Csaba

RÉGÉSZETI FELTÁRÁS A KASZAP

A Kaszap utca a topográfiai kutatások alapján Kecskemét város középkori, kora újkori városmagjának kiterjedésén belül, annak északi részén helyezkedik el. Az utca 7. számú telkén mélygarázs és társasház építésére kerül sor. Emiatt a Kecskeméti Katona József Múzeum munkatársaiként 2018. december közepétől 2019. január közepéig megelőző feltárást folytattunk a helyszínen.

Az utca környéke a 18. században már biztosan betelepült volt. Ebből az időből rendelkezünk térképi forrásokkal, amelyen az utca vonala és annak telkei is megtalálhatóak, a mai telekosztás a 18. századi telkek formáját mutatja kisebb változásokkal. A 18. században már Kaszap volt az utca neve, azt az utcában már létező Kaszap kútról kapta. Ennek elnevezése egy honfoglaló vitézhez, Kaszap táltoshoz kötődik, aki a monda szerint kardjával kutat fűrt. Kaszap táltos létezésére történeti adat nincsen, inkább egy mondabeli szereplőről van szó. Az utcanév a mai napig megmaradt, 1968-ban, a város 600. évfordulójára védettséget is kapott.

A feltárás során a felső modern, törmelékes, szemetes rétegeket gépi erővel eltávolítottuk, és az ez alatt megjelenő, sárga, homokos réteget követve kerültek elő még foltként, a feltárás során kibontott, 17-19. század közé keltezhető jelenségek: árkok, gödrök, épületek. A szakmai nyelven objektumokként nevezett jelenségek sokszor egymásba ásva kerültek elő, ezért azokat metszetre bontjuk, így döntjük el viszonyukat, melyik a korábbi, melyik a későbbi.

Munkánk során különböző funkciójú objektumok kerültek feltárássra, köztük megtalálható két egyenes oldalfalú, egyenes aljú és viszonylag nagy területű földbe mélyített épület. Tüzelőberendezés nem került elő bontásuk során, gazdasági célú épületként azonosíthatjuk őket. Az előkerült gödrök főként tárológödörként és szemetesgödörként funkcionálhattak, jelentős mennyi-

Stilizált állatfejjel díszített párizsi kapocs

A 19. századi épület alapfalai (drónfelvétel)

AP UTCÁN

Mária Terézia krajcárja 1762-ből

ségű leletanyag (így kerámiatöredékek és állatsontok) került elő feltárásuk során. A megfigyelt árkok funkciója bizonytalan, talán határoló és vízelvezető szerepük lehetett. A felszínen kirajzolódó cölöphelyek valamilyen felszíni épület cölöpalapozásai lehettek, de összefüggő és értelmezhető rendszert nem alkottak.

Az előkerült leletekből kiemelkedik két kora újkorra keltezhető ruhakapocs, amelyeket formájuk miatt párizsi kapocsnak nevezünk. A kapcsok anyaga bronz, felületükön díszítés, stilizált állatfejmotívum látható. Szintén fontosak az ásátás során napvilágra került pénzérmék. E leleteken a kibocsájtás ideje fel van tüntetve, így azok egy szűkebb időszakra keltezhetőek. A 17. századi Kecskemét kereskedelmi kapcsolatára utal a Kaszap utcai feltárás során előkerült, 1663-ban Krakkóban vert, II. János Kázmér által kibocsájtott garas.

E leletanyag és a jelenségek között megtalálhatóak a régészeti korszaknál későbbi tárgyak is – például egy 1762-ből származó Mária Terézia által kiadott pénz –, amelyek szintén értékes, a helytörténet szempontjából fontos információt őriznek.

Munkánk során egy négyszögletes, többszöztartó lakóépület alapfalai is előkerültek 3 falszakasszal. A további alapozási falak a feltárási területén kívül helyezkednek el.

A jelenség falazási technikája réti mészkőből, agyagból, téglatörmeléből

A 19. századi épület alapfalának részlete

A feltárás során előkerült csontnyelű vaskés

áll, a bontása során előkerült leletanyag alapján (kerámiatöredékek, pecsétes téglák) a 19. századra keltezhető. Ennek ellenére nagy jelentőséggel bír feltárása, megfigyelése, hiszen Kecskemét belvárosában nem sok alkalommal nyílt lehetőség az épített örökség elemeit régészeti módszerekkel megfigyelni. A mélygarázs építettségének köszönhetően az épület mellett az eredeti réti mészköveket felhasználva egy szakaszon a falak bemutatásra kerülnek.

Az ásátáson a jelenségek precíz bontása történt meg, állandó fémkereső műszer jelenléte mellett. A bontást követően azokat fotóval, rajzzal dokumentáltuk, geodéziai GPS segítségével bemértük, drón alkalmazásával légi fotót készítettünk, az előkerült leleteket pedig elcsomagoltuk. Az utómunkálatok során a tárgyak restaurálása, az eredmények értékelése fog megtörténni.

Kolonics Bence

„Lélekben egy fejjel mindenkinél magasabb” 200 ÉVE SZÜLETETT LESTÁR KECSKEMÉT POLGÁRMESTERE (

„... az képes hatalmasat hatni, ki korának embere” – írta Kossuth Lajos 1847-ben. Lestár Péterről elmondható, hogy korának embere volt. Nagyságát az adta – adja máig hatóan –, hogy felismerte a Kecskemét fejlődése előtt megnyíló, megnyitható új utakat, lehetőségeket, és élt velük.

A kiegyezést követő évtizedekben Kecskemét is minden területen fejlődésnek indult. A város lakói ekkor kezdtek áttérni az állattenyésztésről, a szántóföldi földművelésről a polgárosodást jobban elősegítő szőlő- és gyümölcsstermelésre. Fellendült a kereskedelem és az ipar, az egykori nagy parasztfalu – Kecskemét – lassan városias külsőt kezdett felvenni. A meginduló fejlődést három tényező segítette elő: a város politikai és gazdasági önállósága (Kecskemét a 1870:42. törvénycikkben foglaltak szerint törvényhatósági jogú – a megyével azonos jogállású – város lett), az út- és vasúthálózat kiépülése és a nagy egyéni-

ségek jelenléte a városvezetésben. Lestár Péter volt az a polgármester, aki a fejlődés irányát megmutatta, a munkát elkezdte. Az új Városháza felavatása alkalmával tartott díszközgyűlésen – 1897. dec. 26-án – Beniczky Ferenc főispán a következő szavakkal méltatta az akkor már egy éve halott Lestár Pétert: „Az ő nevéhez fűződik a város újabb kori rohamos fejlődése”.

Lássuk, milyen életutat járt be a 200 éve született polgármester!

Lestár Péter református nemesi család tagjaként látta meg a napvilágot Kecskeméten, 1819. január 18-án. A család Hont megyéből származott Kecskemétre. 1497

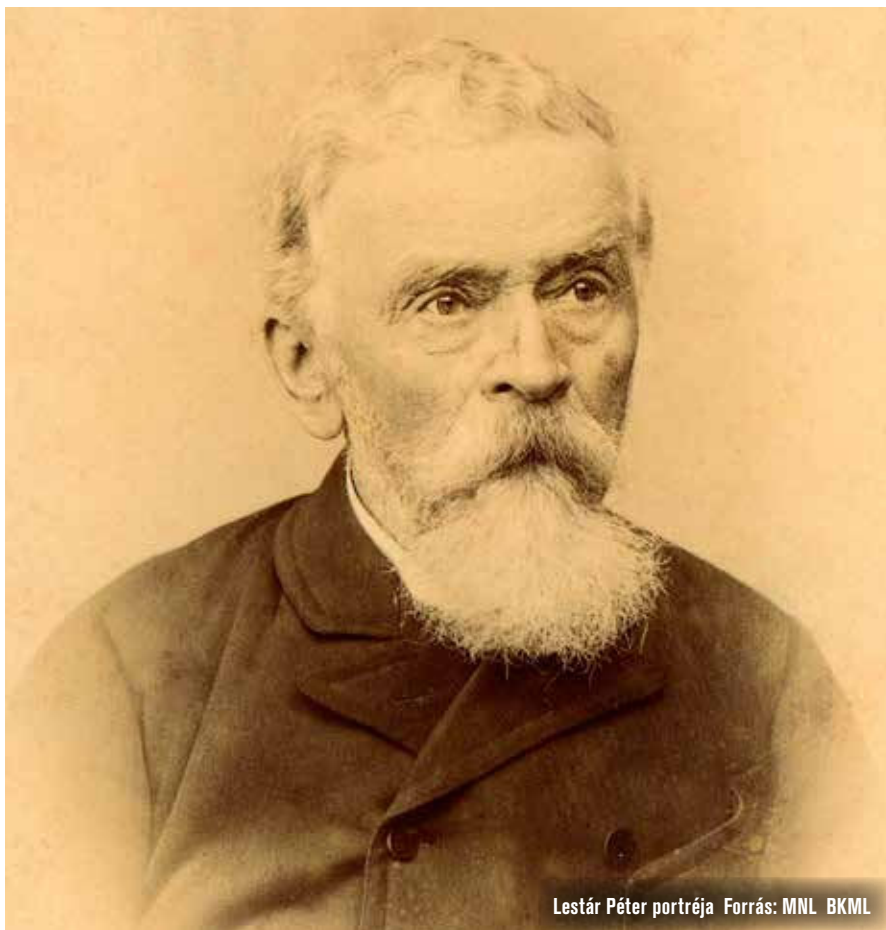
óta viselték a nemesi címet „*oroszi és bori*” előnévvel. Lestár Péter születésekor édesapja, Lestár Sándor és édesanyja, Nagy Erzsébet a mezővárosi gazdálkodó emberek életét élték. A család ugyan szerepelt a városi nemesi összeírásokban, vagyonuk azonban az átlagos városi gazdákéhoz volt hasonló nagyságú. (1817-ben Lestár Sándornak a 4. tizedben állt házában kívül 6 ökre, 1 fejős tehene, 7 lova, 50 birkája, 170 hold haszonbéres földje és 10 kapa szőlője volt.) Ez a vagyon épphogy biztosította a család megélhetését. Lestár Péter születéséig 6 gyermekük közül már hármat eltemettek a szülők. Péter születése után újabb hat gyerek látott napvilágot, de közülük hárman szintén nem érték meg a felnőtt kort.

A későbbi polgármester elemi iskoláit és a középiskolai osztályait Kecskeméten,

PÉTER, 1880–1896)

a református líceumban végezte. A 19. század elején a kecskeméti református iskola a debreceni református kollégium partikulájaként működött, az anyaiskola szellemi irányítása alatt. Osztálytársai között számos olyan ifjú volt, akik később jelentős szerepet játszottak Kecskemét 19. századi történetében. (Pl. Szappanos István, Dékány István, Nagy Lajos, Sárközy Pál, Muraközy László.) Tanárai között ott találjuk Belák József, Gáspár Sámuel és Zágoni Ferenc professzorokat. Az iskolai értesítők tanúsága szerint Lestár Péter a legjobb tanulók közé tartozott. (Amikor Lestár Péter a gimnázium első éveit járta, a református iskolától pár száz méterre állt evangélikus elemi iskolában a kis Petrovics – Petőfi – Sándor a betűvetéssel ismerkedett.) Lestár Péter bevégezvén kecskeméti tanulmányait Pozsonyba, a királyi jogakadé-

Lestár Péter portréja Forrás: MNL BKML

Forrás: KKM Tört. gy.

miára ment jogot tanulni. Kiváló személyek voltak tanárai, többek között Faber Antal, Szlemenics Pál, Borsiczky Dénes, Albé-lyi Antal. Pozsony a reformkor politikai központja volt, az akadémiai ifjúság is lázasan politizált, amikor országgyűlési időszak volt, hallgatták az országgyűlési beszédeket. Hazafias érzések fűtötték az akadémia diákságát, így Lestár Pétert is. Jogi tanulmányait 1840-ben fejezte be. Végzettsége hivatalviselésre elegendő volt, aki azonban ügyvéd akart lenni, ügyvéd mellett gyakorlatot kellett szereznie, majd ügyvédi vizsgát kellett tennie. Lestár Péter Hont és Zólyom megyék táblabírája mellett volt jurátus (ügyvédgyakornok) négy hónapig, majd Pesten Benyovszky Péter ügyész mellett szerzett jogi tapasztalatokat. 1842. szeptember 20-án tette le ügyvédi vizsgáit a pesti királyi tábla vizsgálóbizottsága előtt.

Mindezek után hazatért Kecskemétre, a szülői házba. Szinte vele egy időben érkezett Kecskemétre az ifjú Jókay Móric, hogy jogi tanulmányokat folytasson (és szülői óhajból testben is erősödjön) itt a református főiskolán (1842–1844). Lestár

itthon lett ügyvéd 1848-ig. Bekapcsolódott a város társadalmi életébe azáltal is, hogy tagja lett az 1842-ben alakult Polgári Kaszinónak.

Senkiből se lesz egyik napról a másikra nagy ember vagy hős, minden nagyságnak megvannak a természetes előzményei. Lestár Péter vezető egyénisége a forradalom és szabadságharc alatt bontakozott ki. A forradalom eszméivel azonosulva a kormány felhívását követően azonnal beállt a nemzetőrök közé. 1848 augusztusában, amikor Kecskemét 318 fős önkéntes nemzetőrszázadot állított ki, Lestár Péter is tagja lett főhadnagyként a csapatnak. A kecskeméti Pákozdnál csatlakoztak a Guyon Richárd őrnagy vezette második honvédszászlóaljhoz. Részt vettek a pákozdi csatában, majd Jellasicsot üldözve Bécs alatt, a schwechati csatában is megmérkőztek az ellenséggel. Ezt követően Komáromba vonultak a kecskeméti, a 71. zászlóaljhoz csatlakozva vettek részt a komáromi vár védelmében. Lestár hősiessége, mint a korábbi csatákban, Komáromban is megmutatkozott. Egy alkalommal

a bekerített városból, minden percben az életével játszva, a záróvonalon át az ellenséges csapatok mögött Debrecenbe ment a kormányhoz a katonák ellátmányáért. A mintegy 40.000 forintot hosszas viszontagságok között sikerült visszavinnie a várba. 1849 márciusában századossá nevezték ki. Nagy elszántságát és lelkierejét mutatja, hogy Komáromban azok között a tisztek között volt, akik a vár feladását ellen szavaztak. A komáromi kapituláció után menlevéllel hazatért szülővárosába.

A szabadságharc leverése után, a katonai terror, majd a megújult abszolutizmus időszakában visszavonultan élt. Családi körülményei, megélhetési gondok késztették 1855-ben arra, hogy a városhoz folyamodjon állásért. Megpályázta a város árvabizottmányánál megüresedett pénztári ellenőri állást. Négyen pályáztak e tisztségre. A városi bizottmány ülésén Lestár Péterre esett a választás. A bizottmány ezt így indokolta a szolgabírónak: „Ő – ti. Lestár Péter – általánosan elismert, tiszta erkölcsű, feddhetetlen életű, s köztisztvisletben álló becsületes egvénység, értelmileg pedig szinte a kitűnőbb tehetségű helybeli fiatalok

közé soroztatik". 1855. október 8-ától lett árvapénztári ellenőr. Kiváló képességeinek, szorgalmának köszönhette, hogy 1860-ban már gyámhatósági ülnöknek nevezték ki.

1860 végén a Habsburg Birodalom külső és belső helyzetében beállott változások arra készítették az uralkodót, Ferenc Józsefet, hogy bizonyos mértékig felhagyjon abszolutisztikus uralkodási módszerével, és belső reformokat ígérjen. Az októberi diploma – 1860-ban – részben visszaállította a magyar alkotmányt. A megyék, városok felleégezték, ismét maguk választhatták tisztviselőiket. Kecskemét is az 1848-as törvények szellemében tartotta meg tisztújítását 1861 januárjában. A kijelölt bizottmány három egyént javasolt polgármesternek a beadott pályázatok alapján: Csányi Jánost, Lestár Pétert és Horváth Józsefet. A polgármester az 1848-ban nagy érdemeket szerzett akkori főbíró, Csányi János lett. Lestár Péternek a választópolgárok mégis bizalmat szavaztak, mert 1861. január 25-én tanácsnökká választották. Nem sokáig maradt hivatalában. Az országos politikai életben beállott változások miatt, és tiltakozásul a törvényellen-

sen kirótt adó, valamint annak fegyveres karhatalommal való behajtása ellen – a januárban választott tisztikar – „*belátván alkotmányos állásának tarthatatlanságát*” 1861. október 30-án lemondott. Lestár Péter csak 1862 végén tért vissza a hivatalnoki karba. 1862. november 20-án Pest–Pilist–Solt vármegye főispáni helytartója tanácsnoki címmel közgyűmnak nevezte ki. Egészen 1867. április 11-ig töltötte be ezt a posztot közmegelegedésre.

1867 majusában Lestár ismét jelölt volt a polgármesteri tisztre. Hiába korteskedtek azonban mellette hívei, a többség ekkor Nagy Lajost választotta Kecskemét polgármesterének. Ebből az időszakból maradt ránk egy kortes dal szövege:

„Zöld cipruság a mi jelünk
Lestár lesz polgármesterünk
szívünk, lelkünk őt óhajtja,
mert ő finom, nem goromba.
Éljen a Lestár!
Zsíros vagyok, nem szappanos,
Nem kell nekünk a Nagy Lajos.
Lestár lesz a polgármester
Talpig becsületes ember.
Éljen a Lestár!”

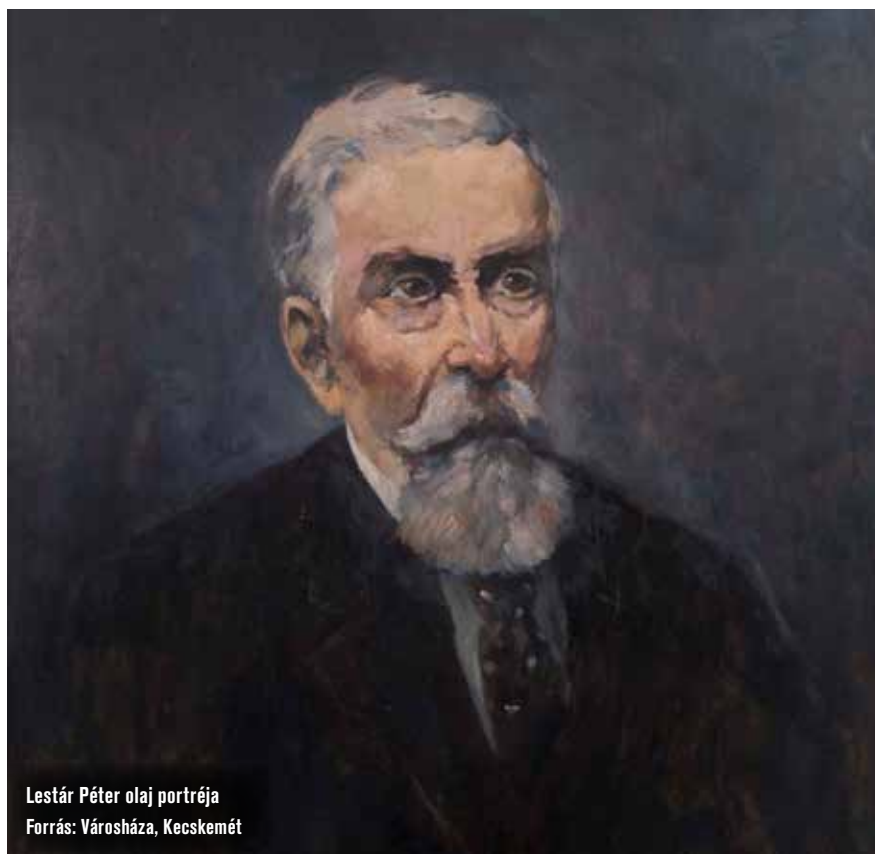

A kiegyezéssel ismét alkotmányos útra lépő magyar állam törvényhatóságaiban újra választott tisztviselők irányították a közigazgatást. Kecskeméten, a 176 tagú képviselő-testület tagjai közé 1867. május 25-én Lestárt is megválasztották. (Haláláig nem szűnt meg e testület tagja lenni.) Ezen a fórumon fejtette ki nézeteit a város irányítására vonatkozóan, mindig szem előtt tartva a közjót és az általános közérdeket. Ettől vezéreltetve tett például javaslatot egy takarékpénztár létrehozására. 1867 végén alakult meg Kecskemét első pénzügyintézete, a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesület, melynek 1867. november 3-ai közgyűlése Lestár Pétert választotta igazgatósági elnökének. Lestár mint igazgató is egyszerű, puritán lélek volt, aki kevéssel beérte, de a keveset, a magáét és a rábízottakat nagy körültekintéssel őrizte. Olyannyira igaz volt ez, hogy az 1873-ban Magyarországon is végigsöprő pénzügyi válság nem ingatta meg az intézet anyagi helyzetét.

1869-ben egy másik vállalkozás is vezetőjének hívta meg Lestár Pétert. A Gazdasági Gőzmalom Rt. 1869. december 29-ei alakuló közgyűlésén őt választották meg igazgatósági elnöknek, ezzel mutatván ki tiszteletüket az alakítás körül szerzett érdemei iránt.

A város társadalmi, politikai életében is komoly pozícióba helyezte Lestárt a „köz” bizalma. Az általános tisztelet és megbecsülés jelének tekinthetjük, hogy hosszú ideig volt a Kaszinó elnöke. A Kaszinó a társadalmi nemes ízlés fejlesztését, a művelt társadalom egyesítését tűzte ki céljául, de jótékony célra adományokat is tett, hazafias célra alapítványokat hozott létre. Egy másik egyesületnek is választmányi tagja volt alakulásától fogva. Ez az Olvasókör volt. Az 1848/49-es eseményekre még jól emlékező egykori honvédek 1867 júniusában Kecskeméten is megalakították a Honvédegyletet, soraiba tömörítve a még életben lévő egykori kecskeméti honvédeket. A tagok elnökké a szabadságharc egykori századosát, Lestár Pétert választották. (Két évig viselte az elnöki tisztelet, utóda Gömör Frigyes lett.)

A különböző érdekcsoportok Kecskeméten az 1860-as évek közepétől szerveződtek politikai pártokba. Ekkor az elment még közjogi síkon feszült közöttük. A pártoknak csakúgy, mint országosan, helyben is megvoltak a képviselői, „vezér férfiai”. A Deák-párt helyi elnöke hosszú időn keresztül Lestár Péter volt, ország-

Lestár Péter olaj portréja
Forrás: Városháza, Kecskemét

gyűlési képviselője pedig Horváth Döme. Nemcsak párthívei tisztelték Lestárt korrektségéért, őszinteségéért, hanem az ellenzék, a baloldal is. Az itteni Demokrata Kör, majd a Népközből kivált mérsékelt baloldaliak – a balközép – éppen ezért vették szívesen Lestár elnökletét abban a bizottságban, amelyet a Deák-párt küldött ki a két párt egyesülését megvitató értekezletre. A fúzió 1875. április 18-án jött létre. A Szabadelvű Párt helyi vezérévé Lestár Pétert kiáltották ki.

Lestár képviselőként a Városházán, a közgyűlési teremben azonban félretett minden pártérdeket és csak a város javát, haladásának, fejlődésének előmozdítását tekintette fontosnak. Sokszor ostorozta a város kárára való intézkedéseket. 1872-ben pl. számadatokkal bizonyította, hogy milyen káros a városnak kölcsönből Pesten házat építtetnie. Lestár általában higgadt, megfontolt ember volt, amikor viszont emberi mulasztásból adódó fennakadásról szerzett tudomást, kérlelhetetlen szigorral, őszinteséggel mondta el véleményét. Egy ízben – 1873 júliusában – az iskolaszék tagjaként az iskolák elhanyagoltságáról szerevén tudomást, keményen bírálta a városvezetést: „...Nagyszerű ügy még

jobban nem kompromittáltatott és a város soha magát jobban nem kompromittálta, mint ez ügyben. A törvény meg van alkotva a népnevelésre – az 1868:38. népiskolai törvény –, de mi magát a népnevelést kockáztatjuk. Az iskolaszék magát nem okolhatja, mert minden iránt jelentést tett, de a hatóság semmit sem tett. Van tanító, ki nem tanít, és hiába fizetetik. Magam vizsgára vagyok kiküldve egy pusztai iskolába és ma a tanító megjelent nálam, hogy ne is menjek, mert ott iskola sincs, tehát vizsga sem lehet. Vagy tenni kell, mert, hogy pénz nincs, az nem mentség, mert ha nincs, teremteni kell, vagy ha tenni nem akar, vagy nem tud a város, vegye le kezét az iskolaügyről, de az ügyet veszélyeztetni nem lehet, nem szabad!” Bosszantotta, hogy ő személyesen semmit sem tudott tenni, ezért lemondott iskolaszéki tagságáról. Az iskolákat azonban továbbra is szívügyének tekintette.

Minden téren szakszerűsége és pontosságra törekedett, de másoktól is elvárta ugyanezt. Az 1878. decemberi közgyűlésen javasolta: mondják ki határozatilag, hogy a város költségvetésének megvitatásakor a bevételek és kiadások minden egyes ágának kimutatását terjesszék a th. bizottság

tagjai elé. Nem alaptalanul tette ezt a javaslatot. Ebben az időben ugyanis jelentős adóssággal küzdött a város.

1880. augusztus 23-án meghalt a város polgármestere Búza Kiss Mihály. A szabályzat értelmében pályázatot hirdettek a polgármesteri állásra. Igen nagy elvárásai voltak a város lakóinak a polgármesterrel szemben, amelyet a korabeli újságíró így közvetített: „...Egy város polgármesteri állása olyan, hogy a férfitől, aki abba helyeztetik, nem kevesebbet kívánunk, mint azt, legyen őre a város szellemi és anyagi érdekeinek, előhaladásának, – atyja, vezére, tanácsadója a lakosságnak, jóban, rosszban híven osztozó előljárója, bent munkás, szorgalmas, a nép jólétén dolgozó, kifelé tekintélyes, felfelé tántoríthatatlan, lefelé igazságos és pártatlan; jelleme mocsoktalan, lelkiismerete művelt, ki a korral haladni, s a vezetésére bízott várost a kor színvonalára felemelni tudja, s mindenek felett, hogy ilyennek lennie ambíciója legyen!”

Két jelölt pályázott a polgármesteri székre: Lestár Péter és Bagi László. Az 1880. október 28-ai rendkívüli törvényhatósági bizottsági ülésen a többség Lestárra

szavazott. 61 éves volt Lestár Péter, amikor elfoglalta Kecskemét polgármesteri székét. Székfoglalójában felmérte a rá váró feladat nagyságát és megszabta munkálkodásának vezérfonalát: „...A polgármester nem csupán végrehajtó közeg – mondta –, neki jogai vannak és azokkal járó felelőssége, az övének kell lenni elsősorban minden gondnak. Teremtő, kezdeményező léleknek kell lennie”. Ígérte, hogy nem lesz más gondolata, minthogy hol és mi módon használhat a város ügyeinek, de ígérte azt is, hogy sem a közgyűlési teremben, sem azon kívül pártot ismerni nem fog, a városi közönség java lesz mindenkor az irányadó. A főispán felé kijelentette, hogy „minden felülről jövő törvényes szándék és rendelet végrehajtásában készséggel segíteni fog, másrésztől viszont semmi törvénytelen, vagy a város jogát megtámadó rendeletnek meghajolni nem fog”. Jól tudta, hogy nem lesz könnyű dolga a város pénzügyi helyzete miatt. Közel 900.000 forint adóssága volt ekkor Kecskemétnek.

Hogy milyen nehézségekkel kellett megküzdenie Lestárnak, kitűnik abból, hogy milyen volt akkor Kecskemét. Egy nagy falu volt, a városiasság minden jele nélkül.

Csak templomainak tornyai látszottak ki a pusztába. Nem volt piactere, az özszeszorult szűk utcákat esőzések idején sártenger, nyáron porfelhő borította. Összesen két kövezett utcája volt 1880-ban Kecskemétnek. Ha jött az éjszaka elnyelt mindent a sötétség. „Egy 45 ezer lélekkel bíró város nyomorult petróleumvilágítással tengődik. ...Színházunk nincs, amilyen kellene, Kecskeméthez méltó városházánk sincs. Általában sok van még, ami nincs” – fakadt ki egy kortárs a Kecskeméti Lapok hasábjain. Kétemeletes épület mindössze három volt ekkor Kecskeméten: a református jogakadémia, a Takarékpénztár és a Gazdasági Gőzmalom épülete. A három közül utóbbi kettő Lestárnak köszönhette létét. Lestárt – egy korabeli újságíró szerint – az előrelátó emberek éppen azért hívták meg polgármesternek, mert úgy gondolták, hogy aki a Kőrösi utca sártengerébe bele merte építeni a Takarékpénztár épületét, s aki megalapította és felépíttette a Gazdasági Gőzmalmot, a város fejlesztése terén is képes lesz eredményeket elérni.

Kecskemét lakossága 1880-ban 44.887 fő volt. A lakosság nagy része őstermeléssel foglalkozott és már tanyán lakott.

Üdvözlét Kecskemétről.

Kecsk

Ez jórészt a város gazdaságpolitikájának volt a következménye. A város puszták megszerzésével, majd ezek jobb minőségű részének örökül vagy haszonbérbe való kiosztásával fokozta a lakosság termelési kedvét. Ugyanazon puszták homokos területeit mint városi tulajdont tartották meg. Az ilyeneket közlegelőnek használták, vagy erdőt telepítettek rá. A fennálló sok adósságra úgy tett szert a város, hogy a kiosztott földekre hosszú lejáratú törlesztési időt szabott meg, amit ráadásul több ízben meghosszabbított. A törlesztőrészeket a lakosság nem pontosan fizette, emiatt a ügyei intézéséhez a város kölcsön felvételére kényszerült.

Lestár – aki 1880. december 1-jén foglalta el hivatalát – tervszerűen látott hozzá városfejlesztési koncepciója megvalósításához. Először a város pénzügyeit kívánta rendbe hozni, a hiányokat akarta pótolni. Házi adó vagy városi pótdadó kivetését fogadtatta el a közgyűléssel. Ennek mértéke az egyenes adó 15%-a lett. Úgy tervezték, hogy ha a pesti háztól és annak terheitől megszabadul a város, és a bevételek és kiadások közötti egyensúly helyreáll, a házi adót megszüntetik. Ez az adónem azonban

végig megmaradt Lestár polgármestersége alatt. (Ellenfelei bírálták is ezért a polgármestert.) Lestár tudta, hogy a pótdadóval a lakosságot terheli meg, akiket egyrészt a hivatali munka pontos végzésével (végeztetésével), másrészt a komoly terhet jelentő katonai beszállásolás megszüntetésével, vagyis laktanyák építésével kívánt kárpótolni. Lelkiismeretes, gondos munkát várt el a város tisztviselőitől. Hivatalba lépése első hónapjától indítványozta a közgyűlésen a Számonkérő Szék megalakítását. Ennek a négytagú testületnek lett a feladata a tisztviselők működésének figyelemmel kísérése, arról a közgyűlés előtt időről időre való számadás. 1886-ban a Számonkérő Szék a közigazgatás menetében már általános javulást és haladást tapasztalt. Ekkor már erkölcsileg is megalapozottnak tartották, hogy a városi tisztviselőknek nyugdíjat biztosítsanak.

Lestár realizáló bizottságot állítottatott fel a régi adósságok behajtása céljából. A közjövödelmek fokozására, új bevételi lehetőségek feltárására pedig ún. „Kincskereső bizottságot” alakított. A polgármester javaslatára állították fel a Javadalmi Hivalt. Ez a hivatal házi, vagyis városi

kezelésbe vette a fogyasztási adót, az italmérési díjakat, a piaci helypénzszedést, a vágóhidpénzt stb. Korábban ezeknek az ún. haszonvételeknek beszedési jogát a város vállalkozóknak adta ki, ami jövedelmet nem sokat hozott a városnak. 1884-ben került sor a Javadalmi Hivatal felállítására, és már az első év tiszta jövedelme 43.000 forintot tett ki.

Más nagyvárosok mintájára Cselédhivalt szerveztek, ezzel megfékeztek az egyéni cselédszerzők pénzügyi visszaéléseit. A városi Cselédhivatal jutányos díjért intézte az ügyeket, és a bevétel a várospénztárába folyt be. 1886-ban felállították a városi Zálogházat, szabályrendeletet alkottak a városi birtokváltozási illeték fizetéséről. Ettől kezdve mindenféle ingatlan-átruházás után 0,8% illetéket kellett fizetni. Lestár a város vagyonának kezelésénél két fő elvet tartott mindig szem előtt:

- a közönség vagyona minél jövedelmezőbbé tételések,
- a közönség minden követelése kellően biztosítva legyen.

Kiváló közgazdasági érzékkel ismerte fel Lestár a filoxéramentes homok jelentőségét. A filoxéra az 1870-es évek közepétől pusztított Magyarországon a hegyvidéki és Balaton menti szőlőkultúrákban, ezeknek nagy részét tönkretette. A Kecskeméti Gazdasági Egyesület felmérései bebizonyították, hogy a Kecskemét környéki homokos terület kvarctartalma miatt immunis a filoxérával szemben. 1883-ban a város 200 hold sivár homokos területet adott át a kormánynak állami szőlőtelep létesítésére. A Miklós Gyula borászati kormánybiztosról elnevezett „Miklós-telep” szép sikereket hozott. Ennek hatására kezdték meg a legelőknak és a homokos területeknek részint bérletek, részint örök áron való értékesítését, parcellázását. A szikrai homokos területen 200 holdas városi szőlőtelepet hoztak létre. A városvezetés a homokterületek hasznosításával az államnak adóalapot, a lakosságnak munkalehetőséget, a városnak új jövedelemforrást biztosított.

A város anyagi helyzetének megszilárdulása volt az alapja és az előfeltétele a nagyobb építkezéseknek és a városrendezésnek. Még 1881-ben indítványozta Lestár a th. bizottság közgyűlésén egy tégláégető körkemence létesítését. Az itt készülő téglákkal akarta megvalósítani az építkezéseket, az utcák kövezését. 1883-ban kezdték meg az utcák nagyobb arányú kövezését. A munkát a főbb utcákkal kezdték, kövezési tervet azonban csak 1886-ban készítettek.

Forrás: KKM Tört. gy.

Kecskemét sz. kir. város látképe.

1884-ben kezdődött el a lovassági laktanya építése. A laktanya terveit Lechner Ödön és Pártos Gyula készítették. A Rudolf trónörököséről elnevezett lovassági laktanyát 1887 októberében adták át. Ezzel, valamint a később felépült gyalogsági laktanyával és csapatkórházzal a város lakossága megszabadult az évszázadokra visszanyúló katonatartás (katona-beszállásolás) terheitől.

1889-ben indítványozta Lestár a városközpontban egy nagy piactér létesítését. Határainak a Kaszinó, a Takarékpénztár, a Beretvás vendéglő, az izraelita templom, a református templom, a városháza és a Nagytemplom által bezárt területet jelölte meg. A tér kialakításához, az itt állott házak kisajátításához, a tulajdonosok kártalanításához pénz kellett. Ugyancsak jelentős anyagi forrásra volt szükség a tervezett új városháza, színház, pusztai iskolák felépítéséhez, valamint a helyi érdekű vasúti szárnyvonalak kiépítéséhez. A város a Magyar Földhitelintézettől felvett kölcsönből indította meg ezeket az építkezéseket. A kölcsönök fedezetéül pedig újabb legelőterületek eladása szolgált.

A ballászőgi közlegelőkből eladott 2.000 hold árából (200.000 forint) épült fel az új színház Kecskeméten. 1891-ben adta el a város a területet a svájci születésű Wéber Edének és társainak, akik szőlőtelepet létesítettek ezen a területen, Helvécia néven. A Fellner és Hellmer bécsi építészek tervei alapján készült színházépítés 1896-ban fejeződött be.

Még 1886-ban javasolta Lestár Péter egy új városháza felépítését, aminek megvalósítása 1844-től szerepelt a város tervei között. Ekkorra már égetően szükségessé vált a helyzet. A tervre pályázatot írtak ki, az építkezés költségeit kölcsön felvételével kívánták biztosítani. (A kölcsön törlesztésével azonban nem a lakosságot terhelték meg, hanem újabb közlegelőket adtak el.) Az előírányzott építési költség 400.000 forint volt. Az ellenzék, a függetlenségi 48-as párt képviselői élesen támadták Lestárt és a városvezetést a kölcsön felvételéért. Lestár azonban keresztülvitte elképzelését. A tervpályázaton Lechner Ödön és Pártos Gyula „*Sem magasság, sem mélység nem tántorít*” jeligés pályamunkája nyerte el az első díjat, tehát az ő terveik alapján épülhetett fel az új Városháza. Az építkezést 1893. május 2-án kezdték meg, 1895-ben már beköltözhetek a hivatalok. Lestár maga járt el a közgyűlési terembe kerülő freskók ügyében a Magyar Országos

Képzőművészeti Tanácsnál. A Tanács történésze, Marczali Henrik Székely Bertalant ajánlotta a képek megfestésére. A milleniumra terveztek a képek elkészültét.

Kecskemét fejlődését egy másik vonalon is megindították Lestár és követői. Előrelátó gazdasági megfontolásból sürgették és támogatták a város pusztáit Kecskeméttel összekötő vasúti szárnyvonalak kiépítését. A Pest–Szeged–Orsova vasútvonal Pest–Cegléd szakaszát 1847-ben, a Cegléd–Félegyháza szakaszt 1853-ban, a Félegyháza–Szeged szakaszt 1854-ben adták át. Ezzel a vasútvonallal párhuzamosan kiépült a Pest–Zimony vonal. A két vasútvonal kereskedelmi szempontból sok fontos települést leválasztott Kecskemétről. Olyan községek, amelyek eddig Kecskemétet tekintették kereskedelmi központnak, terményeiket eddig itt adták el, ipari és egyéb szükségleteiket itt szerezték be, ettől kezdve Budapestre hordták áruikat. Ezt a hátrányos helyzetet igyekeztek Lestár és hívei azzal kompenzálni, hogy sürgették a két fővonal közötti összekötő, helyi érdekű vasútvonalak kiépítését. Azt akarták, hogy a két vonal közötti népes községeknek Kecskemét legyen továbbra is a piaca. Lestár elnökletével vasúti bizottságot hoztak létre. Igyekezni kellett a vasútépítéssel, mert más érdekcsoportok más útvonalak kiépítését szorgalmazták. A hosszas pénzügyi és egyéb nehézségek után 1895-ben adták át a Kecskemét–Fülöpszállási szárnyvonalat. 1896 közepén átadás előtt állt a Kecskemét–Tiszaugi vonal is.

1894-ben gyulladt ki először villany közterületen, Kecskeméten. Az utcai világítást előtte petróleumlámpákkal oldották meg. A város tanácsa figyelemmel kísérte a fejlődést ezen a téren is. 1888-ban azzal az indokkal utasították el egy augsburgi légszuszgárpító cég ajánlatát, hogy „*mivel a villanyvilágítás a gázlámpákat már kezdi kiszorítani*”, az utóbbi bevezetését nem tartják időszerűnek. 1896-ban a villanyvilágítást mindazon utcákra kiterjesztették, ahol számíthattak a magánosok fogvasztására.

Az oktatás már polgármesterré választása előtt is szívügye volt Lestár Péternek. Megválasztása után minden kínálkozó alkalmat megragadott ennek fejlesztése érdekében. Konceptióját az 1880-as évek elején Kecskemétre látogató írónak és művészeknek is felvázolta: „*Ha magunk viskókban lakunk is – mondta – iskoláinkat palotákban helyezzük el. Ebben a város és a felekezetek versenyeznek egymással*

Forrás: KKM Tört. gy.

s ezek az első szent helyek templomaink után.” Jelentős összeget költött a város oktatásra már 1881-ben is, mintegy 56.000 forintot. 1895-re ez az összeg 94.000 forintra emelkedett. Lestár iskolafejlesztési elképzelései is újszerűek voltak. A 19. század közepén a város által fenntartott iskolákon kívül szép számmal voltak egyházi iskolák. A felekezeti iskolák nagy része 1877-re városi fenntartás alá került. Ezeket az iskolákat Lestár állami kezelésbe kívánta vételni, hogy a felszabaduló költségeken új iskolákat hozzon létre. Elképzelését siker koronázta. Elérte, hogy 1882-től a polgári leányiskola jelentős állami támogatással működött. Hasonlóan állami pénzen épült fel a földműves iskola (1895-ben). Számos új iskola létesült: 1883-ban alsó fokú iparos iskola, 1884-ben alsó fokú kereskedelmi iskola, 1885-ben női iparos iskola. Lestár javaslatára még 1883-ban elhatározta a közgyűlés három városi kerületi iskola felépítését. Ebből kettő valósult

meg Lestár polgármestersége alatt. 1887-ben a II. kerületi (Hosszú utcai), 1893-ban a III. kerületi (Czollner téri) iskola építése fejeződött be. Az oktatás színvonalának emelését, a fejlesztéseket 5%-os iskolai pótdíj bevezetésével érték el. A tanyákon élő gyerekek oktatásáról sem feledkezett meg a városvezetés. Az iskoláktól való nagy távolság miatt a pusztai gyerekeknek csak a 40%-a járt iskolába. (Az 1880-as évek elején 12 pusztai iskolája volt Kecskemétnek.) 1890-ig három új pusztai iskola épült. A zsúfoltság azonban még így is nagy volt ezekben az iskolákban, még öt újnak az építését tervezték. Ezek megépítéséhez állami segélyért folyamodott a város. Jó alkalom adódott erre, mert a minisztérium a millenniumra 400 iskola építését tervezte. Kecskemét megkapta az államsegélyt. Lestár Péter polgármestersége alatt került sor egy városi zeneiskola felállítására 1894-ben, új épületet kapott a főreál iskola. A város az egyház által

fenntartott jogakadémián öt tanár fizetését biztosította.

A közművelődés ügyét is támogatta a városvezetés. Úgy a városi közművelődési egyesület – a Katona József Kör – munkáját, mint az országban levő más közművelődési, irodalmi, nyelvfejlesztő stb. egyesületek munkáját, jelentős anyagi eszközökkel segítették.

Nagy áldozatokra lett volna hajlandó a város annak érdekében, hogy az esetleg kettéválasztásra kerülő Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegye egyik részének székhelye lehessen. 1892-ben az újságokban és a megyegyűlésen szóba került ennek lehetősége. Kecskemét a megyeszékhely elnyerése érdekében vállalta volna mintegy 2000 hold területének átadását és Bács-Bodrog megyéből 100 német család áttelepítését. Lestárnak erről az volt a véleménye, hogy csak a közigazgatás általános rendezésével valósulhatna meg, s mindenképpen az országgyűlés jóváhagyásával. A közgyűlés határozatának engedve, a cél elérése érdekében azonban feliratot intézett a képviselőházhoz és a belügyminisztériumhoz. A város kérelmét elutasították. Lestár itt is realpolitikusként bizonyult. Nem volt még itt az ideje a megyeszékhellyé válnak.

Közelebbi tervek megvalósításához láttak. A magyar állam fennállásának 1000. évfordulójára sokirányú terv született még 1891-ben. Ezek között szerepelt a színház, a városháza 1896-ra történő felépítése, a vasútvonalak átadása, a piactér kialakítása, csatornázás stb., tehát az egész városkép átforgatása. A városfejlesztési tervekben kívül kétfoldos város történet kiadását is elhatározták. Ebből azonban csak az első kötet látott napvilágot 1896-ban.

1895-re Lestár Péter már nagyon elfáradt. 15 év kemény szervező, irányító munkája elvette erejét az idős polgármesternek. Nyugdíjazását kérte. Nem akarták elengedni. 18 tagú bizottság kereste fel, hogy maradásra bírja. Lestár nehéz lelki harcot vívott magával, végül ezekkel a szavakkal bocsátotta magát a közgyűlés rendelkezésére: „Tegyenek velem, amit akarnak!” Összeszedte minden erejét és még egy évig tervezett, tárgyalt, intézkedett a város érdekében. Sok terv, munkája megvalósuláshoz közeledett, talán ez is ösztönözte az utolsó nekifutáshoz. Már ekkor állt az új Városháza – igaz, a freskók még nem voltak készen –, készen volt viszont a színház, szépült a piactér, égtek sok helyen a villanyok, virágzott a szőlő- és gyümölcsstermelés, a kereskede-

lem. Kecskemét híre egyre messzebb jutott el az országban és a határon túl is.

A magyar állam fennállásának ezeréves évfordulója tiszteletére 1896. május 16-án díszközgyűlés tartását határozták el az új Városháza közgyűlési termében. Lestár Péter ezen már nem tudott részt venni, beteg volt. Május 31-én pedig örökre lehunyta szemét. Az új közgyűlési teremben ravatolták fel, június 2-án pedig innen kísérték utolsó útjára a rokonok, barátok, tisztelők, a város polgárai.

Felesége, családja nem volt Lestár Péternek. Soha nem nősült meg. Vagyont, értékeket nem gyűjtött. Az életvitelhez nélkülözhetetlen házon, bútorokon kívül 47 hold szántó, 3 hold szőlő és 4 hold erdő maradt utána, amit nővére leányára, Varga Erzsébetre hagyott, aki háztartását vezette, ápolta őt. A dolgozószobájában talált holmik közül három volt személyes jellegű – mind 1848 emlékei.

Csendes egyszerű ember volt, aki minden erejét, idejét a közügynek, Kecskemét fejlődésének szentelte. Felkészültsége és élettapasztalata által le tudta győzni azok ellenvetéseit, akik nem bíztak tervei sikerében. Nagy népszerűségével a közgyűlés áldozatok megszavazására is rábírta. A kis termetű, de nagylelkű polgármester kedvelt volt a város lakói körében. Tiszta jelleme, érdemei nem csak a városon belül tették elismertté – egymásután háromszor választották polgármesterre, amire még soha nem volt addig példa –, a hivatalos körök is méltányolták munkáját. 1885-ben királyi tanácsnoki címmel, 1895-ben pedig vaskorona renddel tüntették ki.

Halála után a Budai úti református temetőben 3 méter magas fekete svéd gránit síremléket állítottak neki, amelyen a következő felirat volt olvasható: *„E síremléket a kiváló polgár, a város újabb kori haladásának lelkes apostola és alapvetője emlékére hálás kegyelettel emeltette Kecskemét város közönsége”*. (Sirját 1971-ben szállították át a református temetőből az új köztemető „Örök emlék” parcellájába.)

Valóban alapvetés volt az ő munkája, új utakra vitte Kecskemét fejlődését. Polgármestersége alatt egy századot lépett előre a város. Lestár Péter halálakor itt hagyott egy gazdaságilag megerősödött, nagyszeműen fellendült várost, sok befejezett alkottással, megvalósítandó kitűnő tervekkel. A város egyéni szerencséje, hogy munkájának akadt nem kevésbé kiváló követője, folytatója, Kada Elek személyében.

Péterné Fehér Mária

FERENCZY IDA EMLÉKEZETE

„Hát azt is ritkán érte meg köznemesi családból származott magyar hölgy, mint amit elért Ferenczy Ida, akiről a régi Magyarországon valaha csaknem annyit beszélgettek, mint felséges barátnéjáról, Erzsébet királynéról...”. Krúdy Gyula manapság sajnos már aligha írhatná le e sorokat. Kecskeméten és Gödöllőn napjainkban is ápolják Sisi bizalmasának emlékét, az Osztrák–Magyar Monarchia egykori birodalmi fővárosában, Bécsben jelenleg azonban már más a kép. Hol találkozhatunk manapság bécsi tárlatokon, közgyűjteményekben, publikációkban, filmekben Ferenczy Idával és a Sisi körüli magyar udvartartással, udvarhölgyekkel: Hunyady Caroline grófnővel, Festetics Mária grófnővel, Mailáth Saroltával, Mikes Johanna grófnővel, Sztáray Irma grófnővel, Nopcsa Ferenc főudvarmesterrel? Hol és milyen összefüggésben, milyen részletességgel és főleg: mennyire valóságúen él az *„ungarischer Hof”* az osztrák emlékezetkultúrában? Néhány (köz)ismert – és kevésbé ismert – múzeum, levéltár, könyv, film példáján keresztül *„tudósítunk”* a tapasztalatokról-tanulságokról. E rövid írásban természetesen nincs lehetőség a teljes recepcióra, de úgy véljük, e néhány példával is érzékeltethetjük a tendenciát.

Az Österreichisches Staatsarchiv (Osztrák Állami Levéltár) Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Házi, Udvari és Állami Levéltár) részlegében – ahol az 1918-ig terjedő időszakra vonatkozóan őriznek iratokat – több helyen is találhatunk anyagot Ferenczy Idáról.

Erzsébet királyné udvartartásának külön iratanyaga van a levéltárban, amelyben Ferenczy Idáról is őriznek dokumentumokat. A fő témák: vásárlások, számlák kiegyenlítése, karácsonyi, születésnapj és névnapj ajándékok. Ugyanakkor, ha a levéltári indexeken túl a konkrét iratanyagot megnézzük, sajnos kiderül, hogy ezek meglehetősen hiányosak. Gross András levéltári delegátus kérésére megnézte például az 1890. évi aktákat (ajándékok, Csillagkeresztes Hölggyé történő kinevezése), és azt tapasztalta, hogy a keresett iratokból egyik sincs a dobozban.

Az uralkodó Udvarmesteri Hivatalában szintén több bejegyzés is van Ferenczy Idáról, például nyugdíjazása 1898-ban, amelyben az uralkodó évi 4000 forint

Ferenczy Ida az 1870-es években.
Ludwig Angerer fotója, Wien

Pension-t és évi 2000 forint Pensionszulage-t adományoz részére. Megtalálható továbbá az az értesítés is, amelyben a neki adományozott Erzsébet-rend díszoklevelét küldik el számára.

Az Udvari Gyógyszertár megmaradt iratai között számon tartanak egy *„Rezepten Buch für die Stiftsdame Frau Ida von Ferentzy”* (1. sz. kép) címet viselő könyvecskét. Ebben kb. 20-25 lapon keresztül a neki felírt

BÉCSBEN

gyógyszerek listáját találjuk az 1875–1897 közötti időszakra vonatkozóan.

A levéltár őrizetében jelentős gyászjelentés-gyűjtemény van. A sorozatban Ferenczy Idáé is megtalálható, amit írásunkhoz mellékelünk

Egon Caesar Conte Corti hagyatékában (aki az Elisabeth, eine seltsame Frau című könyvet írta) is találhatók Ferenczy Ida-levelek, ezeket az Erzsébethez kötődő dokumentumválogatásban lehet kikeresni. A vegyes tartalmú anyagban nem egyszerű a tájékozódás, használata nehézkes, a szerző saját jegyzeteit, gépelt másolatait tartalmazza.

A Csillagkeresztes Rend ügyiratai jelenleg is magánkézben, a rend steyreggi levéltárában (Steyregg, Archiv des Sternkreuzordens) találhatóak.

Egy különösen érdekes dokumentum van az Informationsbüro iratai között Ferenczy Ida, Erzsébet királyné felolvasónőjének állítólagos befolyása a kiegyezési tárgyalásokra címmel, amelyet Worofka pest-budai rendőrigazgató küldött Bécsbe. Az 1866. március 28-i keltezésű levélben az áll, hogy egyesek szerint Ferenczy Ida megkönyvezhető lenne.

Érdemes megemlíteni, hogy Zsófia főhercegné bizalmasai megpróbálták Idánál elérni, hogy informálja őket Erzsébetről. Idát azonban rosszul ítélték meg, ő soha nem szolgáltatta ki Erzsébetet az udvari köröknek.

Az Osztrák Nemzeti Könyvtár Fényképtárban (Österreichische Nationalbibliothek, Bildarchiv) tizenhárom képet őriznek Ferenczy Idáról, többek között az írásunkhoz mellékelte közös portrét Festetics Máriával. De megtalálhatjuk Ida kedves „bárányos” fotóját is, melyet a kor egyik leghíresebb bécsi k.k. udvari fotográfusa, Ludwig Angerer készített. A fényképek keletkezéséről sok mindent megtudhatunk az udvarhölgyek feljegyzéseiből. Festetics Mária például előbbi képpel kapcsolatban 1873. október 25-én Gödöllőn a következőket írta Naplójába: „Ma mókás szórakozásban volt Őfelségének része. Ő maga egy pónira, míg Ferenczy és jómagam szamarainkra ültünk egy kis vadászlovaglásra. Habár mindezt meglehetősen lassan, erőnknek megfelelően tettük, de mégiscsak tovább jutottunk. A császárné jól mulatott, s végre visszatért az

Ferenczy Idának felírt receptek könyvecskéje. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien

a kedves, szép mosolya.” A mosolyt leginkábbis a gödöllői „szabad levegő” csalogatta vissza Sisi arcára, amint erről édesanyjának lelkesen beszámolt: „Itt az ember élvezheti a nyugalmat, rokonok nélkül, senki nem székíroz, nem úgy, mint Bécsben, ahol ott az egész császári bagázs!” Die ganze kaiserliche Bagage... A császári bagázs... Ez olyan igazi „SISIS” kreáció a rá oly nyomasztóan ható hofburgbeliekről.

A könyvfolyamból a máig „nagy klasszikus” Brigitte Hamann Erzsébet monográfiája: Erzsébet királyné (Elisabeth – Kaiserin wider Willen. Wien, 1982). E kötetben mintegy 60 oldalon olvashatunk Sisi és a magyarok viszonyáról – az udvarhölgyekről is. Hamann ír Ferenczy Ida Bécsbe kerülésének körülményeiről, Andrássy Gyulával való kapcsolatáról, szerepéről a magyar gróf által Erzsébetnek írt levelek továbbításában, a kettejük közötti közvetítésben. A legrészletesebb képet az „ungarischer Hof”-ról az osztrák történészek közül (bár Brigitte Hamann német származású volt, de élete jelentős részében Bécsben élt és alkotott) kétségkívül tőle kapjuk. Hamann rendkívül igényes történész volt (2016-ban hunyt el), monográfiája megírásához szinte minden, akkor elérhető forrást felhasznált, és jól tudta, hogy az általa ismert magyar

(nyelvű) dokumentumok nem elégségesek Sisi és a magyarok kapcsolatának teljes körű bemutatásához. Ugyanakkor a jellemző osztrák nézőpont – szemlélet – Sisi magyarok iránti rajongását illetően Hamann-nál sem hiányzik: „Erzsébet a magyarok bűvkörében élt, és csak egyetlen célért dolgozott fanatikusan és hihetetlen energiával: a magyar kiegyezésért Deák és Andrássy elképzelései szerint. [...] „Erzsébet Bécsben a már bevált eszközökkel dolgozott: fájt a foga és a feje, ha hivatalos fogadásokról volt szó. [...] Nem palástolta Bécs iránti utálatát, de teljes szépségében tündökölt, és utólrhetlenül kedves lett, ha az udvarban feltűnt egy magyar.”

Hamann Kedves, jó Barátném! Ferenc József levelei Schratt Katalinhoz című kötetében is találkozunk a magyar udvartartás több tagjával: Festetics Máriával, Sztáray Irmával, Nopcsa Ferenczel – és természetesen Ferenczy Idával is. Hamann bemutatja Ferenczy szerepét is a császár és a színésznő közötti kapcsolatban.

Brigitte Hamann világosan látta, hogy a magyar udvartartás ismerete nélkül lehetetlen megalkotni Sisi valóságát – vagy legalábbis valóságközelit – portréját. 1998-ban, bécsi találkozásunk alkalmával hosszasan beszélgettünk a magyar források

fontosságáról. Erzsébet királyné című kötetének írásakor a magyar dokumentumok fordításában a Bécsben élő neves filmrendező-forgatókönyvírótól, Szóts Istvántól (Emberek a havason, Ének a búzamezőkről) kért segítséget.

Az Erzsébetről szóló filmek közül kétségtelenül az 1955-57 között forgatott Sissi trilogia (Sissi – A magyarok királynéja; Sissi, Sissi – Az ifjú császárné; Sissi – Die junge Kaiserin, Sissi – Sorsdöntő évek; Sissi – Schicksalsjahre einer Kaiserin) a legismertebb és a legnépszerűbb. A (jogos) kritikák ellenére is – hiszen a film nem történelmi hitelességről híres. Köszönhetően – minden bizonnyal – a remek szereposztásnak is: Romy Schneider (Sisi) és Karlheinz Böhm (Ferenc József) kiváló választásnak bizonyultak, mint ahogy a rendező, Ernst Marischka is. Mi a titka? Valószínűleg a szerethetősége. Ami azonban a magyarok filmbéli „jelenlétét” illeti – e kérdésnél érdemes hosszabban elidőzni. Előrebocsátjuk, hogy Ferenczy Idát hiába keressük a filmben. Annak ellenére, hogy a harmadik rész magyarországi jelenetsorral indul. A rólunk közvetített kép azonban meglehetősen torz, a szokásos sztereotípiákkal terhelt. Az egyik legjellemzőbb képsor: Erzsébet és Ferenc József utazik Magyarországon: „*ungarische Puszta*”, ménes, marhacsorda, tehén, gémeskút, libák... És Sisi elbűvölten mondja a császárnak: „*Pont, mint Falk képeim!*” Természetesen Falk Miksára

utalva. A magyarokat az osztrák köztudatban rebellisekként tartották – tartják – számon, ez a filmben is folyamatosan érzékelhető. Zsófia főhercegné például nem hajlandó viszonzni az általa rebellisnek titulált Andrássy Gyula üdvözlését sem. A másik oldalon visszatérő jelenet az osztrák „Gemütlichkeit”, például Sisi és Ferenc József tirol kirándulása inkognitóban, ahol elkedélyeskednek az igencsak faragatlan fogadással, és ahol nem hiányozhat a közvetlen „*Grüßi*” köszöntés sem – ami nem igazán a császári protokollnak megfelelő...

Ugyanakkor érdemes figyelmet fordítani azokra a mondatokra, párbeszédre is, melyekben sok igazság rejlik mind a korabeli viszonyokra vonatkozóan, mind Ferenc József és Sisi kapcsolatát illetően és a magyarokkal való kiegyezés tekintetében is. A néhány Tirolban együtt töltött boldog nap után Erzsébetnek ismét szembesülnie kellett a gyötörő bécsi valósággal – ekkor éppen kislánya, Zsófia nevelésétől fosztják meg a Burgban. „*Úgy tűnik, mi nem lehetünk sokáig boldogok. Ez a mi sorsunk*” – mondja elkeseredetten Ferenc Józsefnek. Zavaró egyébként a filmben mindvégig a kaotikus kronológia is. Andrássy Gyulától elhangzik egy kulcsfontosságú mondat Sisi magyar ügyben játszott szerepére vonatkozóan: „*A magyar nép Mária Terézia óta vár valakire a császári házból, akiben megbízhat*”. És valóban ez volt a lényeg: a bizalom. Az a bizalom, amit a Habsburgok 1848–49-ben –

úgy tűnt – végérvényesen eljátszottak a magyarok irányába. És ezt a bizalmat vélték Andrássyék Erzsébetben újra megtalálni. És nem kellett csalódnuk. Hogyan Ferenc József is fogalmazott a koronázáskor: „*Ezt az országot Te meghódítottad a szíveddel!*” Remek kifejezése ez annak is, hogy Erzsébet kiegyezésben játszott szerepe sokkal inkább érzelmi, mint politikai szerep volt.

A hofburgbelieket nagyon irritálta, hogy Sisi oly sok időt töltött Magyarországon. A filmben Zsófia panaszkodik erről Erzsébet édesanyjának, Ludovikának: „*Ha meg akarod látogatni Ausztria császárnéját, Magyarországra kell utaznod.*” Ferenc Józsefnek pedig abbéli aggályát tolmácsolta, hogy „*Sisi egy csomó magyar forradalmárt vett maga köré*”. A trilogia harmadik része gödöllői életképekkel indul, Sisi felszabadultan szól Andrássyhoz: „*El sem tudom mondani, milyen boldog vagyok itt, Magyarországon! Mint Possenhofenban.*” „*Itt a gyerekek egyedül az enyém. Képzeld, tud már néhány szót magyarul.*” Gödöllői mindennapokat láthatunk néhány képkockán – melyeket nem az eredeti helyszíneken forgattak –, Erzsébet lányával, Mária Valériával, lovaglás, cigánytábor. Andrássy estélyt szervez Erzsébet tiszteletére, ami természetesen mulatságba torkollik. A folyton vigadó magyar képtől sem tud szabadulni az osztrák emlékezet. De ezen az estén sor kerül egy fontos beszélgetésre – persze csak a filmben: Sisi fogadja Batthyány Elemért: „*Batthyány gróf, nem akarok Önrel politikáról beszélni, ahhoz nem értek. Én csak az országaink közötti ellentéteket szeretném feloldani.*” És Batthyány válasza – tartalmában hasonló, mint a fentebb idézett Andrássy-mondat: „*Amióta Felségedet ismerem, úgy érzem, tudnék bízni.*” És a gróf benyomása e beszélgetés után: „*Végre egy EMBER a császári házban!*” Egy EMBER a császári házban, akiben a magyarok bízhatnak – kiváló jellemzése Erzsébetnek. De az osztrákok egy része is hasonlóan vélekedett Sisiről; a baljós előjelű itáliai út előtt mondja Ferenc Józsefnek egy excellenciás: „*A Felséges Asszony bája többet használ Ausztriának, mint a hadsereg összes tábornokaival.*” És a császári pár számára oly megalázó velencei úton egy gondolán hangzik el Ferenc Józseftől az a mondat Sisiről, amit ő élete végéig valóban így gondolt: „*Micsoda asszonyt adott nekem az Égi!*”

A Kaiserliche Wagenburg Wien igazgatója, Monica Kurzel-Runtscheiner arról tájékoztatót, hogy 2018 tavaszán meg-

Laszlo Farkas von Balaton, Aranka Dubravitzky von Dubravica und Mariska Farkas von Ináres, geborene Dubravitzky von Dubravica geben schmerzzerfüllt im eigenen sowie im Namen aller Verwandten Nachricht von dem Ableben ihrer innigstgeliebten Tante,

DER HOCHWOHLGEBORENEN FRAU

Ida FERENCZY von Vecseszék

Sternkreuzordensdame, Inhaberin des Elisabeth-Ordens 1. Kl., Ehrendame des adeligen Damenstiftes Maria Schul in Brünn, Vorleserin weiland Ihrer Majestät der Kaiserin u. Königin Elisabeth

welche am 28. Juni 1928, um 11 Uhr vormittags, nach langem, schweren Leiden und Empfang der heiligen Sterbesakramente, sanft entschlummert ist.

Die irdische Hülle der teuren Verbliebenen wird am Samstag, den 30. Juni 1928, um 2 Uhr nachmittags, in der Augustinerkirche eingesegnet und sodann nach Keeskemét zur Beisetzung in der Familiengruft überführt.

Die heiligen Seelenmessen werden in Wien, Budapest und Keeskemét gelesen.

Wien, am 28. Juni 1928.

Leichenbestattung Payer, Schmutzer & Co., Wien—Umgebung—Burgenland, Fernruf Nr. 81-403 und 81-443
Buchdruckerei Liebker & Co., Telefon 834-46

Ferenczy Ida gyászjelentése. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien

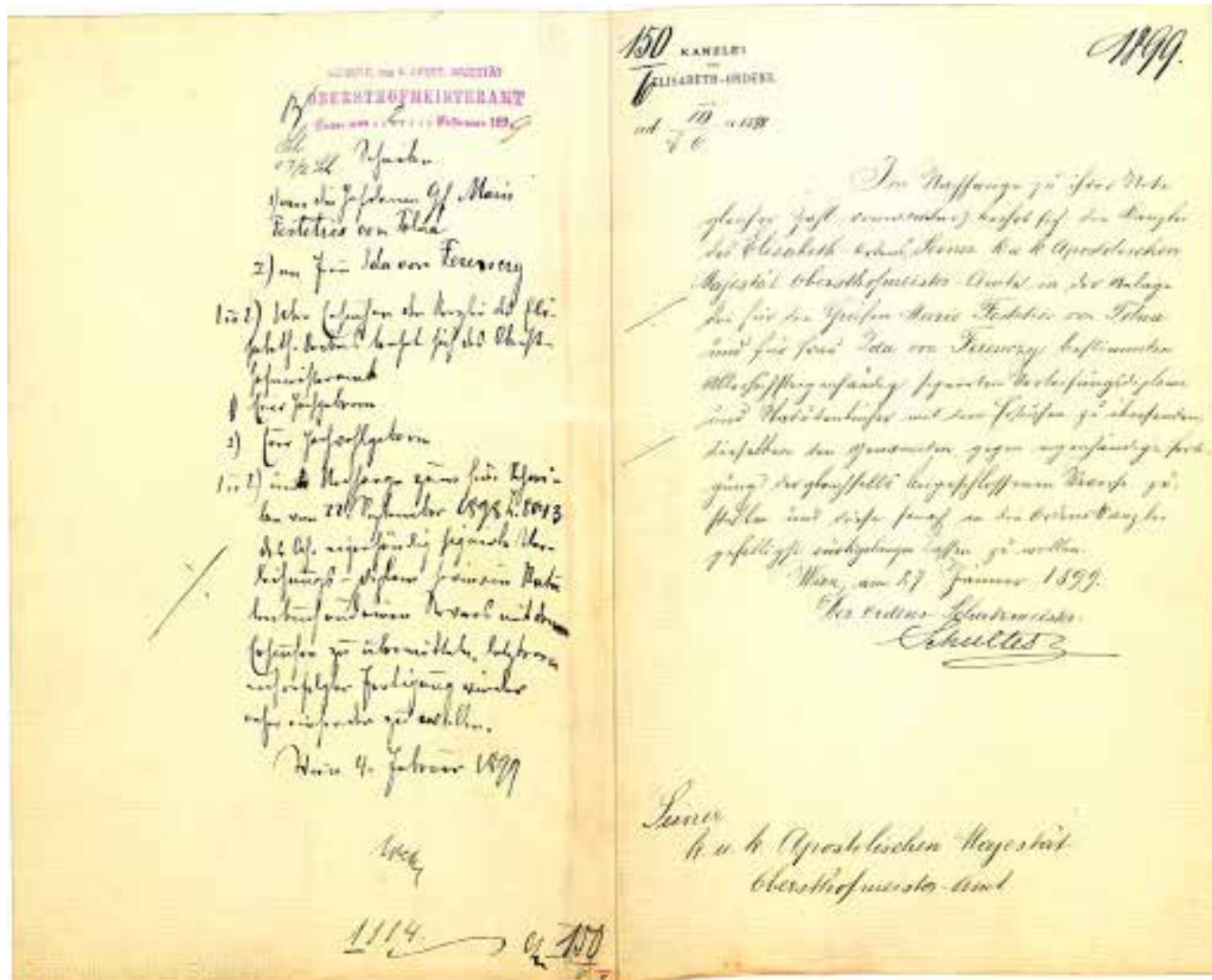
Festetics Mária grófnő és Ferenczy Ida
számáráton, Gödöllő, 1873 őszén

újították kiállításukat Schönbrunnban, melynek középpontjába Sisi került. Az új tárlat részeként a látogatókat egy ötrészes dokumentáció vezeti be a témába, melynek harmadik része Kaiserin Elisabeth (Sisi) – Elisabeth und Ungarn címmel Erzsébet és a magyarok kapcsolatával foglalkozik. Amit a bő nyolcperces filmben látunk az felidézi bennünk a Sissi trilógiából már ismert – meglehetősen torz – képet a magyarokról. A nyitány szerint Magyarország ekkor – a 19. században – egy „wildes, pittoreskes Land” volt. A magyarok – amellet tehát, hogy vad népnek tekintettek bennünket és ez a fizimiskánkon is meglátszódott, illetve némi egzotikum is vegyült a képbe – életvidámak voltak, akik szívesen mulattak, táncoltak, énekeltek. Az ismert „szólamok” tehát. Kiemelik, hogy a magyarok kiváló, vad lovasok voltak, és éppen ez az életmód vonzotta Sisit annyira hozzáánk. Az osztrák sértettség is érezhető a megállapításban: Sisi mindezért nagyon lelkesedett, hiszen Sisi MINDENÉRT lelkesedett, ami magyar volt. A kísérő, magyar képsorok is egyfajta barbár hangulatot árasztanak – szemben a

finom(kodó), elegáns Béccsel. A magyarok az első pillanattól csodálták és ünnepelték Erzsébetet – ellentétben Béccsel. Ferenczy Idát a legjobb barátnőnek titulálják – Die beste Freundin –, akinek hivatalos címe jól lehet a Vorleserin (felolvasónő) volt, de a valóságban – de facto – inkább társalkodónő (Gesellschafterin) volt Sisi mellett. Később mint Erzsébet legjobb, legközelebbi, legbizalmasabb barátnőjét említik. Amint elhangzik, Deák Ferenc és Andrássy Gyula arra használták Idát, hogy Sisit megismertesse politikai nézeteikkel, ambícióikkal, Ida közvetítésével juttatták el leveleiket Erzsébethez. Mi úgy fogalmaznánk, hogy Ferenczy Ida komoly szerepet játszott abban, hogy Erzsébetet ráhangolta a magyar ügyre. Apróbb pontatlanságok is maradtak a filmben: Ida például szerintük 1865-ben került Bécsbe – a helyes dátum 1864 – vagy konzekvensen Budapestről beszélnek, miközben Budapest csak 1873-ban jött létre, az 1867-es koronázásra is Budán került sor. Ami Sisi és Andrássy kapcsolatát, illetve a kiegyezésben játszott szerepüket illeti, e kérdéseknél is a szokásos osztrák

nézőpont érvényesül. Az elhangzottak szerint Erzsébet Magyarországon teljes mértékben Andrássy Gyula befolyása alatt állt, sőt Andrássy kihasználta volna Erzsébetet a kiegyezés érdekében. Ez így persze nem igaz. Kihhasználásról szó sem volt, Andrássy valójában remekül mérte fel, hogy Erzsébetben kiváló szövetségesre talált a magyar ügy képviselésében, és ez be is igazolódott, hiszen Sisi Ferenc József felé kellő diplomáciai érzékkel közvetítette a magyar kéréseket, elképzeléseket. A kiegyezés véleményük szerint destabilizálta a monarchiát – ebben van igazság –, jellemző osztrák felfogás, hogy Ferenc József nagy hibát követett el azzal, hogy nem cseh királlyá koronáztatta magát. A kiegyezés ebben az olvasatban kizárólag a magyarok érdeke volt. A kiegyezést és a koronázást úgy értékelik a filmben, mint Sisi személyes diadalmenetét.

A Hofburg Sisi Múzeuma (Kaiserappartements Hofburg, Wien) 2017-ben tematikus tárlatot szentelt Erzsébet és a magyarok kapcsolatának Erzsébet – Sisi und die Ungarn címmel. A kiállítás kurátorától, Olivia Lichtscheidltől megtudhattam néhány kulisszatitkot is. Különös öröm volt számukra, hogy megszerezték Koppay József Árpád festményét Ferenczy Idáról, ami a kiállítás egyik fő „attrakciója” volt. A tárlat a következő témák köré épült: Einleitung (Bevezetés), Die Krönung – König und Königin von Ungarn (A koronázás), Schloss Gödöllő (A gödöllői kastély), Der „ungarische Hof” (A magyar udvartartás). A tárlatból kiderül, hogy sajnos meglehetősen keveset tudtak nyújtani az „ungarischer Hof”-ról a tárlaton – bár rövid összeggésként ez is kellően informatív az egyes termek felirataihhoz, szövegeihez hasonlóan. Felhívjuk a figyelmet az utolsó mondatra: „*Feljegyzéseik ma fontos források a történeti kutatások számára.*” Ez valóban így van, és érthetetlen, hogy az osztrák tárlatokon ez miért nem jelenik meg. Amint Olivia Lichtscheidl fogalmazott nekem írt levelében: „*Nagyon szívesen tudnék és írnék többet a magyar udvar tagjairól, de őszinte leszek, nagyon nehéz volt anyagot találnom a kiállításához. Német nyelven szinte semmit nem találtam.*” Például Festetics Mária is német nyelven írta Naplóját... Mária Valériától is sokat megtudhatunk a Sisi körüli magyarokról... Hangsúlyoznunk kell – minden tiszteletünk és elismerésünk mellett az osztrák történet-szek iránt –, hogy az „ungarischer Hof” tagjainak levelezése, naplójának ismerete nélkül érdemben lehetetlen bemutatni a Sisi körüli

A Haus- Hof- und Staatsarchiv dokumentuma arról, hogy Ferenczy Idának és Festetics Máriának adományozzák az Erzsébet-rendet

magyar miliót. E dokumentumok, fotók ugyanis betekintést kínálnak Ferenczy Idának mindennapjaiba, a köreibben érzékelhető vidám vagy esetleg borúsabb hangulatba, viszontagságaikba, ha éppen császárnéjukkal szeltek a tengereket. Festetics Máriának Ferenczy Idának írt levelei nélkülözhetetlen források. Íme egy rövid, de szemléletes példa erre:

„Cairo 15-ik
(1891. nov.)

Kedves!

Nem mondhatok többet mint hogy vagyunk még a világon. Egész nap szaladunk és már egészen szédül a fejem.

Ő felségének roppant tetszik Cairo. Jó kedvű – kedves és nincs baja. –

[...]

Isten veled Franzlim a fejem oly teli van és mégis csak ember vagyok – majd elájulok. Mondom neked nem tesz senki semmit.

Csókol – szeret és gondol reád, azt látod hű barátnéd
Mari”.

Erzsébet halála után Ferenczy Idának méltatlan körülmények között kellett kiköltözni a Burgból.

Mária Valéria 1898. október 7-én a történekekről következőket jegyezte Naplójába: „Találkozás szegény Ferenczyvel, akit megtört az a bánásmód, melyet jómaga és minden, a Mamához hű ember elszenvedett az udvartól. A Papának természetesen mindent másképp magyaráznak. [...] Én persze közvetíték közöttük, amennyire csak tőlem telik. [...] Így állna bosszút az udvar az éveken át csöndben és hiábavalóan gyűlölt asszonyon, s most neki kell lakolnia mindazért, amit – bár tudatlanul – elkövetett [...] Tőlem vár segítséget! Ez az ellenséges tábor – egyik párt megérdemli a másikat – alkotja az udvart.”

Ferenczy Ida először a Reisnerstrassén bérelt lakást, majd később kiköltözött Schönbrunnba, a Grünberggässen lévő „Hofvilla”-ba. Szalonja az osztrák és magyar közelet számos személyiségének találkozóhelye volt. Az egykori „ungarischer Hof” tagjai közül többen Ida lakására tették át „székhelyüket”, itt emlékeztek a Sisi mellett eltöltött „rég, szép időkre”. Sok közös, feledhetetlen élményben volt részük a különös-különleges császárné társaságában, aki hűséges „barátokra” talált az „ungarischer Hof” tagjaiban. Sajátos szövetségben éltek életüket, idővel tökéletesen egymásra hangolódva. Ferenczy Idának meghitt, oltalmazó szigetét jelentettek Erzsébet számára a bécsi udvarban (is), majd ez a menedék „harcedzett karavánna” alakult kalandos utazásai, bolyongásai során. Ferenczy Ida „fő műve” az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum létrehozása volt a budai Várpalotában,

melynek ünnepélyes megnyitójára 1908. január 15-én került sor.

Ferenczy Ida 1928. június 28-án hunyt el. Közel harminc évvel élte túl Erzsébetet. Bécsben az Ágoston-rendiek templomában (Augustinerkirche), a Loreto-kápolnában ravatalozták fel. Kapcsolatfelvételünk a renddel sajnos nem járt eredménnyel, kérdésünkre, őriznek-e dokumentumot Ferenczy Ida búcsúztatásáról, érdemi választ nem kaptunk tőlük.

A Wiener Salonblatt 1928. július 8-i számában emlékezett meg Ferenczy Idáról, az Erzsébet-rend I. osztályú keresztjének, a brünni „Maria Schul” Nemesi Kisasszony-intézet díszjelvényének, a Csillagkeresztes Dámák Rendjének birtokosáról, Erzsébet császárné egykori felolvasójáról. „Ferenczy Ida június 28-án, magas életkort megéltve, hosszas szenvedés után Wien-Meidlingi otthonában hunyt el.” Amint a szerző is kiemeli, Ferenczy halálával az egykori Osztrák–Magyar Monarchia egy olyan személyisége távozott, aki a császári házat és Ausztria–Magyarországot évtizedeken át odaadóan szolgálta. Idára, mint a császárné rendkívül szerény, okos, melegszívű felolvasójára emlékeztek, akire Erzsébet, mint leghűségesebb barátnéjára minden élethelyzetében számíthatott, és aki úrnője feltétlen bizalmát élvezte. Ferenczy Idát Ferenc József császár is kitüntette elismerésével, aki különösen sokra értékelte Ida diszkrétcióját, lojalitását. Emiatt gyakran előfordult, hogy még a legitimebb családi ügyekben is tanácsát kérték. Ida soha nem élt vissza különleges státuszával, éppen ellenkezőleg, rendkívül szerényen és visszahúzódóan élt, különösen az utóbbi években, amikor már csak barátaival tartotta a kapcsolatot. Ferenczy Ida élete utolsó pillanatáig teljes szellemi frissességnek örvendett. Hazája, Magyarország iránt egész életében mutatott patriotizmusáért a bécsi királyi magyar követség azt a megbízást kapta, hogy Ferenczy Ida földi maradványait június 30-án az Augustinerkerchében, a Loreto-kápolnában ravatalozzák fel, majd gondoskodjanak Kecskemétre, a családi sírhelybe történő szállításáról. A búcsúztatáson jelen voltak a bécsi királyi magyar követség munkatársai, a magyar kolónia képviselői és az elhunyt barátai. A gyászmisét július 5-én 9 órakor mutatták be a hietzingi plébániatemplomban – olvashatjuk a Wiener Salonblattban. Mária Valéria gondolatai, melyeket 1898. december 31-én jegyzett Naplójába, próféciának bizonyultak: „Horovitz (Lipót, P.M.) magyar festő képe az, amit a Papa a

Meldzettel für Haupt- (Jahres- und Monats-) Wohnparteien.

Präs. 191

1	Im Bezirk	Deutschsch. Schönbrunn Nr. 30	Stoek	Tür Nr.
2	Vor- und Suname	Frau Ida von Ferenczy		
3	Charakter (Beschäftigung)	Hilfs- u. Herzkreuz Ordens		
4	Geburtsort und -land	König. Hofkapell. der Kaiserin u. Königin Ungarn		
5	Heimats (Geburtsort) und -land	Ungarn		
6	Geburts- tag, -monat und -jahr, Religion und Stand (ledig, verheiratet, verwitwet)	72. J. u. 6. Letztg.		
7	Namen und Alter der Gattin und Kinder	GATTIN: 88 6 88 KINDER: 8 4 88		
8	Frühere Wohnung	Wien III. Reissner Nr. 30		

Wien, 20. Jänner 1916. 1. 12. Grünburg Nr. 16

Anmerkung: Die Re- oder Abmeldung hat binnen 24 Stunden zu geschehen und wird die Hausbesichtigung nach dem beifolgenden Verzeichnis mit Geld bis zu 500 K. oder mit Arrest, dagegen werden folgende Angaben nach § 220 St. G. B. mit Arrest von 3 Tagen bis 1 Monat bestraft.
*) Bezüglich der Rubriken 7 und 8 Eintragung auf dem Meldungsantragszettel (Kupert.)

Lakcímbjelentő lap – Ferenczy Ida a Reissnerstrasséről Schönbrunnba költözött

Meldzettel für Jahresparteien.

Präs. 30/2 1899

Im Bezirk III. Waffe Reissnerstrasse Nr. 30

Vor- und Suname	Frau Ida von Ferenczy		Abmeldung
Charakter (Beschäftigung)	Hilfs- u. Herzkreuz Ordensdame		ist ausgezogen (abgereicht) am
Geburtsort und -land	König. Hofkapell. der Kaiserin u. Königin Ungarn		3. Mai 1899
Alter, Religion, ledig oder verheiratet oder verwitwet	58, Katholisch, ledig		Wohn- u. Bezirk
Namen und Alter der Gattin und Kinder			Grünburg Nr. 16
Frühere Wohnung	Bezirk I. Hofburg Waffe Ballhausplatz Nr. 6		Waffe Reissnerstrasse Nr. 30

Wien, 19. März 1899

Unterfertigung des Hauseigentümers (Hausbesitzer): Frau Anna Schindler

Anmerkung: Die Re- oder Abmeldung hat binnen 24 Stunden zu geschehen, und wird die Hausbesichtigung nach dem beifolgenden Verzeichnis mit Geld bis zu 500 K. oder mit Arrest, dagegen werden folgende Angaben nach § 220 St. G. B. mit Arrest von 3 Tagen bis 1 Monat bestraft.

Lakcímbjelentő lap Ferenczy Ida Reissnerstrasse címére vonatkozóan. A lapon többek között az is olvasható, hogy Kecskeméten született

legjobbnak tart: »Soha nem készült jó kép a Mamáról.«” Valéria szerint azonban: „Nem természetű portré. És ez történik majd mindennel, amit a Mamáról mondanak.”

Kevesen kerültek annyira közel Sisihez, mint bizalmasa, Ferenczy Ida. Ő azonban mindvégig megtartotta királynéja titkait – nem csak szívében maradt hű Erzsébethez. Próbálta védelmezni azt a képet Sisiről, amelyet minden bizonnyal Mária Valéria is természetűnek érzett volna.

1865. július 12-én Erzsébet a következő sorral zárta Idának Klaushofból Kecskemétre címzett levelét: „Most Isten veled édes Idám, ne menj férjhez ezen idő alatt, sem Kálmánodhoz, sem másikhoz, hanem maradj hű legjobb barátnédhoz

E”

Erzsébetnek legalább Ferenczy Idában nem kellett csalódnia soha...

Pallagi Mária

KECSKÉMÉT LEÍRÁSA MINDSZENTHY

Kécskémét város pecsétje egy 1836-os céhes vándorkönyvről

eink régtől fogva fájlalták s a Külföldiek panasszal, sőt szemre-hányással is vették: nem lévén Európában olly előkelő nemzet,

A 19. század elejétől számos magyar nyelvű, mai kifejezéssel élve tudományos ismeretterjesztő folyóirat jelent meg hazánkban. Ilyen volt a Trattner János Tamás által megalapított Tudományos gyűjtemény, melyet 1817 és 1841 között havonta adott ki írók, történészek és – mint majd a későbbiekben látni fogjuk – jó írói vénával rendelkező magánszemélyek írásaival. Első szerkesztője, Fejér György e szavakkal indította útjára a folyóiratot:

„Mindenemű tudományos írás nélkül létünket Tudós Földiek

melly többféle tudománybéli folyóírásokkal ne dicsekednék; mely meg ne esmérte volna, hogy az illy tudósításokkal az ő szükséges esmérteletben neveltetése folytatattatik, killebb vitetik, főlebb emeltetik. Az Angol, Francia, és Német Országokban, melyek láthatárunkon leg dicsőbb fényben ragyognak, csak nem minden tudományok-

nak vannak tulajdon tárházi, magazinumi, gyűjteményi, 's újsági. ... Méltó tehát nekünk is Magyaroknak e' tetemes fogyasztásunk' kipótoltatásáról, ezen fontos szükségünk' megszüntetéséről gondoskodnunk. ... A Magyar Nemzetnek felvilágosítását, csinosulását, szerencsésítését is önnön nyelvénél fogva érhetni el legkönnyebben, legbizonyosabban, legközönségszerűbben csak e' közzel tarthatni fenn annak sajátját is, mely azt bílyegzi.”

A Tudományos gyűjteményben jelent meg a műkedvelő Mindszenty Antal terjedelmes írása is „Egy fordulás az alföldön” címmel. A felvidéki, révkomáromi szerző átvéve a családi vállalkozást, eredetileg borkereskedőként tevékenykedett, s járta be Európát, illetve a Magyar

Kecskemét látképe egy 19. század eleji céhlevélen

Forrás: KKJM, Tört. gy.

THY ÚTINAPLÓJÁBÓL

Királyság területét. Útjai során igyekezett megismerni az egyes tájakat és lakóit, a gondolatait pedig naplójában aprólékosan fel is jegyezte. A Tudományos gyűjteményben egy 1821-es útjának naplójának első felét közölte le 1831-ben és 1832-ben, négy kisebb részletben. Kalocsáról indult dél felé, Baján és Zomboron át Titelre ment, s útja legdélebbi pontján, Belgráddal szemben, a Duna partján tartott rövid pihenőt. Innen északnak fordult, a Tiszán átkelve átvágott a Bánát termékeny tájain és eljutott Temesvárra. Ezt követően nyugat felé haladt, Nagybecskerek, Óbecse érintésével Szabadkára ment, majd Kiskunhalason, Kecskeméten és Ócsán át érkezett meg Pestre. A játékosan „egy fordulásnak” nevezett kirándulás bizony

egy nagyjából 650 kilométeres út volt valójában.

Eddig ismeretlen okok miatt Mindszenty kéziratának második fele – a Titeltől Pestig tartó szakasz leírása – nem került kiadásra. Az irat ugyan eljutott a kiadóhoz, azonban ott évekig porosodott, s a lap megszűnése után a kiadó hagyatékának részeként került be az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményébe. A Kecskeméti Katona József Múzeum a könyvtárral együttműködve vállalta e kézirat átirását és kiadását a 19. század elején már megjelent részekkel együtt. Jelenleg is zajlik az írás sajtó alá rendezése, korabeli képekkel és rajzokkal való kiegészítése, s a teljes napló várhatóan 2019 őszén kerül majd a nyomdába. A következőkben a kézirat

Kecskemétre vonatkozó része olvasható, mely eddigi ismereteink szerint máshol még nem jelent meg, s talán szolgálhat néhány érdekes részlettel a város története iránt érdeklődők számára.

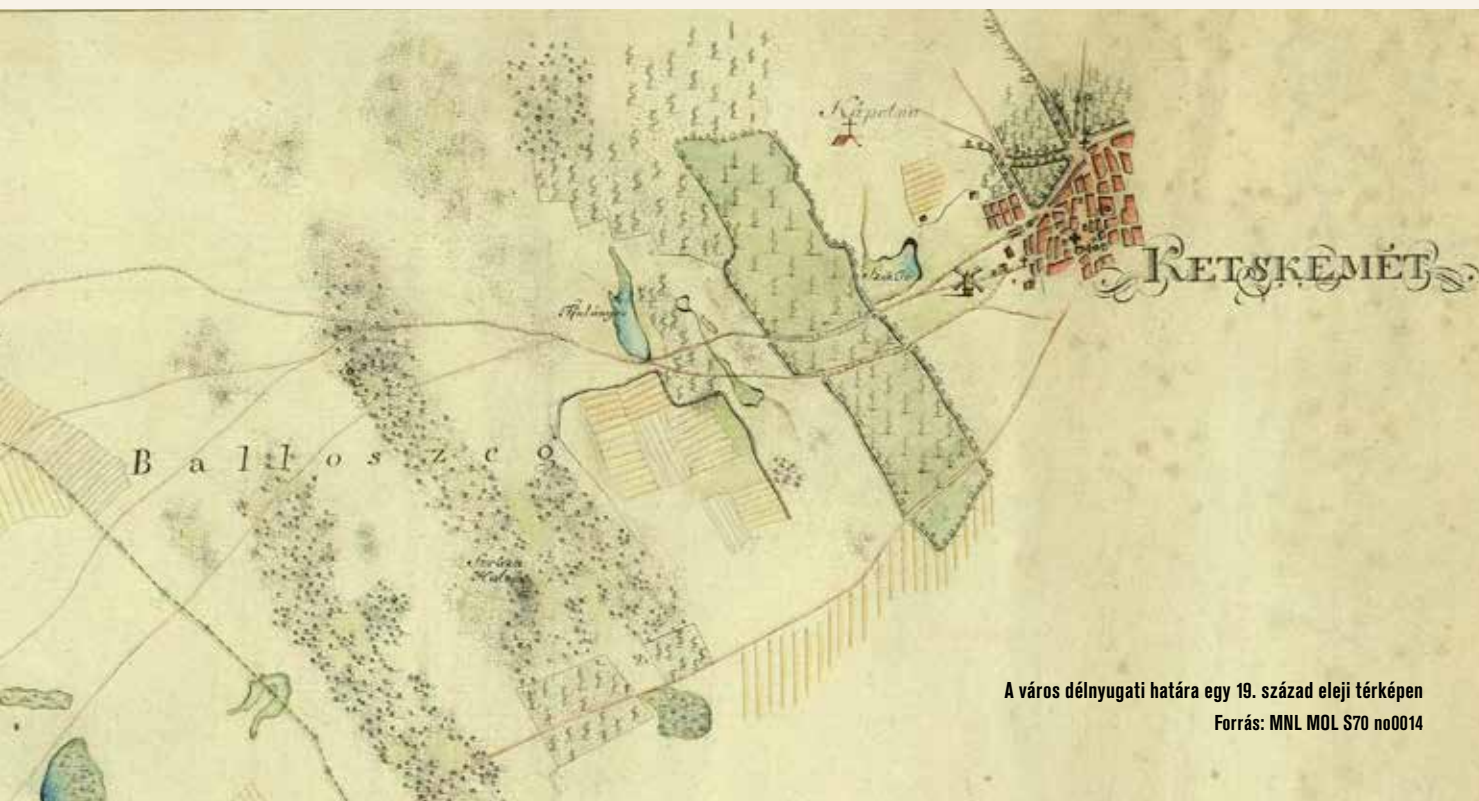
„Kecskemét

Különös kiváltságokkal bíró igen nagy mező város, homokos térségenn el terjedve fekszik. Ugy tartják hogy a metanasta jászoknak Partiscum nevű fő városok ezen a helyen feküdt, ámbár ezen vélekedést semmi helyes okkal sem lehetne támogatni. Földes urai a városnak Herczeg Koháry fi ágon való holta olta, leány ágonn a Szász-Koburgi Herczeg; Grof Károlyi, Grof Csaky, Grof Aspermont és több már urak, a kik között leg több a Herczeg Koháry része. A város rég olta a maga szabadságában van egyezés mellett, s az uraságoknak bizonyos summát fizetvén esztendőnként, minden urbarialis szolgálatoktól mentes, és azt hogy uraság alatt van csak a mutatja, hogy a Herczeg Koháry örökösei még most is Uri széket tartanak, melyre apellálnak a Városi magistratusrol. A városnak némely fő utszái rendesek és szélesek, s ugyan azokban nem csak jó, sőt mostanában már szép épületek is vagynak, de a melyek csak föld szint valok: ellenben az oldal utszák rendetlenek, csavargossak, hosszuk; a közönséges szép házai pedig suták, alacsonyok s a falusi paraszt házakhoz hasonlok. A piacz sem a leg szebb, melyet az el adók minden rend nélkül foglalnak el, ekkora városnak kellene hat akkora piacz, nem a csak egy maroknyi. Leg nevezetesebb épület a városban a romai catholicusok parochiale templomjok: e nagy, és igen jo izléssel épült annyira hogy Hazánkban a leg szebb templomok közzé tartozik. Belőlről pompás ugyan, de nem czifra, s együgyű szépsége áhitatosságra gerjeszti a bele menőt: kívülről is szép, nagy és magass tornya van, melynek leg felyül vas rostélyal körül vett márvány galleriájáról a városra s az egész vidékre szép a kilátás. A templom mellett van a plebanusnak egy emeletre épült szép lakása. Ez a templom, s a parochialis ház a városnak egy negyed és leg szebb részével együtt 1819ben április elején meg égett, de az olta szinte oly szépen meg épült mint, az előtt volt. – A Kegyes Oskolásbéli szerzetesek temploma a mellette való Klastrommal, s az abban való Gymnasiummal. – A Szt. Ferencz Szerzeteseinek temploma és Zárdja: mind a Piaristák Templomát s a Klastromát mind a franciscanusok zárdját Grof

Koháry István földes úr fundálta. Hajdan a reformatio kezdetében a franciscanusok templomát, a romai catholicusok a reformatusokkal közösen birták egész 1681ig, a mikor egymástól el válván, a catholicusok a reformatusokat négyezer 's egynehány száz forintokkal a templomból ki fizették. Kecskemét nevezetes arról, hogy itt a rom. catholica és a reformata vallás úgy van, mint két jó 's egymást értő testvérek: seholy nincs a tolerantia nagyobb virágzásban mint itt. – A reformatusok 1682ben építettek templomot és iskolát akkori földes uruk Grof Koháry István engedelméből: derék iskolájok van, melyben egy Professor 's több also tanítók a Poezisig 's Logicaig tanítanak. – Az Augustana Confessiot követőknek, 's az O hitűeknek is vagynak itt kis templomaik. – A világi épületek között nevezetesebbek, a Városháza, mely régi modonn, egy emeletre massiv épült: a gyűlés szobák 's a levelestár a felső emeletben vagynak. Leg emlékezetesebb volt előttem a levelestár, melyben sok régi levelek, Császári és Török protectionalisok még a hajdani török világból 's t e f vagynak: a török levelek külömbféle színű selyem tarisznyácskáiban vagynak téve, 's ugyan azokba voltak akkor is rejtve, mikor a városhoz küldettek. Egynek ezer közül – a mint azt egy, ezen Berlinbe utazott török követ mondotta – olyan kötelező ereje van, hogy akarmikor jönne Török Kecskemétre, ha azt elő mutatná a város minden rablástól 's pusztítástól ment lenne. A leveles

almarium felett egy, apro, egymásba fűzött, 's élékkel kifelé álló lineákra festett kép van; ez igen mesterséges miv: ha az ajtótol nézi valaki, úgy a Boldogság Szűzet; ha az ajtó ellenében való ablakrol, úgy egy Krisztus Urunk fel feszített képét; ha pedig egyenesen szemközt áll néki valaki akkor a Szt. háromságot ábrázolja. A Hazabéli némely íróink munkáikból egy kis könyvtár van a gyűlés szobába. ezekenn kívűlt volt itt még, aranyos materiából készült Török Kaftán, melyet valamelyik Török Császár küldött a Kecskemétieknek kegyelmének jeléül azon üzenettel, hogy ha valamikor Török vagy Tatár seregek szállának a városhoz ellenséges indulattal, azt a biro vegye magára 's mennyen az ellenséges sereg eleibe, a Kaftánt látván a Törökök vagy Tatárok a város minden ellenségeskedéstől ment lenne: sokszor vették is hasznát, mert magára vévén a biro a háborgos Török világban a kborlott Törökök eleibe kiment, a kik meg csokolván a Kaftánt békességessen el mentek a város mellett, ha az őket önként bé fogadni nem akarta; ez a Kaftán többé nincs meg, 's nem is tudják hogy mi modonn veszett el. – A Katona tiszték háza, az Árvák háza, a Városban bent, és a városonn kívűl való vendégfogadók, 's némely itt lako Urak lakoházaik és a catholicusok normalis iskolajok a nevezetesebb épületek. – a régibb időkben a Törököktől, úgy szinte 1707ben a Ráczok pusztításaik által sokat szenvedett a város, a kik itt iszonyuságokat

követtek el. 1794ben nagy kárt vallott a város égés által közel kilencszáz házak el égvén, mint szinte 1819ben is a mikor a város leg szebb negyedrésze el égett. – Kecskemét lakosainak számok 35300 megy, mely szerént leg népesebb mezőváros Hazánkban: ámbár T. T. Doczy Jozsef Úr azt írta, hogy a lakosoknak a kevesebb része a catholica, mind az által Kecskeméten tudakozódásomra azt a feleletet vettem, hogy a catholicusok jó formánn két annyiann vagynak mint a reformatusok. A két részről 4-5 ezer a pusztákon lakik kint. Evangelicusok és O hitűek itt kevesen laknak. A Kecskeméti Magistratus fele része romai catholicusokból, a másik fele része reformatusokból áll, kik mindenkor egyenlő számmal vagynak, a biro hivatala két esztendeig tart, 's mindenkor úgy változnak, hogy egyszer catholicus, másszor reformatus a biro: Fő jegyző kettő van mindenkor, egyik catholicus, másik reformatus. A város viselvén itt az uraság képét a nép is a városnak teszi itt a szolgálatját de nem az urbárium szerént, hanem a marhákkal nem biro szegényebb gazdák kaszálláskor folyvást egy hetet szolgálnak, a marhákkal birok pedig marhákkal és szekérrel ugyan annyit. Ha valamely rendkívűl való szolgálat kívántatik, arra rendre szolgál ki ki egy napot. – Ámbár a mesteremberek 's kalmárok között németek 's tothok is találtatnak, mindaz által Kecskemétet valóságos magyar városnak lehet mondani, töröl metszett magyarok ezek, vendégsze-

A város főtere a 19. század közepén

Forrás: KKJM Tört. gy.

retők, barátságosok, jó kedvűek, s alig van város az országban a hol a magyar kinyílt szívűség, vidámság és barátkozás jobban uralkodnék. – Kecskemeti lakosok leg inkább földmivelésből, marha és juh tenyésztésből, kevesebben mesterségekből élnek. Az ide való szappan híres, 's a Debreczeni és Szegedi után teszik mindjárt jószágára nézve, melynek az oka az e tájon találtató székso. Az asszonyok jó kenyereket sütnek, melyeket vajjal, túroval, sajttal, tojással, barom fiakkal 's t e f együtt szekerekenn a Pesti heti vásárookra hordnak bé. – A város körül sok szőlők vagynak, melyekben meg lehetős veress bor terem: én itt egy pinczében oly kellemetes izű édeses veres bort ittam melynél jobb akarhol sem találkozik; a szőlőkben 's kertekben mindenféle gyümölcs elég van. Minthogy a város homokos helyenn fekszik, bent a városban kevés a jó íható víz, saletromosok lévén a kutak, melyért is a külső kutakból hordják bé a jobb íható vizet.

A Kecskeméti határjok igen ki van terjedve, 's nagy pusztáik az egész Hazában hiresek mind a által hibázik Korabinszky midőnn a Duna és Tisza közit Pestről fogva, a nevezett két víz öszve szakadásáig

Kecskeméti pusztának nevezi így irván „die Kecskeméther Heide fängt gleich hinter Ofen an ...es nähert diese bis fünfzig Meilen lange und ebenso breite Fläche eine grosse Anzahl Rindvieh”. Ha a Duna mellett fekvő Duna Vecséről mely Kecskemét eránnýában esik, a Tisza partonn valo Szikra pusztáig egy lineát huzunk, a Duna és Tisza köznek egész szélessége leg feljebb tíz mértföld vagy talánn annyi sem, ha pedig Pestről fogva Tételig a Duna és Tisza öszve szakadásáig, Kecskeméten, Hala-son Verbászon keresztül hosszában más lineát huzunk a hosszasági egész távolság így sem megy többre negyven mértföldnél, mely szerént a Kecskeméti pusztaszélessége és hosszúsága ötven öt mértföld nem lehet, ha az Duna és Tisza egész közét Kecskeméti pusztának nevezzük a melyet azomban így venni nem lehet, de nem is vette soha senki is, a Keckeméthi puszták csak egy részét tévén ezen nagy földköznek. A Kecskeméti határa a mint már említve volt homokos, mely homok apro öszve omlott csiga héjjakkal van keverve, 's az imitt 's amott ritkán találtató ködarabok is ilyen homok massából vagynak öszve állva: ez annak a jele, hogy az igen

régi időkben ezen vidék vizekkel volt bé fedve, melyek a föld színéről le szállván – talánn a Duna és Tisza le folyása által, mely magának a Bánáti kösziklákon nyitott utat – a benne volt állatok egy részét a szárazonn hagyta mivel hirtelen történt a víz le szaladása. – A Kecskeméti-ek igen szorgalmatos emberek, mely meg is tetszik rajtok: szorgalmatosságok nagy példája a véghetetlen homok tengernek meg gátolására valo törekedés, melynek szőlőkkel, erdőkkel útját állják. Sokszor sok ezer napi munkájokat egy, huszon négy oráig tarto szélvész el temeti; ezek pedig ujra kezdik, el temetett ujj ültetményeiket ki ássák, a homokot ide 's amoda taligázzák, a nagy buczkákat planirozzák, és a mostoha természettel fáradhatatlanul viaskodnak. Gazdálkodások hibájának leg főbb oka a határjok véghetetlen ki terjedése; a Kun-szent-Miklos határán Pest felé felyül fekvő Ürböttől, a Szegedhez közel valo Pusztaszerig majd tizenöt mértföld a határjok egy lineában: e véghetlenség egy mezei gazdának! hogy mehetne itt jól minden! hogy láthatna mindenhez a gazda szeme, káros a takarodás, ember és marha kinja, szekér pusztulása, el késés, ezer a

Pusztai életkép a város határából

Forrás: Kubinyi Ferenc-Vahot Imre:
Kecskemét és a kecskeméti puszták,
Kecskemét, 1980

kár. Nem győznek a kovácsra és a bognár-
ra keresni, sok lo és ökör el romlik. Ezen
közönség és panasz a Kunságonn is meg
van, a hol regulázni akarták a dolgot az
által hogy a földeket ujra osszák fel, 's az
ujjitok perbe is keveredtek a régi slendrian
oltalmazóival, ez a pers Szabadszállásán
kezdődött, melyik fél győzött nem tudom.

A külföldi utazók a kik postánn, és így
futva Pestről Temesvárra, 's tovább erre
utaztak, utazások le írásában a Pestről
Szegedig valo utat úgy irták le, mint az

Aegyptomi miveletlen homokokhoz hasonló
el hagyatott pusztaságot, 's Hazánk mive-
letlenségeit és népettlenségét következtették
belőlle. Valamely ország miveltéséről és
népekkkel valo bé ültetéséről 's a népességről
hasznáról vagy nem hasznáról valo disserra-
tioba, 's projectmachereyba ereszkedni nem
akarak mert a csiklando materia, csak azt
emlitem, hogy a felyebb valokbol ki tetszik a
pallerozatlannak kialtott Kecskeméti ember
industriája, a mi pedig a rendes népesedést
illeti, egy boldog és virágzo magyar helység

A város látképe észak felől (19. század közepe)

Forrás: KKJM Tört. gy

Szikra (mai Lakitelek) lát képe a 19. század közepén

Forrás: Kubinyi Ferenc-Vahot Imre: Kecskemét és a kecskeméti puszták, Kecskemét, 1980

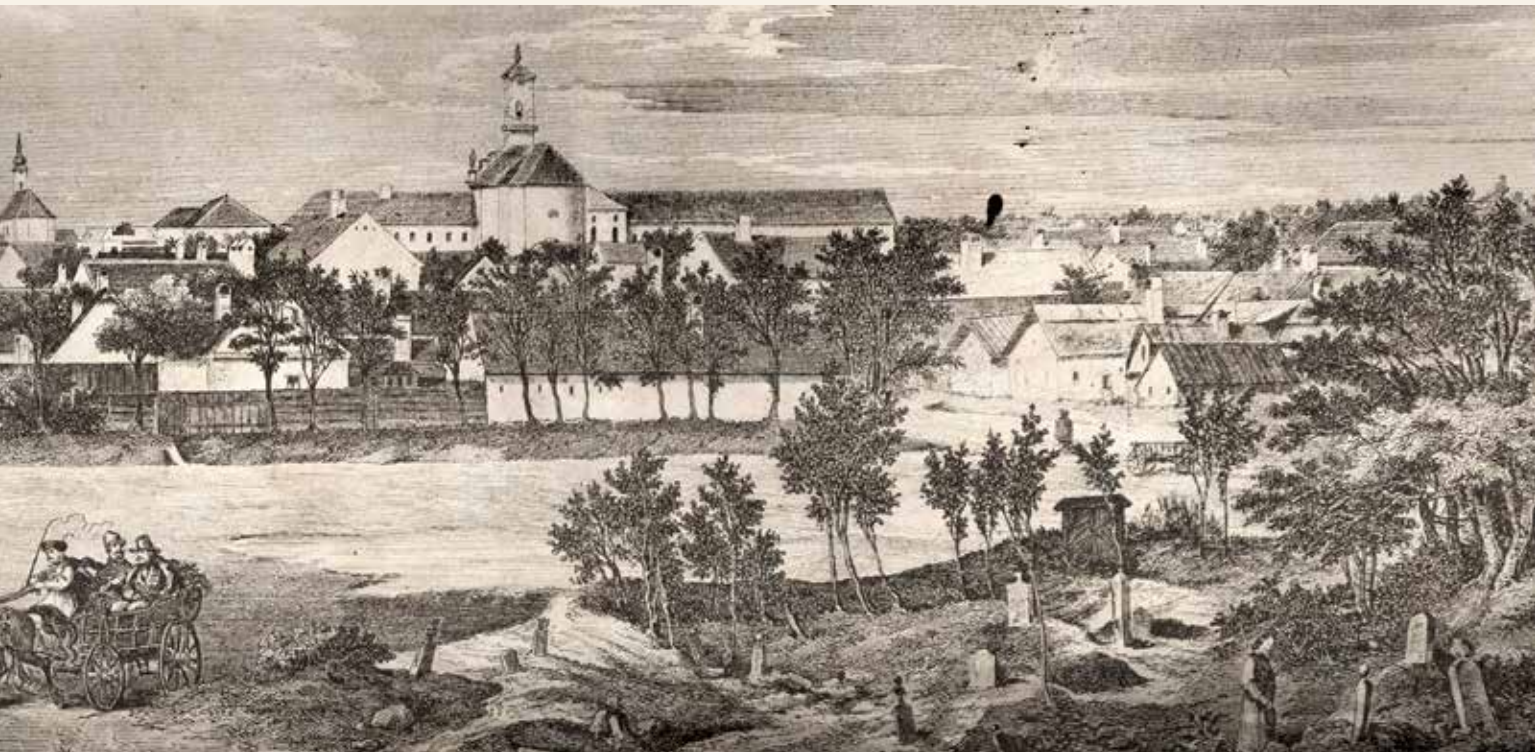
A „régi városháza”

Forrás: Emlékkönyv HORNYIK JÁNOS HALÁLÁNAK FÉLSZÁZADOS ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL, Kecskemét, 1935

szint úgy szaporít, mint akarmely német, ha nem úgy is mint a Württembergi. Nem boldogabb é a Pest vármegyei és Hazánk egyéb részeiben található pusztákonn lako ember Hazánk népetlensége mellett, mint a Szász közösséges ember a kelleténél is népesebb Szász Országban, a hol nem azért eszik hogy kedve telve lakozzék, hanem azért, hogy szükenn mérséklet Butterbämchen-jével a mindég üress gyomrából az éhelhalást egy naprol a másra nagy nehezenn által üzhesse.

Kecskemétet el hagyván, az út Pest felé a szöllők között visz ki, melyek a sok pusztaságonn keresztül utazot meg viditják: a mint közülük ki és az utas, egy minden poezis nélkül valo nagy homokos térség fogadja el ötöt. Az a kedves és mulattato érzés, mely e kiesebb vidékek minden bokraiknak látására az utast ujabban illeti itt komorann hallgat, akarmerre tekénget az utas semerre sem látja emelkedni valamely helység hegyes tornyát csak helyel találkoznak az uttol távolra fekvő szállások.”

Pánya István

A FORRADALMAK KECS

Az 1918 és 1920 közötti évek jelentős töréspontot hoztak Magyarország története addig felívelő pályáján. Bár az 1867–1918 közötti időszak eddig páratlan fejlődést hozott a magyarság történetében, azonban az „aranykor” előnyeit, gazdasági növekedését messze nem értékelhette minden társadalmi csoport egyformán. Jelentős társadalmi, kulturális, ideológiai szakadékok voltak a magyar társadalom különféle rétegei, csoportjai között, melyek 1918-19 folyamán tovább mélyültek.

Bár a magyar katona páratlan hősiességgel védte a hazát, az ellenséges túlerő győzelme, az összeomlás mély szakadékokat eredményezett hazánk életében. Hazánk kimerült, kivérzett, jelentős, magyarul lakta területeit folyamatosan idegen erők szállták meg a győztes nagyhatalmak hitszegő, elvtelen támogatásával, egyértelműen annexiós céllal. Az összeszűkülő ország területén, különösen 1919 tavaszától, elszabadultak a belső feszültségek, ez nemcsak a hatalomra jutott politikai erők koncepciójából, hanem az ország helyzetéből is következhetett. E helyzetbe viszont a helyzet urai kényszerítették hazánkat.

Kizárólag e koordináta-rendszerben elemezve értelmezhetjük, érthetjük meg az

országot, de városunk 1918-19-es történéseit, eseményeit. Jelen dolgozat első részét szándékozik képezni annak a sorozatnak, mely időarányosan, több részben tekintené át a mintegy két év történéseit.

E dolgozatban, az első lépésben az 1918 ősze és 1919 tavasza közötti eseményeket szeretnénk áttekinteni. Vagyis amelyek 1918 októberétől az őszi rózsás rendszer négy hónapja alatt zajlottak, ezt követően felvázolnánk a Tanácsköztársaság helyi berendezkedését.

KEMÉT TÖRTÉNETÉBEN

Felvonulás Kécskeméten 1919. május 1-jén

Forrás: KKJM Tört. gy.

Még zajlott a piavei csata, amikor Budapestén október végén a négyéves vérontás, emberi veszteségek, az anyagi nehézségek, kiábrándultság, a békevágy érzéseitől indítva, az őszirózsás forradalom révén hatalomra jutott az 1848-as Függetlenségi Párt, az MSZDP és az Országos Radikális Párt Károlyi Mihály vezette koalíciója.

A forradalom győzelmének hírére Kecskeméten október 31-én délután 17 órakor az összes párt és felekezet képviselői jelenlétével ülést tartott a városi képviselő-testület, majd megalakították az Ideiglenes Nemzeti Tanácsot, mely november 2-án megválasztotta tisztikarát. Elnöke dr. Horváth Mihály állatorvos, helyettese dr. Garzó Béla igazgató, alelnökei dr. Hajnóczy Iván, a Felsőkereskedelmi Iskola igazgatója, dr. Joó Gyula jogakadémiai igazgató, Eötvös Nagy Imre újságíró, Sándor István polgármester és Szegedi Lajos nyomdász lettek. A Nemzeti Tanács jegyzői tisztségét Tóth László töltötte be. Másnap, november 1-jén délelőtt a Kossuth-szobornál népgyűlést tartottak, ahol a Nemzeti Tanács Károlyi-párti, szociáldemokrata és keresztényszocialista vezetői ismertették a forradalom céljait.

A gyűlést követően a tömeg egy része a börtönhöz vonult, be akart hatolni a foglyok kiszabadítása céljából. Dr. Gyalókai Sándor ügyészt, aki útjukat állta, egy részeg katona lelőtte. Szintén a délután vesztette életét Aczél Aurél hadnagy, egy karhatalmi alakulat parancsnoka, akit szintén a zavargó tömegből ért a gyilkos lövés. A megvadult tömeg ezután kifosztotta a Schiffer-cipőgyárat és a népszerűtlen Szőke Gyula javadalmi hivatalvezető házáat.

A következő napokban megnyugodott a felkavart tömeghangulat. Sándor István polgármester november 9-én mutatta be a Nemzeti Tanács, mint a közigazgatástól elkülönült hatalmi szerv hatáskörét szabályozó kormányrendeletet. Ezt követően a Nemzeti Tanács tagjai letették a hivatali esküt, nemzetőri, propaganda- és népjóléti bizottságot alakítottak, rendszeresen üléseztek a számukra rendelkezésre bocsátott hivatalban, az Újkollégiumban.

A személyes és vagyonbiztonság védelme érdekében Buday Elemér alezredes vezetésével Nemzetőrség szerveződött a 13. huszárezred kiegészítő területén.

Károlyi Mihály portréja

Vörös katonák az Ókollégium udvarán 1919 tavaszán

Forrás: KKJM Tört. gy.

A város szűkebb területén, a Hunyetz csendőrség vezette kecskeméti Nemzetőrség biztosította a kecskeméti bankokat, a villanytelepet, a transzformátorállomásokat és a vasútállomásokat.

A polgármester és a Nemzeti Tanács segíteni szándékoztak a város lakossága súlyos szociális nehézségein.

November 9-én Sándor István bejelentette terveit a vízvezeték-hálózat fejlesztését, a villanytelep bővítését, a kórház létesítését és a kerámiagyár építését illetően.

Bár sajnos Kecskemét területéről mintegy 2000 főre tehetjük a világháború hősi halottjainak számát, a több ezer leszerelt katona foglalkoztatásáról is gondoskodni kellett. A városi főmérnök irányításával több száz főt alkalmaztak a környező erdőkben fakitermelésre. 1918 októbere és 1919 januárja között a város közel 8,5 millió koronát fordított a segélyezésre, mely sokak szerint nem motivált a munkára.

A Nemzeti Tanács terveket dolgozott ki a közmunkákra, például a Halasi-út kiépítésére. Szintén tervbe volt véve mintegy 250 városi munkás- és tisztviselőlakás építése a város akkori külterületein (Daróczi-köz, Czollner-köz, Halasi-út, Béke tér). E tervet a kormány márciusban engedélyezte.

Az ország bányavidékeinek idegen megszállása eredményeképp a város iskoláiban a szénhiány és a spanyolnátha járvány miatt szünetelt az oktatás. Itt röviden ki kell térnünk e szomorú járványra, mely 1918-19 fordulóján 829 férfit és 719 nőt vitt el a városban. E számnak közel harmada öt éven aluli kisgyermek volt (253 fiú és 214 leány).

A kormány november folyamán elkezdte a földtörvény előkészületeit, a városban és közigazgatási területén 7002 kisközgazda vagy földnélküli igényelt földet. Az igények túlnyomórészt családi kisbirtokra, szőlőre és házhelyre irányultak. A kecskeméti

földbirtokszerkezet miatt a városban igazán éles ellentétek nem alakultak ki, március elejére az 1919. XVII. Néptörvény előírásainak megfelelően megkezdődtek a földosztás előmunkálatai a város I-X. kerületeiben, valamint külbirtokain (Koháryszentlőrinc, Szentkirály). Valószínűsíthető, hogy az őstermelő, földdel nem rendelkező családtagok, a napszámosok, a feleségek igényelték legnagyobb arányban családi kisbirtokot.

Kecskemét közéletében az 1918 októberét követő hónapok folyamán a polgári-szociáldemokrata erők tűntek meghatározó tényezőnek. Az elégedetlenség, a szegénység, a reménytelenség azonban táptalajt adott az 1918. november 24-én megalakult Kommunista Magyarországi Pártja propagandájának. Kecskeméten nem igazán lehet kimutatni a KMP működését, bár később sokan így értelmezték a baloldali szociáldemokraták összefüggéseit a Fráter utca egyik házában.

Felvonulók a Luther palota előtt 1919. május 1-jén

Forrás: KKJM Tört. gy.

Czigány János a felvonulókkal Kecskeméten 1919. május 1-jén

Forrás: KKJM Tört. gy.

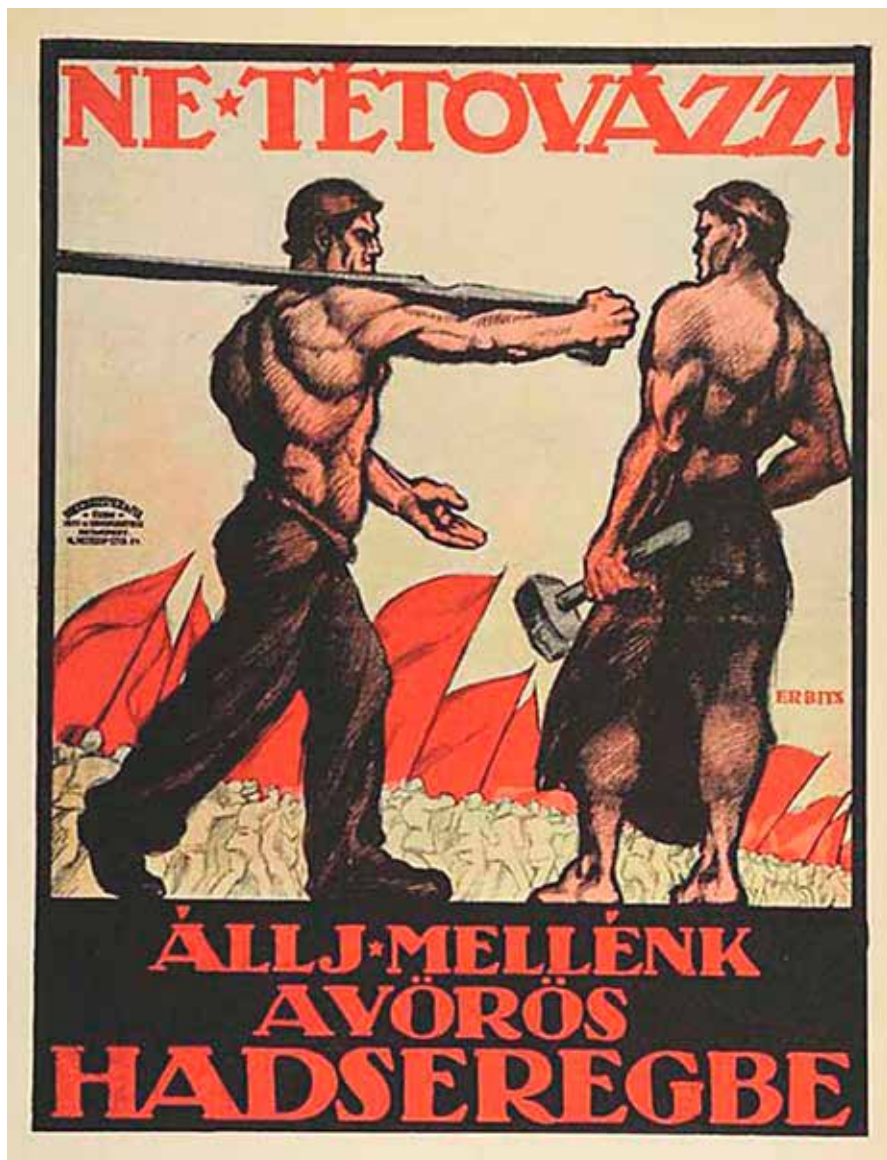

A Beretvás Szálló kártyásai
az Izsáki utat tisztítják 1919 tavaszán
Forrás: KKJM Tört. gy.

Kecskeméten viszonylag jelentős katonai egységek állomásoztak (30-as, 38-as honvédek, 13-as és 8-as huszárok), az állomásparancsnokság 1918 december 21-i adatai szerint a tiszti és legénységi létszám közel 3000 fő lehetett. Talán erre az erőre nagyobb szükség lett volna például a Székely hadosztály támogatására.

Rákosi Mátyás kommunista vezető december 27-én tartott városházi beszéde is szerepet játszhatott abban, hogy december 27-én és december 30-án kiéleződtek a 13-as huszárok és a 30-as honvédek, valamint a tiszteik közötti ellentétek. Források hiányában nehéz megállapítani, hogy belső fegyelmi konfliktusról vagy a Rákosi-beszéd ihlette zendülésről lehetett szó.

A Kecskeméti Polgár című lap szerint pár nap alatt rendeződtek az ellentétek. A Nemzeti Tanács január 6. után paritásos formában folytatta munkáját, 30 polgári és 30 szociáldemokrata képviselővel. Vezetői dr. Horváth Mihály és Lugosi István

Ünneplő közönség 1919. május 1-jén
Kecskeméten, a Szabadság téren
Forrás: KKJM Tört. gy.

A szegedi terrorbrigád
Kecskemét főterén

voltak. A Berinkey-kormány február 25-i határozatát követően a nemzeti tanácsok megszűntek, helyüket minden településen, így Kecskeméten is a néptanácsok vették át, melyek hasonló szociális, propaganda stb. feladatokat láttak el.

Közben a környező államok megszálló csapatai az antanthatalmak megtévesztő, hitszegő segítségével egyre nagyobb magyar területeket szálltak meg, ahol azonnal kiépítették állami-közigazgatási szerveiket. Pozsonyban, Kolozsváron, Aradon erőszakos, véres formában letörték a magyarok ellenállását. Magyarország tragédiáját a párizsi békekonferencián írták, közben erősödtek a társadalmi feszültségek. Hock János, a Nemzeti Tanács elnöke februárban Kecskemétre érkezett, és a következőket jelentette ki: *„Ha a bolsevista irányzat hatalomra jutna, elpusztulna minden érték, a gazdagok szegények lennének, anélkül, hogy a szegények meggazdagodnának.”*

A magyar kormányhoz érkező, a Tiszántúl jelentős területeinek átengedését követelő Vyx-jegyzék lehetetlen helyzetbe hozta a magyar demokráciát. A Károlyi-, majd a Berinkey-kormány március 21-i lemondása, a Magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltása az antant számára ugyan kellemetlen meglepetés volt, de jöccímteremtett a hódító háború folytatására.

A proletárdiktatúra – akárcsak országosan – Kecskemét eddigi, politikai értelemben alkotmányos és hatalommegosztásra épülő berendezkedését, történetét tekintve lényegében idegen jelenség volt, azonban szokatlan gyorsasággal kiviteleztek.

Ennek okai együttesen a meghirdetett statárium, Budapest közelsége és a Vyx-jegyzék által kiváltott sokk lehettek. Egy pillanatig úgy tűnt, hogy a magyar társadalom a területvédelem céljai mentén az új rendszer mellé áll: *„Abban, hogy ősi földünket nem adjuk, találkozik a kommunista a nacionalistával”*, írta e napokban a hasonló társadalmi berendezkedésű szomszéd város Czegléd című lapja.

A proletárdiktatúra szervei országosan, de helyben is Lenin: Állam és forradalom című műve elvei alapján épültek fel. Ennek lényege, hogy a direktóriumok által vezetett helyi tanácsok delegáltakat küldtek a Tanácsok Országos Gyűlésébe.

Március 21-én első lépésben az MSZDP a munkásokban tartott gyűlésén egy 15 tagú *„Népbiztos Tanács”* alakult, melyet 26-án váltott fel egy háromtagú direktórium, melynek tagjai dr. Buday Dezső jogakadémiai tanár, Németh László és Richter Ármin lettek. Buday előrelépését sokan azzal magyarázzák, hogy

elkötelezettségéről meggyőzte az ekkor Kecskemétre látogató Szamuely Tibor népbiztost.

Kozicz János zászló- és címertörténeti kutatásaiból tudjuk, március 23-ra a textilüzletek vörös szövetanyaga lefoglalása segítségével sikerült fellobogózni a várost. A rendőrség és a csendőrség állománya gyorsan integrálódott az új karhatalomba, a Vörös Őrségbe.

A központilag elrendelt szocializálások első lépéseként a Városháza házipénztárát és az adó-pénztárat a városparancsnokká kinevezett Csihalik László foglalta le. Március végéig a Forradalmi Kormányzótanács rendelete alapján szocializálták a szesz-, konyak-, konzerv-, a gyufa- és a vasgyárat, a Szőlősgazdák Országos Egyesülete tulajdonát, a Károlyi-párt, az FKGP, a Keresztényszocialista Párt székházait, az egyházak templomokon kívüli tulajdonát. Lengyel Gyula országos bankkormányzó, népbiztos rendelete alapján szocializálták a Takarékpénztárt, a Népbankot, a Hitelszövetkezetet, a Kereskedelmi és Hitelintézetet, az Osztrák-Magyar Bank helyi fiókját és pénzkészleteit Lugosi István, a direktórium pénzügyi ügyintézője irányításával. A színházat és a mozit Tóth László, a direktórium kulturális ügyintézője vette állami kézbe.

A 20 hold feletti szőlőbirtokokat és a 150 hold feletti szántót szintén államosították, de a tervezett szövetkezet létrehozása nagyon lassan haladt.

A régi rendszer megbízhatatlannak vélt vezetőit gyorsan leváltották, először Förster Artúr őrnagyot, a Jászkun-huszárezred parancsnokát. Őt sorban követték a város közéletében ismert, megbecsült vezetők: Bleyer György állomásfőnök, Gyórfy Pál főjegyző, Dávid Nándor csendőrpáncsnok, Barna Tibor rendőrkapitány, B. Kiss József árvaszéki ülnök és mások.

Március 27-én a városháza alkalmazottjai, a közhivatalnokok és a pedagógusok letették a hivatali esküt a Tanácsköztársaságra: „Minden erőmmel Magyarország és az emberiség javát fogom szolgálni.”

Szintén államosították a város óvodáit, elemi, polgári, szakképző és középiskoláit.

Az iskolákban történő hitoktatást megszüntették, a „burzsoá áltudományt” oktató Református Jogakadémiát, valamint a Kecskemét Th. Jogú Város Felsőkereskedelmi iskoláját megszüntetésre ítélték. Minden intézmény minden osztályában 10 perces előadásban kellett bemutatni a kommunizmus lényegét. Kissé komikus, hogy az egyik előadó Füvessy Rózi tanítónő volt, aki 1938 augusztusában a kecskeméti evangélikus templomban kötött házasságot Héjjas Ivánnal.

A magyar kommun, mint említettük, Lenin: Állam és forradalom című műve alapján építette fel politikai rendszerét. A megválasztott helyi szovjetek-tanácsok küldötteseket delegálhattak a Munkás-, Katona- és Földműves Tanácsok Ország-

Felvonulók a Rákóczi úton.
Középen Takács György, az Ifjú Munkások titkára
Forrás: KKM Tört. gy.

gos Gyűlésébe. A kommun vezető szerve, kormánya a Forradalmi Kormányzótanács volt.

Az 1919. április 2-án kiadott XXVI. számú kormányrendelet (ideiglenes alkotmány) a lakosság mintegy 50 százalékára terjesztette ki a választójogot, azonban diszkriminatív módon kizárta a polgárság egy részét és a papságot.

Az április 7-én megtartott tanácsválasztásokon a Magyarországi Szocialista Párt által összeállított 200 fős listára lehetett szavazni a város I-IV. választókerületeiben. Míg országosan a tanácsválasztás részvételi aránya 25% volt – az ipari és a bánya-vidékeken a legmagasabb – Kec-

keméten csak 4.14%, azaz 3027 fő élt a választójogával. A direktórium jelentései a földműves népesség szinte teljes távolmaradásáról tudósítottak.

Talán ez figyelmeztető jel lehetett volna a direktórium az országos politikánál is radikálisabb gyakorlatot kivitelezni szándékozó, fanatikus, egyébként személyesen puritán életformát megélő vezetői számára. Saját tragédiájuk lett, hogy ezt nem ismerték fel.

A proletárdiktatúra jogi védelmére megszerveződött a Kecskeméti Katonai Forradalmi Törvényszék, elnöke Rédei Imre, vádbiztos a Lazarovits Károly lett. Március-április folyamán három vöröskatonát ítélték halálra rablás és részeg randálirozás miatt.

Ha megpróbáljuk összegezni a magyar kommun első hónapját, még nem mutatkoztak meg világosan a később kiéleződött ellentmondások, feszültségek. Egy évszázad távlatából talán értékelhető szempont a végiggondolatlanok is tekinthető, naiv szociális társadalom-megváltó szándék, de még inkább a megszállókkal való szembe fordulás. A Tanácsköztársaság megítélése attól is függött, hogy helyileg kik kerültek vezető szerepkörbe. Akik Kecskeméten kezdetben vezető szerepbe kerültek, meglehetősen türelmetlen és erőszakos politikát folytattak. A következő fejezetben fogunk kitérni Sinkó Ervin türelmes és jó szándékú, majd az őt követő Berkes Ferenc türelmetlen és tragikus következményekkel járó városvezetésére.

Károlyfalvi József

A főtérr javítása 1919 tavaszán
Forrás: KKM Tört. gy.

SZÁZ ÉVE KEZDŐDÖTT A KECSKEMÉTI KATONAI REPÜLÉS

A kezdetek...

A repülés látványa nagyon sok emberre hatással volt már a XIX. század végén. A XX. század elején már sok ezer aviatikus foglalkozott légi járművek tervezésével, fejlesztésével és készítésével. A vállalkozó szelleműek pedig szerettek volna minél többet a levegőben tartózkodni a kezdetleges légi eszközökkel. Megkezdődött nemcsak a fővárosban, hanem a vidéki városokban is a repülés népszerűsítése, különböző légi bemutatókkal.

1912. április 10-én három katonai léghajó húzott át a híros város felett. A léghajók Hódmezővásárhely irányába tartottak. Valószínű, ez volt az első alkalom, hogy Kecskemét helyőrség légtérében repülőeszközök szeltek a levegőt.

A kecskemétiak, a repülés népszerűsítésére, 1913 márciusában meghívták Dobos István (1893–1937) repülőgép-építő pilótát, aki a kérésnek eleget tett. Dobos magával hozta a repülőgép tervezőjét, Svahulay Sándort (1875–1954), a magyar repülés egyik úttörőjét is. A neves aviatiku-

sok a Beretvás Szállóban laktak. A bemutatókat 1913 áprilisában a Nyomási mezőn tartották. Dobos az első felszállást április 6-án tartotta óriási érdeklődés mellett.

A pilóta előkészítette felszállásra az Albatrosz típusú, vegyes építésű monoplánját. A gép dacolva a nagy széllel, rövid nekifutás után emelkedett a mezőről, s szépen szelte a levegőt. Az ember alkotta, pilóta vezette légi jármű megtörte a szűz kecskeméti levegőt. Gyönyörűség és ámulat töltötte el a nézők szívét és lelkét. Repülőgép szállt a híros város légterében! A repülőgép-vezető több felszállást hajtott végre. Volt, amikor 760 m magasra emelkedett. Összesen egy órát röpködött, majd sikeresen landolt. A kecskeméti Ferences Rend História Domusa így örökítette meg a nevezetes eseményt: „*A hatalmas gépmadár úgy úszott a levegőben, mint a magyar puszták királya, a hatalmas pusztai sas...*”

Dobos István április 9-én és 20-án ismét a levegőbe emelkedett az Albatrosszal. Több veszélyesnek tűnő manővert is bemutatott a nagyerdeműnek. A helyi lapok szenzációként tárták az olvasók elé a nagyszerű

eseményeket, melyeket több mint tízezer ember tekintett meg. Egyszer a széktói lapon is leszállt. Az Ipartestület nevében Csósz József (1864–1938) ipartestületi elnök köszöntötte a pilótát, majd átadott részére egy gyönyörű ezüst babérkoszorút.

Az első világháború idején néhány kecskeméti illetőségű repülőgép-vezető és megfigyelőtiszt is szolgált a légjáró csapatok állományában. Közülük is kiemelkedik a belgrádi légi csata hőse, Losonczy Béla (1887–1933) repülő hadnagy. Ő volt a Monarchia 15. repülőszázadának a parancsnoka. Szintén a háborúban szerzett magának hírnevet Héjjas Iván (1891–1951) főhadnagy, repülő-megfigyelő.

Repülőtér Kecskeméten

1914 tavaszán-nyarán a híros városban több alkalommal is tárgyaltak arról az illetékes polgári és katonai hatóságok a Hadügyminisztérium, valamint az Aero

Az 1/2. Önálló Távelfelderítő Repülőszázad állománya
Kecskeméten 1940 nyarán

Héjjas Iván repülőfőhadnagy

Klub felkérésére, hogy a helyőrségben repülőállomás (repülőtér) létesüljön. Hangárokat, s különböző speciális objektumokat terveztek felhúzni a város kijelölt területén. Azonban ez a bekövetkezett háború miatt nem valósulhatott meg.

Héjjas Iván főhadnagyt 1917-ben át-helyezték a 12. léghajós osztághoz. Annak felszámolása után került az olasz frontra egy repülőszázadhoz, amely a Brandenburg típust üzemeltette. A világháború vége a fronton érte Héjjast és repülőalegységét. Héjjas főhadnagy a század gépeit szétszedette. Udinében a vasútállomáson veszteglő vagonokra málháztatta a legénységgel. Erőszakos fellépésével elindította a szerelvényt Magyarország irányába. Villachon, Leobenben, Bécsen, Pozsonyon és Budapesten keresztül, nagy nehézségek árán hazaszállította Kecskemétre a repülő-szakanyaggal megrakott kincstári vagonokat. 1918. november 6-án állt meg a szerelvény Kecskeméten.

Egyeztetve az illetékes parancsnokkal, Héjjas parancsára a Rudolf huszárlaktanyában, az egyik lovardában helyezték el biztonságos körülmények közé a repülőgépeket és az értékes repülő-szakanyagokat. Ezt követően a katonákat leszerelték Linder Béla miniszter vonatkozó esztelen parancsa értelmében.

Héjjas Iván 1918. november-decemberben többször felutazott Budapestre. A Honvédelmi Minisztérium különböző osztályainál kilincselte szinte naponta, hogy Kecskeméten is létesüljön repülőosztág. November 8-án Dobos István tábori pilóta Horváth János megfigyelővel, 10-én pedig Kaczander Ferenc pilóta Rohla Miklós megfigyelővel repült Kecskemétre, útközben légi felderítést végeztek.

Az 1918. november 13-án, a minisztérium 37. légügyi osztálya által készített tervezetben két csoportparancsnokság, négy repülőosztály szerepelt. Továbbá szervezés alatt állt még 9 repülőkülönítmény felállítása. Mindezen felül, valószínűleg Héjjas kérelmére, Kecskemét is bekerült más városok mellett a tervekbe.

A Kecskeméti Lapok 1918. november 24-ei számban olvasható Héjjas Iván tudósításában, hogy rövidesen repülőállomás létesül a hírhős város szélén. A tervek szerint 4 repülőgép, 4 repülőtiszt, 8 szakképzett katona(szerelő), tehergépkocsik, egyéb felszerelések képezik majd a létszámot és az anyagi javakat. Héjjas több alkalommal is tárgyalt a város vezetőivel, minél előbb teremtsék meg az elhelyezés feltételeit, hogy idetelepülhessen egy repülőkülönítmény.

December 3-án repülőtisztok érkeztek a fővárosból Kecskemétre. A tiszteknek lakásgondjaik voltak. Hangárt terveztek a repülőgépek részére – írta a Kecskeméti Lapok december 10-ei száma. Heltai Nándor helytörténész szerint Héjjas Ivánnak hervadhatatlan érdemei vannak abban, hogy a hírhős városba települhetett a néhány gépből álló repülőkülönítmény és a benzinállomás! Közreműködött a reptér kijelölésében, a repülőtechnika hadrendbe állításában. Hangárnak a Rudolf laktanya fedett lovardáját használták. A személyi állomány pedig a garnizon egyik épületében nyert elhelyezést. A részleg a kezdetekben 2-4 géppel rendelkezett. Kifutópályának (felszálló-mezőnek) a kaszárnya melletti, a piarista rendház tulajdonában lévő, székítői rétből 200 m széles és 500 m hosszúságú területet jelöltek ki.

A 41. Honvéd Repülőezred gépeinek egy része
a kecskeméti állóhelyen 1950-ben

A légügyi osztály 1919. február 3-án kelt tervezetében már szerepelt, hogy Kecskeméten az 5/a repülőszázad egy különítményével, 4 kétüléses repülőgéppel Kecskeméten fog állomásozni az ún. Székfüves-réten. A február 26-án készült jelentésben olvasható, hogy a hírső városba egy repülőkülönítmény települ, mely 4 db Brandenburg B-I típusú repülőgéppel rendelkezik.

Kecskeméti repülők a Tanácsköztársaság időszakában

1919. március 22-én parancsot adtak ki az illetékes katonai parancsnokságoknak, hogy Budapestről 90 km-re délre félkörben, Székesfehérvártól Kecskeméten át Szolnokig repülő-megfigyelő állomásokat állítsanak fel.

A Szegeden települő repülők felkészültek arra, hogy a délről előre törő francia antant-csapatok elől kimenekítsék a katonai-repülő anyagokat és technikát az állománnyal együtt. Március 23-án Kaczirek tizedes egy Brandenburg-369 típusú kétfedelű géppel elsőként landolt a Széktői mezőn kialakított tábori reptéren. Dózsa Adorján pilóta irányításával egymásután szállt le a többi gép is. Másnap jelentették, hogy Kecskeméten megalakult az 5. vörös repülőszázad az

áttelepült 12 megfigyelővel, 8 pilótával és egyéb kiszolgáló állománnyal. A kecskeméti repülőszázad parancsnoka Haag István százados, majd Matzenauer Hugó (1888–1984) százados volt.

A század május második felére már 10 géppel, egy vagon

bombával, jelentős mennyiségű gépfegyverrel és bőséges repülő-üzemanyaggal rendelkezett. A repülőszázadok szervezetileg a budapesti Repülőcsapat Parancsnokság állományába tartoztak. Hadművelési szempontból pedig az előjáró hadtestnek voltak alárendelve.

A kecskeméti repülőszázad szinte naponta hajtott végre légi felderítéseket. A földi harcokba géppuskatűzzel és bombavetéssel kapcsolódtak be. Az 5. repülőszázad április 8-tól az 5. hadosztálynak, május 8-tól viszont az I. hadtestparancsnokságnak volt alárendelve. A Kecskemétről felszálló gépek májusban Csongrád és Nyíregyháza közötti terület felett végeztek felderítést.

Az 5. század pilótái Brandenburg és Anatra típusú gépekkel, napi felszállással hajtották végre a feladataikat június és júliusban Baja–Szabadka–Szeged útvonalon és azok környékén, az ellenséges csapatmozgások megfigyelése céljából. Július 20-án a román csapatok mozgását derítették fel a kecskeméti pilóták és megfigyelők. Szentesnél szétlőttek

Albatros típusú repülőgép

egy román ellátó oszlopot. Azon a napon Kecskemétről 7 gépet vetettek be.

Június végén a repülőszázadnak fontos szerep jutott Szentesnél és Fegyverneknél a szárazföldi egységek harcának támogatásában. A román haderő előretörésekor pedig a tiszai átkelésnél nyújtottak védelmet a III. hadtest egységeinek. A tanácsuralom bukása után, a románok elől az 5. repülőszázad gépeit és szakanyagát átmenekítették Szombathelyre. A szakanyag egy része a román hódító katonák zsákmánya lett.

A rejtett légierő időszakában felépült a kecskeméti reptér

1919 ősztől teljesen megszűnt Kecskeméten a katonai repülőtér. Csak ritkán szálltak le a város melletti mezőkön repülőgépek. Időnként azonban rendeztek légi bemutatókat is. 1932 októberében, dr. Rákosi György (1882–1935) tábornok, a Légügyi Hivatal vezetője bejelentette, hogy Kecskeméten hamarosan repülőtér létesül. A földterületek kisajátítását követően 1935. március 4-én, 120 fővel, Varinszky Gyula főmérnök irányításával elkezdtek

A 3/1. közefelderítő repülőszázad az 1000. harctéri bevetés után 1943 októberében

építeni a békéscsabai műút mellett a katonai repülőteret. 1937 tavaszára elkészült a reptér néhány épülettel és hangárral. A füves leszállómezőre 1937. május végén szálltak le a Székesfehérvárról áttelepített vadászipilót századok. Egy repülőosztályt helyeztek Kecskemétre három századdal, köztük volt az 5. „Dongó” repülőszázad. Az alegységek CR 32 típusúval hajtották végre a repülési feladatokat. A vadászokat már a következő év végén elhelyezték Kecskemétre.

Távolfelderítők, bombázók a híros városban

1938. december 15-ei hatállyal Mátyásföldről áttelepítették Kecs Edgár (1895–1982) őrnagy parancsnoksága alatt a m. kir. 1. önálló távolfelderítő repülőosztályt két századdal. Állományába Heinkel He 70K típusú közepes felderítőgépek tartoztak. A századok Kecskemérről felszállva végezték a visszacsatolásra kerülő területek (Kárpátalja, Erdély) felett a katonai célpontok rendszeres megfigyelését és fényképezését. 1940 tavaszán már Junkers Ju-88 típusú gépekkel nagy magasságból, a Szovjetunió felett is végeztek felderítéseket katonai célpontok ellen. A légierő vezetése 1940. november 1-jével Kecskemétről eltelepítette a távolfelderítőket a budaörsi repülőterre.

A megüresedett repülőterre 1940-ben, késő ősszel bombázóegységek érkeztek. A 3/II. bombázóosztály hadrendjébe Ju 86K-2 típusú gépeket rendszeresítették. A terület-visszacsatolási hadműveletek érintették a kecskeméti repülőteret is. Néhány alkalommal innen történtek a légi bevetések. Több hazai reptérről is Kecskemétre telepítettek néhány hétre felderítőket, vadászokat és bombázókat. Kecskemétről felszállva hajtották végre a hadműveleti és harcászati feladataikat. A

Az 5. repülőszázad egy csoportja Kecskeméten 1919 nyarán

bombázóalegységeket 1941 őszén elhelyezték Kecskemérről.

Közelfelderítők háborús tevékenysége

A kiadott új hadrend értelmében, 1941. október 1-jei hatállyal felállították a híros város repülőterén, Sasváry József őrnagy parancsnoksága alatt, a 3. közelfelderítő repülőosztályt két századdal. Az osztály mindkét alegységét kivezényelték frontszolgálatra, de különböző időpontokban.

Először a 3/2. közelfelderítő század repült ki 1942. június közepén a Szovjetunió területére. Első harci bevetését június 23-án hajtotta végre a század. Június 28-án, egy gépet és személyzetét veszítette el az alegység. Volt olyan nap, amikor valamelyik gépszemélyzet hat bevetést teljesített! Augusztus 20-án a század két gépe felderítési feladatra szállt fel. A gépeket Horthy István főhadnagy vadász géppárja kísérte volna a légi bevetésen, de a kormányzóhelyettes gépe dugóhúzóba került és lezuhant. A 3/2. repülőszázad késő őszig maradt a fronton. A személyzetek átlagban 60-70 bevetést hajtottak végre. Már szeptember elején elérte az alegység a

A Ju-86-os légtérrepülés közben, 1940

Repülőműszakiak és hajózók egy MiG-15 előtt

Az 1963. április 4-i légi díszelgés résztvevői

Oktatók és növendékek az L-39 típusú kiképzőgép előtt 1997 júliusában

300. légi bevetését. A kecskemétiak a félév során 3 légi győzelmet arattak. November 29-én érkeztek vissza a békehelyőrségbe.

A következő évben a 3/1. közelfelderítő repülőszázadot is kivezényelték a frontra. A Heinkel He-46-os típus helyett átképezték az állományt a Focke Wulf Fw 189 „Bel Ami” fedőnevű gépre. Az átképzést a németek végezték a frontvonal mögötti repülőtéren. A század 1943. május 22-én, a bevetéskor elvesztette egyik gépét a teljes személyzetével együtt. A kecskemétiakat szinte naponta bevetették, ugyanis a gyalogságnak szüksége volt az ellenséges területről pontos adatokra. A gépszemélyzetek nagyon sokszor keveredtek légi harcba ellenséges repülőkkal. Olykor pedig a gyalogság is intenzíven tüzelt a felderítőgépeinkre. A 3/1. közelfelderítő repülőszázad a hét hónapos frontszolgálat alatt, a bevetések során, 60 gépsérülést jelentett, összesen 1100 légi bevetést teljesített. Két gépet és öt főt vesztettek, illetve egy súlyos sebesültjük volt. A század viszont végig megőrizte hadra foghatóságát. Öt légi győzelmet arattak. Némelyik gépszemélyzet egy évet is a fronton maradt. Volt olyan személyzet, amelyik 147 harci bevetést hajtott végre, de több is elérte a 100-at.

A frontszolgálat után a századok állományát átképezték a Messerschmitt Me 110, illetve az Me 120 típusú gyorsbombázókra. Később bevetették ezeket a személyzeteket is a szovjetek ellen. 1944 nyarától a kecskeméti repülőtéren magyar harci re-

pülőegység nem települt. A reptér azonban továbbra is fontos hadi feladatokat oldott meg a német, majd a szovjet légierő érdekében. Több légi harc is történt Kecskemét légterében 1944/45-ben.

Repülőtér a második világháború után

Súlyos gyalogsági harcok és légi csapások következtében a reptér óriási károkat szenvedett. Az épületek, hangárok egy része szinte romokban, használhatatlan

állapotba kerültek. Az illetékes katonai hatóságok 1948 elején kezdték el a kárelhárító munkálatokat. 1949. március 16-án megalakult a bázison a 3. repülőtergondnokság. Feladata: őrzés-védelem, valamint a helyreállító munkálatok végzése. Tevékenységük révén a következő évben már repüléseket is szerveztek az objektum területén.

1949. október 1-jén kezdték a reptéren felállítani a 41. honvéd vegyes repülőezredet, Tóth Zoltán (1911–1950) százados parancsnoksága alatt. Az 1-2. század vadász-, a 3. pedig csatarepülő alegység lett. Az elméleti átképző-tanfolyamok után

A 62. Vadászrepülő Ezred 2. repülőszázad pilótái a MiG-15 előtt 1955-ben

intenzív repülőkiképzés zajlott 1950 tavaszán és nyarán. Bugacon légi lövészetet is végrehajtottak a pilóták Jak–9 „Vércse” és Iljusin Il–10 „Párduc” típusú gépekkel. Az alakulat hajózái 1950. március 1. és október 1. között 6942 felszállás alkalmával 1525 órát repültek. Szeptemberben és októberben a személyi állományt átképezték a Jak–11 típusú vadászgépre is. A katonai felső vezetés döntése alapján a repülőalakulatot 1950 őszén felszámolták. Viszont a 41. repülőezred parancsnokságából és alegységeiből Szentkirályszabadján felállították az MN 25. repülőhadosztály parancsnokságot és alárendelt ezredeit.

A mai Repülőbázis jogelődje, az MN 62. vadászrepülő ezred és az MN 66. vadászrepülő hadosztályparancsnokság 1952. november 1. és 5. között települt át Kunmadarásról a hírös városba. Ezt az egységet 1951-ben átfegyverezték a MiG–15 sugárhajtóműves típusra. A kecskeméti vadászpilótákat, közvetlenül az 1956-os forradalom előtt, 1955–56-ban átképezték a korszerű MiG–17F és MiG–17PF elfogó vadászgépre.

Az 1956-os forradalom idején a kecskeméti repülőezred is kapott hadművelési és egyéb feladatokat az előljáró és a helyőrség parancsnokától. Több légi felderítést, röpcédulaszórást is végrehajtottak. A leg súlyosabb tömegoszlatási tevékeny-

séget október 27-én Tiszakécske főtere felett végezte Takács Géza (1931–1959) hadnagy. Több tűzcsapást hajtott végre a tüntetőtömegre. A véres eredmény: 17 halott és 105 sebesült. Aznap még Kecskeméten, Csongrádon és Kiskőrösön is bevetették a 62. repülőezred pilótáit MiG–15 és MiG–17F típusúval, tömegoszlatás céljából. A forradalom időszakában a kecskeméti légi támaszpontból élelmiszert is szállítottak a fővárosba. Október 30-án megválasztották a reptéren a forradalmi katonatanácsokat.

A forradalmat és szabadságharcot a szovjet haderő leverte. Elfoglalták a kecskeméti repülőteret is. A magyar repülőegységek gépei hónapokig nem szállhattak fel. A személyi állománnyal aláírták az ún. Tiszti Nyilatkozatot. Aki nem írta alá az új kormánynak és hatalomnak szóló hűségnyilatkozatot, azt kicsapták a hadseregből.

Repülés az átszervezett légierőben

1957. márciusban feloszlatták a repülőhadosztályokat. Ezek bázisain, 1957. április 15-ei hatállyal, felállították Kecskeméten az MN Repülő Kiképző Központot (RKK). Az ennek állományában lévő 1–2.

század Taszáron, a 3-ik pedig Kecskeméten települt. A forradalom után, március 25-én szerveztek először repülést MiG–15 oktatógéppel és Jak–18 iskolagéppel.

Intenzív repülőkiképzés folyt a bázison, hónapokon keresztül. 1958 őszére teremtdtek meg a feltételei az újabb szervezeti változásoknak. 1958. november 1-jével, az RKK 3. századából, megalakult Kecskeméten az MN 59. vadászrepülő ezred három századdal. Az alakulat első parancsnoka Benke Sándor őrnagy lett. Az egység vegyes repülőtechnikát (MiG–17PF, MiG–15BISZ és Jak–11) üzemeltetett éveken keresztül. A repülőezredet 1962 nyarán kezdték átfegyverezni az újabb technikára, a MiG–21 típusra. Az MN 59. honi vadászrepülő ezred több mint három évtizedig ennek a deltaszárnyas típusnak a különböző modifikációit üzemeltette egészen 1994 nyaráig.

A kecskeméti vadászpilóták részt vettek szinte minden koalíciós hadgyakorlaton, légi díszszemlén. Majdnem minden évben légi lövészetet is végrehajtottak századkötelékben a Szovjetunió állami lőterén, később pedig Lengyelország területe felett lőttek rakétával.

1957 és 1969 között települt Kecskeméten az MN 86. vegyes repülőosztály is különböző repülőtechnikával (szállító-, bombázó- és futárgépekkel, valamint köny-

A kecskeméti MiG–29-es hajózók a NATO-csatlakozáskor, 1999 tavaszán

A Gripenek Kecskemétre érkezésekor,
2006. március 21-én

Harcbavetés, repülő kiképzés során légi katasztrófát szenvedett és életüket vesztett kecskeméti hajózók

1937-től kezdve napjainkig összesen 49 légi katasztrófa, baleset történt, amelynek során 65 hajózó vesztette életét, halt hősi halált vagy tűnt el. A veszendőbe ment gép feladata szerint: felderítő-, vadász-, bombázó- és kiképzőgép.

Repülőtér-parancsnokok

1919-ben két fő, 1937-től napjainkig pedig 35 fő töltötte be a repülőtér, repülőbázis parancsnoki beosztást. Ezek közül 6 százados, 7 őrnagy, 15 alezredes, 5 ezredes és 4 fő pedig dandártábornoki rendfokozatot viselt a parancsnoksága idején. Amióta Repülőbázis megnevezés szerepel az állománytáblában, azóta

tábornoki rangban teljesít szolgálatot a bázis első katonája.

A Kecskeméten települt alakulatok hadrendjében lévő típusok az elmúlt 100 évben

Brandenburg, Anatra, FIAT CR 32, Fw-56, WM-21, He 46, FIAT CR 42, HE 70K, JU 86K-2, He 111P, Fw 189, Ca-135 BISZ, Me 110, Me 210 Ca-1, Fw 58, Z-381 Fecske, UT-2 Galamb, Bü-132G-2, Arado-96, Il-10 Párduc, Jak-9P Vércse, Arado 96B Varjú, Jak-18 Fűrj, Jak-11 Ölyv, MiG-15 Sas, MiG-15UTI, MiG-15 BISZ, MiG-17 F és PF, IL-28, Jak-12 Gém, Li-2 Teve, Mi-8T, MiG-21 F-13, MiG-21 MF, MiG-21 UM, MiG-29, An-26, JAS-39 Gripen, Airbus A-319, Falcon F-7X.

tagország légi kötelékeivel közös gyakorlaton szerepeltek.

1996. december 1-jei hatállyal az ezred hadrendjébe került az L-39 ZO Albatrosz típust üzemeltető kiképző század. Hazánk NATO csatlakozását követően (1999. március 12.) felajánlottak nyolc MiG-29-est és 12 vadászpilótát a szövetségi kötelezettségek teljesítésére. A Szerbia elleni koalíciós műveletek idején Kecskeméten naponta 2 MiG-29-es vett részt órjázásokon, a meghatározott légtérben.

2000. október 1-jétől az alakulat megnevezése MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázisra módosult. A Repülőbázis

állománya továbbra is sokszor vett részt különböző NATO tagországok repülőkötelékeivel közös gyakorlatokon, módszertani és kiképzési repüléseken. 2004 őszén Svédországban gyakorlatoztak a Gripenekkel közösen.

Átképzés Gripen technikára

A magyar kormány már 2002-ben döntött arról, hogy JAS-39 Gripen típust állít a légierő hadrendjébe. A feltételek 2005-re teremődtek meg. Az állományt (hajózó és műszaki) lépcsőzetesen képezték át az új típusra Svédországban. A terveknek megfelelően 2006. március 21-én szállt le Kecskeméten a Gripenek első csoportja. Akkor öt gép landolt. A Repülőbázis összesen 12 harci és 2 db kétkormányos kiképzőgépet kapott üzemeltetésre.

A régebbi típusokat fokozatosan vonták ki a szolgálatból. Az Albatroszt 2009 végén, a MiG-29-st pedig 2010 utolsó napjaiban. Kecskeméten nagy hagyománya van a nemzetközi repülőnapoknak és haditechnikai bemutatóknak. A kecskeméti pilóták pedig évente többször is szerepeltek külföldön, repülőnapokon, ahol hírt, nevet és dicsőséget szereztek a magyar légierőnek! Főleg a MiG-29-es típussal arattak sikert (Vári Gyula, Kovács Péter és Szabó Zoltán).

Kenyeres Dénes

nyű- és közepes szállítóhelikopterekkel). A Kecskeméti állomásozó vadászrepülő ezredet 1965-ben, 1975-ben, 1981-ben és 1983-ban telepítették át ideiglenesen másik légibázisra, a felszálló-beton javítása miatt.

Az ezred életében minőségi változást jelentett az 1993-ban történt átképzés MiG-29 típusra. A típusátképzés befejezése után a 2. Dongó repülőszázadot 1994. szeptember 1-jén, az 1. Puma harcászati repülőszázadot pedig egy évvel később nyilvánították teljesen hadra foghatónak. A kecskeméti repülők a „Partnerség a Békéért” program keretében számos NATO

SZÉCHENYIVÁROS

4 ütemű lakótelep

A széchenyivárosi lakótelep – ahogyan ma ismerjük – közel 30 év alatt, 4 ütemben épült fel. E 30 évnek minden építészeti irányváltása, jelentősebb koncepcióváltozásai ma is tetten érhetőek a városképen. A kezdeti nagyblokkos épületektől a 10 emeletes nagypaneles monstrokokon keresztül a sorházas építkezésekig hosszú utat járt be a városrész lakásépítése. A lakások nagyobb része az utolsó két ütemben épült az 1975–1990 közötti időszakban.

A lakótelep első 2 ütemének építése 1975-ben fejeződött be, 2500 lakás épült az Akadémia körüli terjedő területen. A dátum azért is lényeges, mivel ekkor fejeződött be a IV. ötéves terv, illetve az első 15 éves lakásépítő program, valamint a kecskeméti házgyár is ebben az évben kezdett el működni. A széchenyivárosi lakótelepen csak a 2. ütemben kezdődött el a paneltechnológia alkalmazása, az ehhez szükséges elemeket a szegedi házgyár gyártotta, amely a 3. ütemben is közreműködött az építkezésen, bár mind kisebb arányban. A helyi házgyár beindulása után nagy lendületet vett a panellakások építése Kecskeméten, 1976-ban készült el az első kecskeméti panelekből épült ház a lakótelepen. A lakásépítés iramát jól jelzi, hogy 4 év múlva 1979-ben már az 5000. lakást is átadták a Széchenyivárosban.

A 3. ütemben a fentiek miatt lényegesen több lakás épülhetett, mint korábban, az Akadémia körülről a Március 15-e utcáig terjeszkedett tovább a lakótelep. Terveit és az építendő lakóházak tervrajzát a házgyárral együttműködő Általános Épülettervező Vállalat készítette még 1972-ben. Ebben 4 háztípust terveztek: 2 variációban 10 emeletes épületeket, 2 variációban pedig 5 emeleteseket. A városrész ekkor készült tervzetén megfigyelhető, hogy igyekeztek e házakat minél változatosabb módon elrendezni, bár a zsúfoltság már itt is érzékelhető. Végül az építkezéseknél két szempont érvényesült erőteljesen, a minél jobb helykihasználás, ezáltal a minél gyorsabb beépíthetőség, ennek szellemében a tervek is módosultak. Az egy lépcsőházas 10 emeletes K1–10 elnevezésű pontházak az eredetileg tervezett négykarjós

elrendezés helyett tömbben épültek meg és kisebb számban az eredeti tervhez képest. Ráadásul ezeknél a „kövér” házaknál kiderült, hogy megépíteni olcsó ugyan, de fenntartani drága, mivel az épület közepén lévő lépcsőházban állandóan világítani kell. A 2 lépcsőházas 10 emeletes épületek egymás mögötti sorokban valósultak meg, így könnyebb volt a darurendszerek mellettük mozogni.

Az 1970-es évek második felében már többször felmerült az épülő új lakótelepek kritikájaként, hogy sivarak, egyhangúak, nyomasztóak. A paneltáblák szürke felületét kissé ellensúlyozandó színezték a lépcsőházak ablakainak elemeit, vagy profilúveggel borították a monolitbeton lábazatokat, és színes drótüvegeket alkalmaztak az erkélyek mellvédjeinél. A házak közti nagyobb tereket játszótereknek, illetve zöldfelületeknek szánták, ezzel is kicsit élhetőbbé téve a városrészt. Mindez mégsem hozta meg a várt eredményt.

A kertészeti munkák – ahogy a lakásépítésen kívül minden más – jelentős hátrányt szenvedtek a beruházásnál, ha sikerült is az építési területet kitisztítani, eleinte csak füvesítéssel próbálkoztak, a

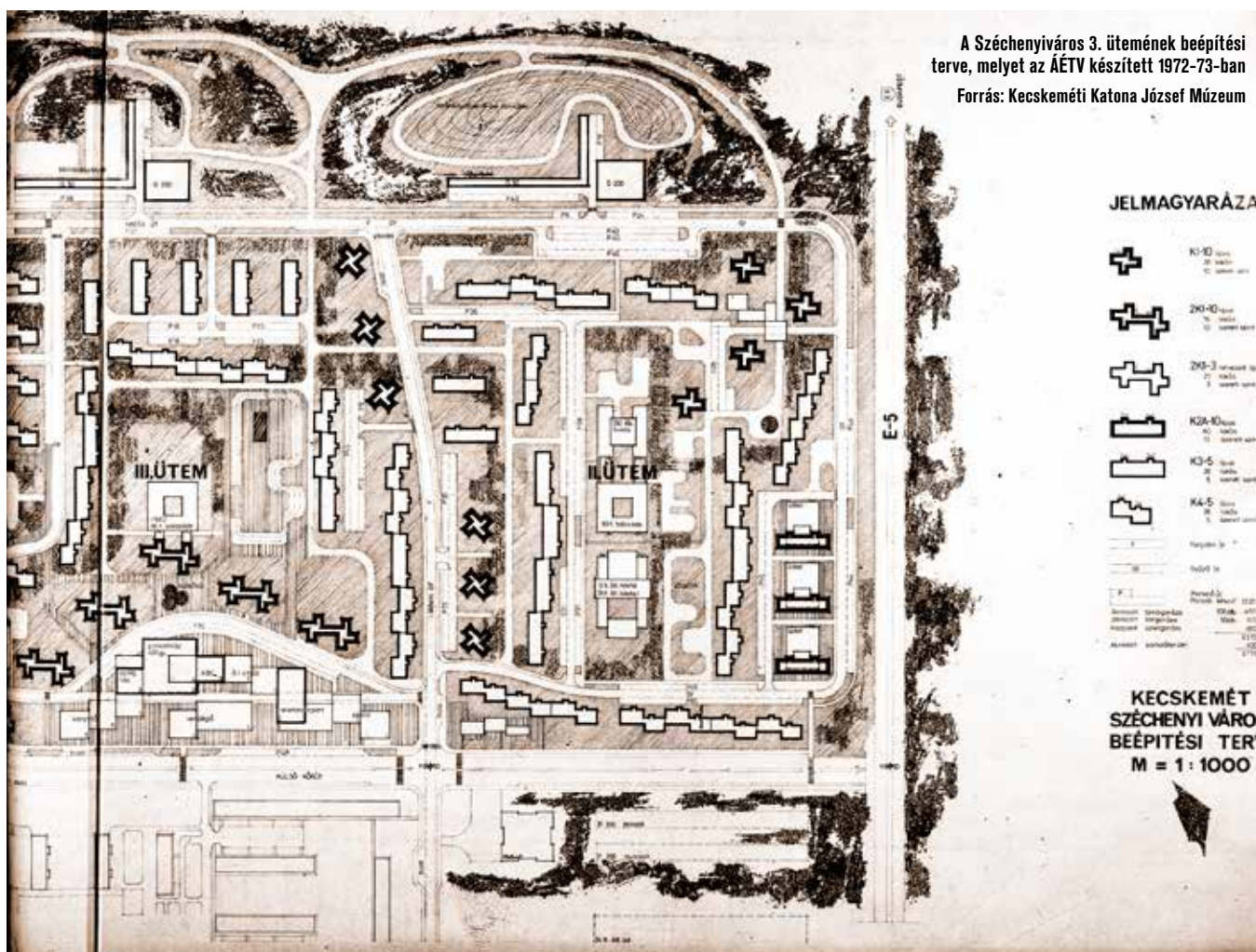
kertészeti munkák nagy része csak jóval később valósult meg. Az Aradi vértanúk terének parkja csak 1982-re készült el, Kerényi József tervei alapján, közepén Kiss István szobrászművész Széchenyi-szobrával. Eredetileg ide szolgáltatóházat terveztek, ami szintén nem valósult meg, így ez a nagy terület lett a városrész „zöld szíve”.

A kiszolgáló épületek hiánya, illetve lassú elkészülése az anyagi lehetőségek korlátozottságából, de legfőképp az építési kapacitás hiányának volt köszönhető. A városrész központjának szánt szolgáltatóház építése a Széchenyi sétányon egészen 1979-ig húzódott. A korabeli igényeknek megfelelően a posta, a párház és a könyvtár mellett fodrász, fényképész, cipész, órász, üveges és a Gelka költözött ide, illetve itt nyitották meg az Aranyszarvas éttermet is. Az Akadémia körülon 1982-re készült el az Univer áruháza és a mellette lévő vendéglátóhely.

A 3. ütemben 2 iskola-óvoda-bölcsőde komplexumot terveztek, amelyek csak az ütem végére 1981-re készültek el teljesen. A Forradalom utcai iskola főépülete 1978-ban készült el, a Lánchíd utcai 1979-ben, utóbbinál még tanuszodát is terveztek, ám ez sosem valósult meg. Mindkét iskolát Oszip András tervezte, könnyűszerkezetes megoldással épültek, amely olcsó és gyors építést tett lehetővé.

Minden igyekezet ellenére a 3. ütem lett a legkevésbé sikerültebb mind közül, ez köszönhető a mennyiségi szemléletnek, amely túlszúfoltta tette a területet, így ennek felépültével érett be a helyzet a változásra, a változtatás szükségességére. A lakótelep, mint vívmány 1980-tól kezdett leszerpelni, mint modern környezet, betonrengeteggé vált, a 10 emeletes monoton épületek egyre kevésbé tűntek élhető környezetnek. Balla András a lakótelepet „az urbanizáció gyorsliftjének” nevezi a Petőfi Népeben 1980. május 18-án megjelent

cikkében. Szükségesnek szükséges, hiszen egyrészt összkomfortos, másrészt Kecskeméten ekkor még mindig 7600 lakásigénylő van, de paradox módon a lakótelep újra is termelheti a lakásigénylést. Ennek oka, hogy a korábbi élettér, a falusi vagy városi ház alapvetően többgenerációs életre van berendezve. A családok több generációja élt egy fedél alatt, ezt az általában 2, 2 és fél szobás lakótelepi lakásokban szinte lehetetlen fenntartani. Ennek hatása, hogy szükségsszerű lett a bölcsőde, az óvoda. Komoly kérdéseket vetett fel lakótelepi körülmények között a gyermekvállalás mértéke, hiszen a lakótelepi lakásokban 3 gyereket már nem könnyű felnevelni, tehát az erre vállalkozó házaspároknak költözniük kellett. Tehát az 1980-as évekre az elvándorlás is megindult a lakótelepekről a kertvárosok irányába, egyre növelve a keres házak presztízsét a panellakások rovására. Ez a kádári konszolidáció javára is írható, hiszen a növekedő életszínvonal

Az Akadémia körúton a 2. ütemben felépült 10 emeletes lakóház,
a háttérben folyik a 3. ütem építése

Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

új igényeket támasztott, amelyeknek a lakótelep már szűknek bizonyult.

A mennyiség helyett a minőség lett az 1982-től épülő 4. ütem tervezésének jelszava. Mind az építésszakma, mind a közvélemény nyomására a városi tanács változtatott az addigi gyakorlaton, és beszüntették a 10 emeletes házak építését a Széchenyivárosban. Az eredeti tervek 1978-ban készültek, a 4. ütem a Március 15-e utcától a később megvalósítandó északi körútig terjedt volna, ám sosem fejezték be. Ekkor még kizárólag 5 szintes épületeket építettek volna, a házakat keletes szerkezetben, vagyis egyfajta udvart körülveve tervezték felépíteni, ezekből a belső terekből az átmenő forgalmat ki is zárták. Kezdetben 5 szintes házakat építettek, de az építési szabályzatban történt változás miatt később már csak 4 szintesek épültek, mivel a magasabbakhoz kötelező lett volna liftet építeni.

1985-ben még mindig 3000 feletti lakásigénylőt tartottak számon, de a lakótelep-építés érezhetően lelassult, a hangsúly áttevődött a kertes házak és a sorházak építésére. Az 1984-es szabá-

Az épülő Március 15-e utca vége „kövér”,
10 emeletes épületekkel 1982-ben

Forrás: Bezsenyi Ádám

A Bogovics köz meghagyott falusias
beépítésű zárványa a 4. ütemben, háttérben a
még épülő Kristály tér épületei 1988-ban

Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

A 3. ütem első épületei épülnek az Akadémia körúton 1976-ban
Forrás Bezsenyi Ádám

lyozási tervben már a Március 15-e utca túloldalán fekvő Bogovics falu földszintes beépítési magasságát, utca- és térszerkezetét is kívánatosnak tartották meghagyni „amely visszaidézi a város hagyományos beépítési módját és életformáját”, ahogy ez a tanácsi V.B. ülésen 1986. május 28-án el is hangzott.

A 4. ütem épületei tehát más épülettípusokkal, más térszerkezettel épültek, mint a korábbiak. Jelentős különbség, hogy felhagytak a korábban sok gondot okozó lapos tetős építkezésekkel is, 1988-tól megjelentek a cseréptetős panelházak is. Erre az ütemre is terveztek oktatási komplexumot, végül csak egy gimnázium és egy szakközépiskola valósult meg.

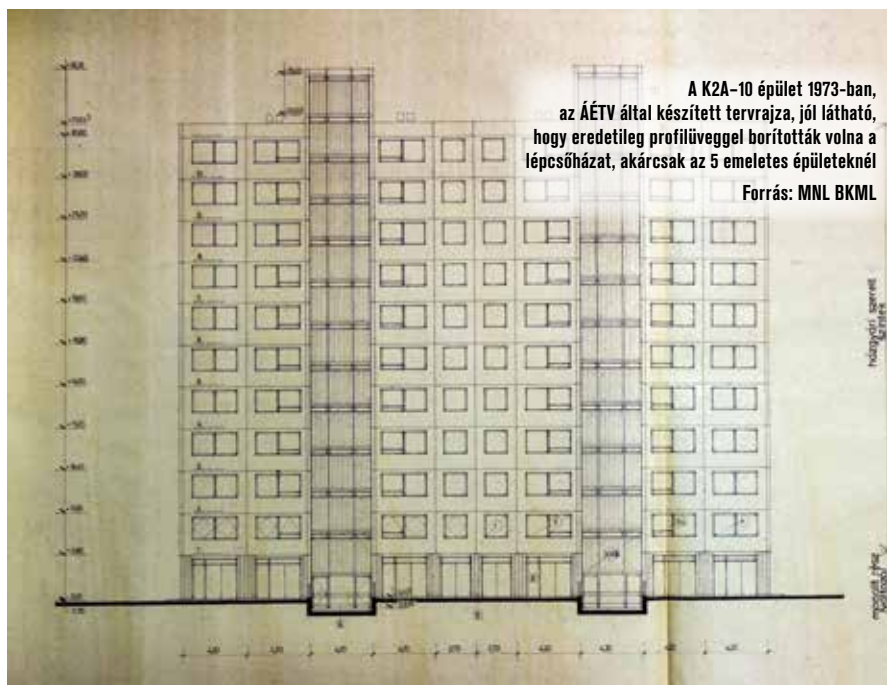
Már 1986-ra egyértelművé vált, hogy a korábbi panelháztípusok nem felelnek meg a lakosság elvárásainak. A 4 szintes épületek nagyobb zöldfelületeket öleltek körbe és megjelent a földszintes beépítés a lakótelepen, sőt megóvták a terület korábbi térszerkezetét a Bogovics köz környékén. Ennek folytatásaképpen épült fel a Hollandfalu családi házas, illetve sorházas negyede is. A paneltechnológia

sokrétű alkalmazhatóságát mutatta, hogy nemcsak magasházakat, de kertes házakat is lehet ilyen eljárással építeni. A pár évvel korábban felépült Margaréta Otthon melletti területen 1987-től a Városi KISZ Bizottság, a MEZŐGÉP, a BÁCSEPSZER és a Népfront Lakásépítő Szövetkezet építtetett 188 lakást ún. holland típusú családi ház vagy sorház formájában. A 4. ütem építése nem fejeződött be, eredetileg megszabott határát – a máig nem létező északi körutat – csak a Hollandfalu családi házas övezete érte el. Az eredeti beépítési tervnek megfelelően még 1990 után is épültek többszintes társasházak a Széchenyivárosban, ám már nem paneltechnológiával.

A Széchenyivárosban végig követhető a szocialista lakótelep-építés szinte minden

állomása az 1960-as évektől kezdve. Hiányérzetünk talán csak azért lehet, mert klasszikus strukturális és funkcionális városközpont soha nem épült a városrészben. Ez annak is köszönhető, hogy az ütemtervek főként a lakóházépítésre koncentráltak, az Aradi vértanúk terére tervezett alközpont helyén a Széchenyi ligetet találjuk. Ez a tény viszont egy másik szerencsésebb körülményre mutat rá, nevezetesen a nagyméretű zöldterületek meglétére, melyek az ország más lakótelepeire csak elvétve jellemzőek. Mára valósult meg a tervezők eredeti szándéka, miszerint a fák lombjával oldható fel egyedül a panelrengeteg szürke sivársága.

Bezsenyi Ádám

A K2A-10 épület 1973-ban, az ÁÉTV által készített tervrajza, jól látható, hogy eredetileg profilüveggel borították volna a lépcsőházat, akárcsak az 5 emeletes épületeknél

Forrás: MNL BKML

A 4. ütemben a Március 15-e utcán felépült 5 szintes épületek 1988-ban

Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

VOLT EGYSZER EGY „KTSZ”...

A Kecskeméti Asztalos Kisipari Termelőszövetkezet története (1948–2003)

A szövetkezet 15 fővel és a szövetkezetbe „bevitt” eszközeikkel 1948. október 16-án alakult, a volt Ferenc József laktanya földszinti helyiségeiben. Az alapító tagok Gaál József, Sári Andor, id. Salamon Gábor, Szabó Dömötör, Tóth Antal voltak, akik a termelést kezdetben kéziszerszámokkal, majd saját kezűleg gyártott gépekkel végezték. A szövetkezet 1949 márciusában elhagyni kényszerült a laktanya épületét, átmenetileg a Reismann-garázsban elhelyezkedve, majd egy hónappal később a Kurucz tér 3. szám alatt működő gyümölcsösomagoló színek alá helyezték át a munkaállomásokat.

A kezdetleges nehézségek után 1948 októberétől 1949. december 31-ig 676 ezer forint értékben végzett termelést a 20 ezer forint értékű gépparkkal. A tanácsrendszer megalakulását követően, 1951-ben újabb kisiparosok csatlakoztak a szövetkezet-hez, akik nemcsak szakmai tudásukat, hanem fejlett gépparkjukat és eszközeiket

is elérhetővé tették a közösség számára. A megnövekedett beruházási igények, a lakásépítési hullám által generált szükséglet szükségessé tette a kisiparosok saját műhelyeinek használatát is, amely egy idő után annyira szétaprózta a termelést, hogy szükségessé vált egy, a korábbiaknál nagyobb telephely rendszeresítése. Így került

át a szövetkezet székhelye 1955 januárjában a Szolnoki út 1. sz. alatti címre, ahol a szervezet egészen a rendszerváltozásig működött. Ezen a telephelyen tértek át 1958-ban – a közben 126 főre duzzadt taglétszámmal – a szalagrendszerű gépesített bútorgyártásra, így éves szinten 120 garnitúra hálószoabútort tudtak átadni a megrendelők számára.

A szövetkezet fő profilja egészen 1968-ig a hálószoabútor-gyártás volt, melyből évente közel 1000 garnitúrát állítottak elő, de a szövetkezet munkáját dicséri a Véraló Állomás teljes berendezése és több kecskeméti óvoda kisbútorainak elkészítése. Tíz év alatt – 1948-tól 1958-ig – 1800 db hálógarnitúra, 450 db kombinált szoba- és 1200 db konyhabútor készült el a megrendelők igénye szerint. A váltást egy új termék, a modern lakószobabútor iránt generálódott kereslet idézte elő, de eközben már 1964-től megkezdtek a koloniál stílbútorcsalád gyártását is. 1970-ben – Báron László elnöke alatt – 1,2 hektár telephelyen 250 m² iroda- és kommunális épület, 2420 m² műhelyépület és 1010 m² fedett raktárépület állt a szövetkezet rendelkezésére, amelyekben modern lakószoba-garnitúrát, koloniál stílbútorokat, egyéb kárpitozott bútorokat és laboratóriumi berendezéseket, patikabútorokat gyártottak.

A nyolcvanas években további fejlődés és termelésnövekedés jelentkezett a már Kecskeméti Asztalos Kiszövetkezet

Gyógyszertár-berendezések, amelyek ma is jelen vannak a kecskeméti patikákban

Minőség-ellenőrzés a „KTSZ” udvarán

néven nyilvántartott szervezetnél. Rigó Erik elnöksége alatt a szervezet 1985-ben 51,4 millió forint árbevételt ért el és emellett 9,6 millió nyereséget termelt, amelynek legnagyobb részét a lakosságnak történő értékesítéssel érték el, jobbra labor- és a tölgyfából készült 40 féle koloniálbútor gyártásával. A hetedik öt éves tervben újabb fejlesztési irányvonalak meghatározása mellett gépparkcserét és a pneumatikus rendszerek bevezetését is előirányozták.

A szervezet vezetősege kiemelten fontosnak tartotta az ipari tanulók képzését, ez 1986-ban folyamatosan 44 fiatalnak biztosított tanműhelybeli speciális gyakorlati oktatási formát.

Alig tíz évvel később, a rendszerváltást követő években, 1998-ig tartott a szervezet fénykora, ugyanis a vállalatok megszűnésével, fontos nagy megrendelők szervezeti átalakulásával visszaesett a termelés, a 100 fős állomány által folytatott munka szinte kizárólagosan a lakossági megrendelések kielégítésére szolgált.

1998 volt tehát a mélypont, amely esztendő Rigó Endre nyugdíjazását is hozta, így a műszaki vezetőt, Kovács Lászlót

A '80-as, '90-es évek irodabútorai között az eleganciát képviselte a Kecskeméti gyártott elit bútor

választották meg a szervezet elnökévé, aki a Kecskeméti Asztalos Szövetkezet vezetőjeként 2 évig tudott működni, ugyanis az eladásodás következtében keletkezett adásvételi szándékot és tényleg igazoló, 2000. április 26-án kelt adásvételi szerződés szerint a telephelyet az épületekkel a Mizse-Táp Kft. ügyvezetőjének, Kollár Csabának adták el, aki a szerződésben vállalta a telephelyen korábban végzett

tevékenység folytatását és a hitelek kiegyenlítését.

2003. január 2-án azonban végleg befejezést nyert a történet, ugyanis a Kecskeméti Asztalos Stílbútorgyártó és Kereskedelmi Kft. vezetősege felmondott a vállalat dolgozóinak, illetve január 13-án kezdeményezték a társaság felszámolását fizetéseketelenségre hivatkozva.

Hajagos Csaba

A BEFOGADÓ BOZSÓ GYŰJ

A közgyűjtemények és a magángyűjtemények kapcsolata a múzeumtörténet magyarországi évszázadaira visszatekintve nem volt mindenkor kiegyensúlyozott.

A 18. századtól kezdve születtek meg világszerte a mai neves múzeumok alapjai. A kezdeményezők, az alapítók a legtöbb esetben fejedelmek, gazdag arisztokraták, a kollekciók pedig a korszak érdeklődése alapján a ritkasággyűjtemények voltak. Az értékes műkincsek gyűjtése kétségtelenül egyfajta reprezentációként, vagyonképzésként is értelmezhető. A grandiózus műtárgykollekciók felelős létrehozóiban előbb vagy utóbb felmerült az a gondolat, hogy fenntartási biztonságban, egységben hagyatékozódjon a gyűjtemény és kutathatóvá, látogathatóvá váljon. Az egyre tudatosabb gyűjtők a már jól funkcionáló közgyűjteményeket ajándékozás, hagyatékozás útján is gyarapították a műkincs megőrzése érdekében, esetenként saját nevüket is hangsúlyozandó. A letétbehelyezések pedig olyan szakértői, kutatási

Nő fekete kalaphan – 1890-es évek, pasztell, papír, 49,5x37 cm

hátteret biztosítanak, amely a műtárgyakat hitelesíti, későbbi útjukat az aukciós piacon is segíti. A kiállítások látogatottságát

minden esetben erőteljesen növeli az olyan művek felbukkanása, amelyeket a közönség csak akkor, csak egy rövid időszakban tekinthet meg, majd az ismét a meg nem nevezett, rejtett magángyűjteménybe vándorol vissza. A történelem az emberi szándékot gyakran felülírja a tulajdonlásban, országhatárokat túllépve sodródhatnak a műtárgyak.

Magyarországon azok a pozitív folyamatok indultak meg a 19. században, mint a nagy európai múzeumok estében. Nemes lelkű alapítók, hagyatékozók anyagát a mai napig láthatjuk a közgyűjteményekben. A hazai múzeumok és magángyűjtemények viszonyát kétségtelenül beárnyékolta a 2. világháború utáni néhány évtized. A háborús rablások, az államosítások, a magánműkereskedelem megszűnése beárnyékolta a műgyűjtés hagyományait, félelemmel töltötte el a gyűjtőket. Többen tartottak a védetség szigorától és nyűgétől, amely a magántulajdonban lévő műkincsek állami nyilvántartását jelentette. Már a rendszer-

Képek között – 1910-es évek pasztell, papír, 42x53 cm

TEMÉNY

változást megelőzően is enyhült a gyűjtői hangulat, partneri kapcsolat kezdett kiépülni a múzeumok és a gyűjtők között. Ismét feléledhetett a törvényes magán műkereskedelem és szakértői gárdája. Megjelent a társadalmi elismertség, amelyet a vagyonképzési attitűd is elősegített.

A Bozsó Gyűjtemény létrejöttét, történetét, működését mindvégig befolyásolták a röviden összefoglalt hazai adottságok és lehetőségek. Ez alkalommal a már sikeresen működő gyűjtemény egy olyan törekvéseire mutatunk rá, amely a március 21-től látogatható Rippl-Rónai-tárlatunk megrendezését is inspirálta. Az előző Rippl-Rónai-kiállításunk anyaga a kaposvári múzeumból érkezett 2002-ben. Látogatóink érdeklődése egyértelműen azt a rendezői gondolatot erősítette bennünk az utóbbi években, hogy olyan képzőművészeti kiállításokat szeretnének Kecskeméten látni, amelyek egy tematikus programot jelenítettek meg, egy neves alkotói pályát vagy annak egy részét mutatják be. Magángyűjteményből jött létre a Bozsó Gyűjtemény, a nyitott és befogadói magatartást a gyűjteménnyel együtt örököltük az alapítótól. Időszaki kiállításainkon a közgyűjteményekből kölcsönzött anyag mellett mindig fontosnak tartottuk, hogy a magángyűjteményekből is bemutassunk jelentős alkotásokat. A felfedezéseink örömet nézőinknek kívül egyre gyakrabban hivatásunk jeles képviselőivel is megoszthattuk. Elvesztettnek hitt, akár eddig nem ismert művek kerültek kiállítótermeinkbe. A gyűjtők egy része névtelenségben kíván maradni, a legtöbb esetben biztonsági okokból. Az elmúlt évtizedekben ismét olyan nagy magángyűjtemények jöttek létre, amelyek a múzeumalapítás gondolatával foglalkoznak, megtekinthető az anyaguk. Elhivatottan képviseljük a magángyűjtők és kollekciójuk megismertetését. Időszaki kiállításaink teljesebbé tételéhez kértünk és kaptunk képeket a Kovács Gábor Gyűjteményből, egyre gyakrabban segítették munkánkat a nagyobb aukciósházak a gyűjtői körükkel. Varsányi Zoltán gyűjteményéből válogatva Frank Frigyes, Tornyai János, Kajári Gyula életművébe tekinthettek be látogatóink. A Koszta-tárlatunk túlnyomóan magángyűjteményekből állt össze, melynek jelentős részét Szabó Antal, makói műgyűjtő bocsátotta rendelkezésünkre. Az ezt követő

Kunffy Lajosné napernyővel – 1910 olaj karton, 70x50 cm

Aba-Novák-tárlatunk teljes egészében magángyűjtők kölcsönzésével állt össze. A modern, kortárs konstruktivista alkotások alapos megismerése Magyarországon Vass László gyűjteménye nélkül elképzelhetetlen. A gyűjtő saját válogatásában mutattunk be egy tematikus anyagot. Vass László magángyűjteményéből Veszprémben folyamatosan látogathatók kiállítások, Debrecenben az Antal-Lusztig-gyűjtemény a MODEM kiállítótermeiben jelenik meg. Dr Antal Péter a gyűjtés szenvedélyébe a napjaink mellett kóstolhatott bele. Kezdetben a klasszikus festészet iránt érdeklődött, majd a modernizmus, a kortársak felé fordult.

Felfoghatatlan mennyiségű, többezres nagyságrendű műtárgyállományt őriz, a 20. századi magyar kortárs festészet kvalitásainak egyik letéteményese. Kölcsönzésével segítette a Szinyei Merse Pál- és a Paál László-kiállításunk létrejöttét. Egy hasonlóan gazdag magángyűjtemény már lehetőséget kínál arra, hogy a gyűjtő saját szemszöge alapján közelíthető meg a művész alkotói pályája. A szecesszió városának is tekintett Kecskeméten, a Bozsó Gyűjteményben Antal Péter kollekciójából az európai és magyar szecesszióhoz kapcsolható Rippl-Rónai József munkásságát mutatjuk be.

Iffjú Bozsó János

SZÍNÉSZÓRIÁS, AKI FÉLTETTE A S

100 éve, 1919. február 10-én született Bessenyei Ferenc Kossuth-díjas színész, kiváló művész, a Nemzeti Színház örökös tagja, a nemzet színésze.

1940-ben Szegeden kezdte pályáját, később Miskolcon és Pécsen is játszott, de leghosszabb ideig a Nemzeti Színház művésze volt. Orgánuma, szuggesztív egyénisége, elementáris erejű szerepfarmálása, humora, intellektuális ereje kitűnően érvényesült klasszikus hősök megformálásában, színpadon és filmen egyaránt. 1981 után nyugdíjba vonult, csak szerepekre szerződött. Kecskeméten is fellépett, 1983-ban Hernádi Gyula Királyi vadászat című drámájában, míg 1992-ben Gerhart Hauptmann Naplemente előtt című darabjában aratott szép sikert. Egyik interjújában a híres város teátrumát így méltatta: „Szép ez a színház. Az emberi szellem katedrálisa. Megérdemli, hogy a közönség szeresse ezt a helyet. Ez a hely hivatott arra, hogy az embert az ember méltóságára ráébressze, ránevelje. Fölnevelje benne a jót, hogy védetté tegye arontás ellen.”

Bessenyei Ferenc féltette a színházat. Úgy gondolta, úgy érezte, hogy a mi megbolydult világunkban elveszti emberformáló erejét. Sokszor nyilatkozott, sokszor megfogalmazta jogosnak vélt kétségeit ezzel a kérdéssel kapcsolatban: „Ha erkölcs nincs, ha szépség nincs, ha nincs összetartó szellemi erő, kinek lesz fontos a tervezés, kinek lesz szép a csilla-

gok járása, s kinek az érdekében számol a matematikus? A színház abban segít dönteni, amiben a matematika nem tud. Hogy szabad-e ember alatti módon élni, vagy nem szabad. A színháznak A KÖZÖS GONDOLKODÁS BOLDOGSÁGÁT KELLENE MEGTEREMTENIE AZ ORSZÁGBAN, mert ez a közösség művészete. És elvileg meg is tudná teremteni, ha jól működne.”

Bessenyei Ferenc a Nemzeti Színház színpadától 1997. február 23-án a János vitéz Bagójaként búcsúzott, utolsó színházi előadása pedig 2002. május 30-án a József Attila Színház Légy jó mindhalálig előadásán volt, ahol Pósalaky urat játszotta. Ezt követően kiköltözött Pilisborosjenőre, majd élete végén lajosmizsei tanyáján élt visszavonultan. Lovakat tartott, nyolcvankét éves koráig lovagolt. Úgy vélte, „az a csodálatos a lovaglásban, hogy egyszerre találkozom az élőlényvel és a természettel. [...] A természettel való találkozás megbékéltet a zűrzavaros világgal.” Lajosmizsén hunyt el 2004. december 27-én.

Művészi munkáját számos elismeréssel jutalmazták. 1953-ban és 1955-ben Kossuth-díjat kapott, 1954-ben érdemes művész, 1970-ben kiváló művész lett. 1989-ben a Nemzeti Színház örökös tagjává választották, 1997-ben lett a

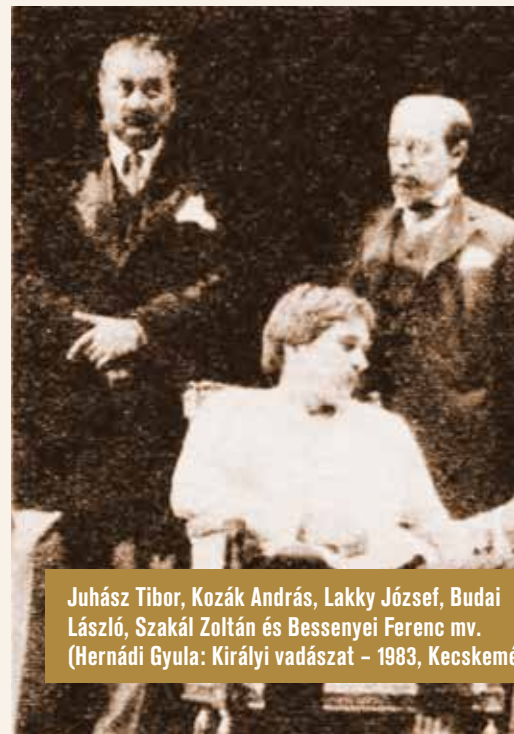

Bessenyei Ferenc

Halhatatlanok Társulatának örökös tagja, 2000-ben megkapta a Nemzet Színésze címet. Cenner Mihály színháztörténész így jellemezte: „Amíg a 19. század színjátszásának Egriessy Gábor volt meghatározója, úgy a 20. századé feltétlenül Bessenyei Ferenc.”

(Források: *bessenyei.hu – Bessenyei Ferenc honlapja *Faragó Árpád: 85 éves a Nemzet Színésze *Film Színház Muzsika, 1984 *Képes Sport, 1983 *Petőfi Népe, 1983, 1992)

Szabó Ernő és Bessenyei Ferenc a Fábry Zoltán rendezte Hannibál tanár úr című filmben

Juhász Tibor, Kozák András, Lakky József, Budai László, Szakál Zoltán és Bessenyei Ferenc mv. (Hernádi Gyula: Királyi vadászat – 1983, Kecskeméti Színház)

SZÍNHÁZAT

A Királyi vadászat premierjéről

„Az elfogulatlan szemlélőben az a kép alakult ki az évadnyitó bemutatósorozat láttán, hogy a Hernádi Gyula, Jancsó Miklós és Gyurkó László alkotta hármas a város egész szellemiségére hatni akaró dinamizmussal, találékony műsorpolitikával, sok jó ötlettel látott munkához – de elképzeléseik valamennyi esetben meg is bicsaklottak, s színészek, rendezők erőfeszítéséből egyelőre csak felemás produkciókra futotta, a Királyi vadászat esetben is. Szereposztását nem volt túlzás szenzációnak kikiáltani, hiszen Bessenyei Ferenc, Drahota Andrea és Kozák András, valamint a rendező Madaras József művészi rangja (és együttes föllépése) biztos közönségcsalogató – de pontosan mert ilyen kvalitásos vendégek álltak csatasorba, jóval színvonalasabb, érdekesebb előadást kellett és lehetett volna teremteni. [...] Bessenyei Ferenc az ál IV. Károlyt és ál-Zita királynét »madzagon táncoltató« legitimista főúr, gróf Erdődy Pál szerepében elegánsan és erőteljesen uralja a színpadot, de jól észrevehető, hogy egyik-másik sietve »átfutott« epizódban mily mogorván elégedetlenkedik magával, azaz a viszonyok tisztázatlanságával.” (Tarján Tamás)

Bessenyei Ferenc mv. (Gerhart Hauptmann: Naplemente előtt – 1992, Kecskemét)

Kecskeméti utcakép 1983-ban

Budai László, Juhász Tibor, Bessenyei Ferenc és Lakatos István a Királyi vadászat olvasópróbáján (1983, Kecskemét)

Jelenet a Mórícz-mű alapján született Légy jó mindhalálig című filmből

MÚLT ÉS JELEN AZ ÉVFORDULÓK TÜKRÉBEN

100 éve, 1919. január 7-én született Vankóné Dudás Juli parasztfestő, népművész. Gyermekkorától gyűjtötte és ápolta faluja, Galgamácsa szokásait, népművészeti emlékeit, szülőhelyén éneklő-játszó csoportokat is szervezett. Festményein és rajzain szülőföldje népszokásait, az ott élő emberek ünnep- és hétköznapijait örökítette meg. Állami megrendelésre több

nagyméretű pannót is készített, a legismertebb a balatonfüredi Marina szálló ebédlőjének falát díszíti. Gyönyörű galgamácsai népviseletbe öltöztetett figuráit az egész ország ismerte, művészte szinte mindenkihez eljutott. A ragyogó tehetségsű parasztasszonyt leánykorától kezdve Kodály Zoltán is figyelemmel kísérte és segítette. Műveit többek között a kecskeméti Magyar Naiv Művészek Múzeuma őrzi.

150 éve, 1869. január 9-én Kecskeméten született Katona József gyógyszerész. Iskoláit szülővárosában végezte, majd édesapja patikájában volt gyakornok. 1890-ben tette le a gyógyszerészeti vizsgát. Egy évig Debrecenben dolgozott, azután Pozsonyban szerzett tapasztalatokat. Ezt követően ismét Kecskemétre költözött. Előbb apja gyógyszertárában dolgozott, majd miután engedélyt kapott rá,

saját gyógyszertárat nyitott. Szolid, csöndes ember volt. 1897-ben feleségül vette Zombory Irént. Leányuk 1914-ben bekövetkezett halála teljesen összetörte, gyógyszertárát eladta, és az apja által alapított szőlőszövetkezet igazgatását vette át. Gazdasági témájú cikkei a Kecskeméti Közlönyben, műpártolásra buzdító írásai a Kecskeméti Lapokban jelentek meg. 1945 januárjában hunyt el.

75 éve, 1944. február 15-én hunyt el Zalai Szalay László író, újságíró. Kiskőrösön született 1879. november 26-án. Kiskunhalason járt gimnáziumba, majd Kecskeméten jogot hallgatott. Ő alapította az első kecskeméti napilapot, a Kecskeméti Hírlapot. Később a Magyar Hírlap, a Világ, a Magyar Nemzet számára dolgozott, 1934 és 1944 között a Sztár című film- és színházi lap főszerkesztője

és tulajdonosa volt. Népi tárgyú novelláinak jó részét a kiskunhalasi adatközlők elbeszélései nyomán vetette papírra. Később Budapesten is főként az alföldi rétek, buckák, pásztorok, pákások, a nincstelen kisparasztkok népies hangon mesélő krónikása maradt. Szindarabjait sikerrel játszották a fővárosi és vidéki színpadok. Legnépszerűbb alakja Szuha volt.

75 éve, 1944. március 24-én született Törőcsik Jolán intarziáművész, Tiszakürt díszpolgára. Volt műszaki rajzoló, cipőtervező, rajzfilmes. Első faintarziáit 1967-ben készítette, első önálló kiállítása 1975-ben Kecskeméten volt. Később számos egyéni és csoportos tárlaton mutatkozott be. A faanyagok természetes mintázatát, erezetét felhasználva építette fel különleges, eredeti

hatású kompozícióit. Munkái Kecskeméten, Kiskunhalason, Sopronban, Szegeden és Budapesten is megtalálhatók. Az 1970-től 2016 őszén bekövetkezett haláláig a híros városban élt intarziáművész nemcsak készítette műveit, hanem tanította is. A néhány évvel ezelőtt megjelent „az intarziás” című könyvében negyven év tapasztalatát, szépségét, tudását osztotta meg az olvasókkal.

150 éve, 1869. március 25-én Kecskeméten született Milhoffer Sándor gazdasági és gazdaságtörténeti szakíró. Tanulmányai végeztével előbb édesapja birtokát vezette, majd 1904-től a híros város jogakadémiájának magántanára lett. A gazdálkodás és a tanítás mellett termékeny szakíró volt: több száz cikke, közel száz nagyobb tanulmánya és önálló könyve jelent meg az agrártudományok, a közgazdaság és

az agrártörténet tárgykörében. Behatóan kutatta egy-egy mezőgazdasági ágazat problémáit, könyvet írt a századforduló körüli, társadalmi feszültségeket okozó mezőgazdasági munkáviszonyokról. Több forrásértékű, gazdaságtörténeti munkát jegyzett. Foglalkozott a régi népek mezőgazdaságával és gróf Széchenyi István munkásságával is. 1945 márciusában hunyt el.

50 éve, 1969. március 29-én hunyt el Berkes Kálmán klarinétművész, zenetanár. 1909 júliusában született. A budapesti tudományegyetemen államtudományi doktorátust, a Zeneakadémián végbizonyítványt szerzett. Először Budapesten, a cisztercita gimnáziumban, majd a Budai Zeneakadémián tanított. A magyar zenetörténet első állandó fúvósötösét 1938-ban ő alapította. 1945 után a fővárosban

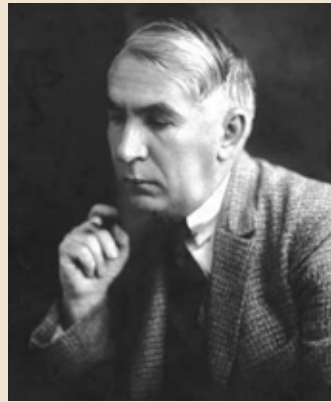
szimfonikus zenekart szervezett, közben ő volt az első, aki a Zeneakadémián fúvós szakon tanári oklevelet szerzett. 1947-től 1950-ig Kecskeméten tanított. A híros városból előbb Ceglédre ment, majd Székesfehérvárra és ismét Budapesten dolgozott. Évtizedeken át a Berkes Fúvós Kamaragyűttes vezetője volt. Klarinétiskola című tankönyve húsz kiadást ért meg.

JELES MAGYAROK KECSKEMÉTI KÖTŐDÉSEI

380 éve, 1639. január 17-én hunyt el Szenczi Molnár Albert nyelvtudós, filozófus, zsoltárváltó, egyházi író, műfordító. Céltudatos tudós volt, egész életével szolgálni akart. Latin szótárával, mely átdolgozásokkal a 19. sz. közepéig használatban volt, megnyitotta a magyar értelmiség előtt az utat az európai tudományosság felé, míg latin nyelvű magyar nyelvtanával Sylvester János

után elsőnek ismertette meg Európával a magyar nyelv sajátosságait. Hatása a magyar irodalmi nyelv, a magyar verselés fejlődésére korszakalkotó. A Vizsolyi Biblia második, javított kiadása is az ő munkája. A XVII. század elején Németországban, Hanauban nyomtatott magyar nyelvű Szent Biblia 1500 példányban jelent meg, ami a könyvek akkoriban szokásos 100-300 példányához viszonyítva igen soknak számított. Az elmúlt több mint 400 év viharai azonban nem kímélték Szenczi Molnár Bibliáját sem. Napjainkban összesen 58 példányt tartanak számon, s ebből kettő Kecskeméten található. Egy a Katona József Könyvtár gyűjteményét gazdagítja, míg a másik a Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára bibliagyűjteményének ékes darabja.

85 éve, 1934. február 8-án hunyt el Móra Ferenc író, a magyar ifjúsági irodalom talán legkiemelkedőbb alkotója, a Horthy-korszak ellenzéki sajtójának egyik legtehetségesebb publicistája. 1897-ben Kecskeméten szavaltta el Katona József emlékezete című ódáját.

1926-ban A mester leveleiből, 1930-ban Kopolyakút című írásával emlékezett Katonára.

Többször szerepelt a Katona

József Körben. Élete utolsó hónapjaiban regényt szeretett volna írni Katonáról. Anyaggyűjtés miatt tervezte, hogy hosszabb időre Kecskemétre jön, ebben azonban betegsége, halála megakadályozta. A Kecskeméti Lapok február 9-i száma így búcsúzott tőle:

„Kecskeméti barátainak még karácsonykor is ígérte, hogy eljön. Ha nem hóhulláskor, hát szőlőfakadáskor vagy puliúsztatáskor. Szíve vonzotta közénk, Katona József szülővárosába. Regényt akart írni a Bánk bán szerzőjéről s szeretne volna néhány hétig a kecskeméti levegőt szívni, itteni emlékeket kutatni, földélni, minél hívebb miliót varázsolni Katona szerelme körül. Irodalmunk mélységes gyászában megrendülten siratjuk nemcsak a magyar lélek utolérhetetlen ismerőjét, a föld népének, a célszerű szögény embereknek, hanem Kecskemétnek őszinte barátját is.”

215 éve, 1804. január 31-én született Bajza József költő, színikazgató, kritikus.

Pályáját költőként kezdte. Később lírikus sikereket aratott, majd kritikusként dolgozott. Közreműködött a Kisfaludy Társaság megalapításában és szerkesztette a kor legnagyobb irodalmi lapját, az Athenaeumot. Két ízben a későbbi Nemzeti Színház igazgatójaként is tevékenykedett. A történelem neki adta

meg a lehetőséget, hogy 1848. március 15-én engedélyezhette a Bánk bán aznapi műsorra tűzését. Egyik írásában Jókai Mór így méltatta: *„Becsületes és műértő, szilárdelvű férfiú, hideg, mint a kőfal és részrehajlatlan, mint Salamon.”* A szabadságharc leverése után bujdosásra kényszerült. 1849 júliusában Pestről menekülve néhány napot Kecskeméten időzött. Élete utolsó éveiben műveit rendezte sajtó alá. Költészetében egyszerre merengővé és érzelmes hangúvá vált, ugyanakkor verseiben megjelentek a reformkor nagy eszméi is. Elsősorban a zsarnokság természetével és gyűlöletével, valamint a forradalomhoz való hűséggel foglalkozott. 1858. március 3-án hunyt el. A kecskeméti Nagytemplom falán található 1848-as emléktábla idézte – *Csatájok a védelmezett Népjog csatája volt* – tőle származik.

90 éve, 1929. március 28-án született Psota Irén, a Nemzet Színésze címmel kitüntetett, kétszeres Kossuth- és kétszeres Jászai Mari-díjas színművésznő, érdemes és kiváló művész, a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja. Gyermekkorától színészi pályára készült. A Színház- és Filmművészeti Főiskolán 1952-ben végzett. Ezt követően a Madách Színházhoz szerződött. Később

a Népszínház és a Nemzeti Színház tagja volt, majd visszatért a Madáchba, ahol olyan más színészióriásokkal játszott együtt, mint Pécsi Sándor, Kiss Manyi, Tolnay Klári és Gábor Miklós. Kecskeméten is gyakran fellépett. Az Erdei Ferenc Művelődési Központ Pódium-bérletének több ízben is vendége volt, de vidám rendezvényekre, így például a színészek és újságírók népszerű megmérettetésére is eljött. Töltsünk el egy édes órát című előadójátékjával is többször szerepelt a híros városban. Minden műfajban otthon érezte magát. Szerepei a tragédiától a musicalen át a vígjátékig terjedtek. Életútját Szerelmeim, szerepeim és a szemtanúk című könyvében összegezte. A 80. születésnapja után, 2009. április 11-én lépett utoljára színpadra, majd teljesen visszavonult. 2016. február 25-én hunyt el.

Társ egy különös szellemi utazásban

30 éve, 1989. február 21-én hunyt el Márai Sándor, eredeti nevén márai Grosschmid Sándor Károly Henrik posztumusz Kosuth-díjas író, költő, akadémikus.

A XX. századi magyar prózairodalom két-séggkívül egyik legmarkánsabb képviselője sokáig ismeretlen volt a hazai közönség előtt, mert életének zömét emigrációban töltötte, és a kommunista hatalmi ideológiának tabut jelentett egy származásilag is, de főként szellemiségében tősgyökeres polgári, liberális elveket valló író munkássága.

Szekér Endre, a 2013-ban elhunyt kecskeméti tanár, irodalomtörténész, a Forrás „örökös főszerkesztő-helyettese”, Kecskemét Város Díszpolgára számos tanulmányt írt Márai Sándor munkásságáról. Utolsó – 2010-ben – megjelent kötete is Márai világát elemezte. A 30 évvel ezelőtt elhunyt irodalmárról így írt: „Az ötvenes években számomra az igazi irodalom felfedezése nem volt könnyű feladat. Fiatalemberként

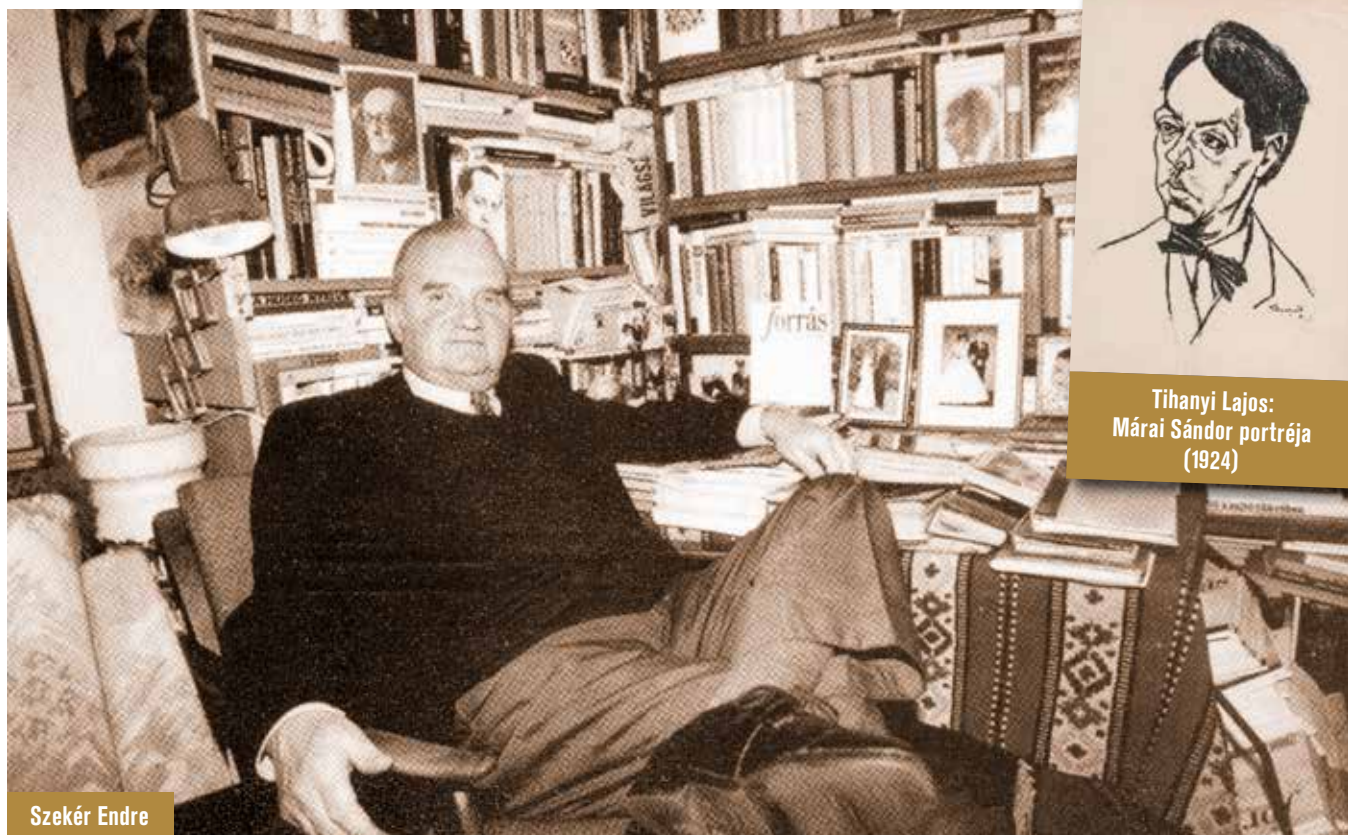
Márait, a nagyszerű író és műveit csak nehezen ismerhettem meg, hiszen az Aczél Tamások, a Gergely Sándorok világában érettségiztem. Korán megszerettem határozott, elzárkózó, konok emberi, írói magatartását, becsületességét, hosszú száműzetésében is megőrzött magyarságát, a magyar nyelv iránti olthatatlan szeretetét. Soha nem beszélt mellé, nem alkudott meg az álszocialista, kommunista világgal. A babitsi igényesség élt benne. Elsők közt éles szemmel veszi észre a hitleri hang veszélyes hatását a tömegekre. »Nagyon nehéz embernek lenni« – vallotta. Talán a Naplók kötetait szerettem meg a legjobban. Ezekben a könyvekben nagyon jelentősnek tartottam azok eredeti tematikai, korábrázoló, vallomások jellegét. Hiszen Márai itt nemcsak az emberi lélek belső világát ábrázolja, hanem túl is lép azon – korrajzot ad, miközben olvasmányáról és öregkori gondjairól is szól. Mindig megragadott Márai varázsos stílusa, szóhasználata, mondatainak ereje, ahogy

Márai Sándor

lírai hangulatú sorai váltakoznak tömör, drámai önvallomásokkal. Márai társammá vált egy különös szellemi utazásban. Mindig hozzám is szólt és szól, figyelmeztet a mindhalálra olvasásra.”

(Források: *Katona József Könyvtár
*Szekér Endre: Márai Sándor és világa)

Szekér Endre

Tihanyi Lajos:
Márai Sándor portréja
(1924)

Csehov köpenyéből bújt ki

Illés István

„Az életet úgy próbálom én is színpadra vinni, ahogy van. Az emberek nincsenek állandóan drámai helyzetben. Esznek, isznak, beszélgetnek, közhelyeket mondanak.”

75 éve, 1944. február 24-én Budapesten született Illés István Jászai Mari-díjas rendező, színházigazgató.

1968-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara magyar-történelem szakán, míg 1972-ben a Színiakadémia színház-rendezői szakán szerzett diplomát.

Pályáját a Miskolci Nemzeti Színházban kezdte, ahol 1974-ben a társulat főrendezője lett. 1979-től a kecskeméti Katona József Színház, 1982-től a győri Kisfaludy Színház rendezője, majd 1984-től főrendezője volt. 1991-től ismét a híros városban dolgozott: a Katona József Színház igazgatójává nevezték ki. Az évad első premierjét, Molnár Ferenc A testőr című művének előadását – melyet Illés István állított színpadra – különösen nagy várakozás előzte meg. A Petőfi Népe így harangozta be az új direktor bemutatkozását: „A nemcsak évadot, de a remények szerint a színház történetében is új korszakot nyitó darab választásának előzményeiről a rendező, Illés István elmondta: mindenképpen olyan művel kívánt indítani, amely a jelentősen felfrissített társulat erőit kiemeli. Úgy véli, kötelessége elsősorban azokra az egyéniségekre építeni színházát, akik vállalták itt a munkát. Az indító darab programra tűzésében a direktor-rendező Molnár Ferenc iránti szimpátiája is közrejátszott. Méltatlannak tartja, hogy a Tokiótól Londonig népszerű, a XX. század egyik közönségcsalogató szerzőjeként ismert Molnár az utóbbi évtizedekben a kultúrpolitika szeszélyei miatt csak alig lehetett jelen a hazai színpadokon.”

Illés István kecskeméti direktorsága négy évig tartott. Rendezésében számos magyar művet mutatott be a társulat – Örkény: Macskajáték; Móricz: Rokonok –, de a világirodalom remekait – Moliere: Tartuffe; Ödön von Horváth: Mesél a bécsi erdő, Hauptmann: Naplemente előtt – is színre

vitte. Kiváló társulatot hozott létre, és kiváló művészeket – például Galambos Erzsit, Perczel Zitát és Bessenyei Ferencet – csábított Kecskemétre. Utolsó rendezésének Csehov Cseresznyés kert című darabját választotta.

„Nekem Csehov sokat jelent a pályámon. A diplomamunkám is a Cseresznyés kert volt 1973-ban, Miskolcon. Hat év alatt öt darabot tudtunk ott bemutatni Csehovtól, aki forradalmasította a színjátszást és drámaírást. Mindenki »Csehov köpenyéből« bújt ki. Persze egy »be nem vezetett« városban csínján kell bánni Csehovval. A '60-as évektől az angol, a cseh és lengyel színházak szakítottak először a Sztanyiszlavszkij-féle drámai Csehov-képpel. A komédiát, a groteszket fedezték fel darabjaiban, az én nemzedékem is ezt az iskolát követte. De csak nagyon pontos elemzéssel és jelentős színészegyeniségekkel szabad belevágni ebbe a vállalkozásba, hogy Csehov humorát, a komédiát fel tudjuk mutatni. Csehov is harcolt ezért a Sztanyiszlavszkij-színházzal.”

Ekkor már ismert volt, hogy Illés István négy év után megváltik a kecskeméti teátrumtól. Mihályka Gyula újságíró kérdésére, hogy

az „elűszott” cseresznyés kerttől való hosszú búcsúzási jelenet mennyiben szimbolikus, így válaszolt: „A főiskolán volt egy nagy mesterem, Nádasdy Kálmán. Ő mondta: aki ezt a pályát választja, annak a létezését, a magánéletét, a titkait kötelessége színpadra vinni, saját magát »kibányászni« és felhasználni. A színjátszás, a rendezés úgy kutyakomédia, ha az ember mások élethelyzetét piszkálja és a sajátját tabuként kezeli.”

Illés István 1995-től szabadfoglalkozású rendező, 1999-től 2006-ban bekövetkezett korai haláláig a Győri Nemzeti Színház rendezője volt. Művészi munkáját a tudatosság, az alaposság és a színészek iránti szeretet tette magas színvonalúvá. A színészközpontú „megélő” színjátszás híve volt. Több mai magyar dráma ősbemutatója fűződik nevéhez. 1987-ben Jászai Mari-díjjal tüntették ki.

(Források: *Magyar Színházművészeti Lexikon *MTI *Színházi képregény – 100 év Kecskeméten)

Pályáját Miskolcon kezdte

Illés István rendező és Bessenyei Ferenc mv. (Gerhart Hauptmann: Naplemente előtt – Kecskemét, 1992)

Perczel Zita színésznővel és Bor Ambrus rendezővel Rómában

ERSTE
KECSKEMÉTER
KONSERVENFABRIKA G.
MELANGE MARMELADE

